

ISSN 1829-1155

Հիմնադիր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆ

Խմբագրական
խորհուրդ

Պապիկ Նարայանյան
Կամիկ Աղաբաբյան
Աղոյա Տախանիսյան
Վանքի Պողոսյան
Առաչան Նավարյան

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան, Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71

ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

**2(59)
2011**

© 2011 ՄԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I. ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԳԻՏՆԱԿԱՆ ԿՍՔԻՈՆ

* ՄՐՅԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ Գ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ	4
---	---

II. ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ (903-917)

* ՄԳՈ-903. ԶԱՂԱԶԱՅԻՆԵՐ ՌՈՒԲԵՆ ԱՎԱԳՅԱՆԻ, ՀՐԱՉԻԿ ՀԱԿՈՔՁԱՆՅԱՆԻ, ՀՐԱՉՅԱ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ, ԱՐԱՅԻԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ» ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 56, 57 ԵՎ 58-ՐԿ ՀՈԳՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	18
* ՄԳՈ-904. 1979 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-ԻՆ ԲՈՆՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՎԱՅՐԻ ԿԵՆԴԱՆԻՆԵՐԻ ՄԻԳՐԱՅՎՈՂ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	29
* ՄԳՈ-905. 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 27-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲԱՆԿԻ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	31
* ՄԳՈ-906. «ՀԵԼՄԻՆԿՅԱՆ ԶԱՂԱԶԱՅԻԱԿԱՆ ԱՍՍՄԲԼԵԱՅԻ ՎԱՆԱՋՈՐԻ ԳՐԱՄԵՆՅԱԿ» ՀԱՄԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՊՐՔԻ 3-ՐԿ ՀՈԳՎԱԾԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԵՏԻ՝ «ԽԱԽՏՎԵԼ» ԲԱՌԻՑ ՀԵՏՈ «ՆՐԱ» ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	34
* ՄԳՈ-907. 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՅՄԱՆ ԵՎ ՋԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ (ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԾԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎՄԱՆ ԾՐԱԳՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԼՐԱՅՈՒՑԻՉ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	46
* ՄԳՈ-908. 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 23-ԻՆ ՀՈՒՍՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	49
* ՄԳՈ-909. 2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 17-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՉԵԽԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՕԳԱՅԻՆ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ԸՄՍԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	52

* ՍԳՈ-910. 2010 թվականի ՄԱՅԻՍԻ 17-ին ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՉԵԽԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԱՆՅ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿՎՈՂ ԱՆՁԱՆՅ ՀՏԵԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	56
* ՍԳՈ-911. 2003 թվականի ՄԱՅԻՍԻ 21-ին ԿԻԵՎՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ «ԱՆԳՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՈՆՏԵՔՍՏՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՎՐԱ ԱԶԳԵՑՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՅԱՅԻ ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	59
* ՍԳՈ-912. 2010 թվականի ՄԱՅԻՍԻ 20-ին ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԷՆԵՐԳԱՍՏԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՀՈՒՄԱԼԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ԱՐԳՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ P4560-AM ԾՐԱԳՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏԱՐԱՏՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	63
* ՍԳՈ-913. ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ «ՄԱՐԳՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՄ) ՀՅՈՒՄՎԱԾՔՆԵՐ ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 7-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	66
* ՍԳՈ-914. ՀՀ ՄԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍՍԳՐՔԻ 228-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ	80
* ՍԳՈ-915. 1947 թվականի ՆՈՅՄԵՐԻ 21-ին ՆՅՈՒ ՅՈՐՔՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱՅՎԱԾ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՆՁԵՌՆՄԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՅԱՅԻՈՒՄ (ԿԻՅ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	88
* ՍԳՈ- 916. ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՍՎԵՏԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍՍԳՐՔԻ 1217-ՐԴ ՀՈՂՎԱԾԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	93
* ՍԳՈ- 917. 2010 թվականի ՀՈՒՆԻՍԻ 25-ին ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԶՈՒՎԵՅԹԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ՆԵՐԳՐՈՒՄՆԵՐԻ ԽՐԱԽՈՒՄՄԱՆ ԵՎ ՓՈԽԱԳԱՐՁ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ	97

III. ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ

* ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ-15 Հոդվածները օրերի խորհրդով	107
* ԱՊԱԳԱ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ	110
* Մեձ ՀԻՄՆԱԳՐԱՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՍԳ-ՈՒՄ	110
* ԸՆԴՈՒՆՆԵՅ ՀՀ ՍԳ ՆԱԽԱԳԱՀԸ	111

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԳԻՏՆԱԿԱՆԻ ԱՄՔԻՈՆ

Գարեգին ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

ՀՀ ԱԺ պարզամավորի օգնական,
ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի
և իրավունքի ինստիտուտի ասպիրանտ

**ՄՐՑԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔԸ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

Հայաստանի Հանրապետությունում իրավական պետության կայացման և իրավունքի գերակայության հաստատման ներկա փուլում երկրի առջև կանգնած հիմնական խնդիրների մեջ առաջնայինը սահմանադրականության հաստատումն է, մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու հիմնարար ազատությունների՝ որպես բարձրագույն արժեքների, կազմակերպությունների և պետության օրինական շահերի պաշտպանությունը, իշխանության օրենսդիր և գործադիր ճյուղերից անկախ, ինքնուրույն դատական համակարգի վերջնական ձևավորումն ու ամրապնդումը, Սահմանադրություն-օրենք-իրավակիրառական պրակտիկա եռամիասնության մեջ ներքին հակասությունների ու տարաբնույթ ձևախեղումների հաղթահարումը¹ և, դրանց հավասարապես՝ այդ համակարգի ազատ և անկաշկանդ գործունեության դատավարական երաշխիքների ապահովումը: Դատական պաշտպանության, արդար դատաքննության (գործերի քննության արդարացիության) ապահովման կառուցակարգերի գործառնական կարևորագույն երաշխիքը միջազգային (կոնվենցիոն) և սահմանադրական իրավունքները համարում են սահմանադրական, քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարություններին մասնակցող կողմերի մրցակցության (մրցողականության) և նրանց դատավարական իրավահավասարության սկզբունքը:

Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագիրն իր բարոյա-քաղաքական ուժով բոլոր պետությունների, այդ թվում՝ Հայաստանի համար, փաստորեն, դարձել է միջազգային սովորութական (պարտադիր) իրա-

¹ Տե՛ս Գ. Գ. Հարությունյան, ՀՀ սահմանադրական դատարանի կազմավորման 15-ամյակի առիթով: Սահմանադրական դատարան: Տեղեկագիր, 2011, N 1, էջ 9:

վունք, իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանության դատավարական երաշխիքները սահմանում է ամենաընդհանուր ձևով. «Յուրաքանչյուր ոք իր իրավունքների և պարտականությունների սահմանման և իրեն ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի դեպքում, ունի լիակատար հավասարության պայմաններում անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից արդարացի ու հրապարակային դատաքննության իրավունք»: Այս հռչակագրի հիմքում դրված է «արդարությունը իրավունքի հիմքն է» կանխադրույթը:

Հայաստանի Հանրապետության համար 2002 թ. ապրիլի 26-ից ուժի մեջ մտած Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին 1950թ. նոյեմբերի 4-ի եվրոպական կոնվենցիայի (այսուհետ՝ Կոնվենցիա) 6 (արդար դատաքննության իրավունք), 7 (պատիժ՝ բացառապես օրենքի հիման վրա), 13-րդ (իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցի իրավունք), ինչպես նաև Կոնվենցիային կից թիվ 4 և 7-րդ արձանագրությունների 1-ին և 2-4-րդ հոդվածները, էլ ավելի խորացնելով մարդու իրավունքների պաշտպանության երաշխիքները, յուրաքանչյուր մարդու համար ճանաչում են օրենքով պաշտպանվելու, ազգային օրենսդրությամբ և եվրոպական իրավունքին համապատասխան արդարացի դատաքննության, խախտված իրավունքները դատական կարգով վերականգնելու իրավունքները:

ՄԱԿ-ի 1966 թ. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների մասին միջազգային դաշնագիրը ևս, Մարդու իրավունքների համընդհանուր հռչակագրի և Կոնվենցիայի նման, դատավարության մրցակցային սկզբունքն ուղղակիորեն չի սահմանում, բայց դրա 14-րդ հոդվածի 1-ին կետի տեքստից ևս բխում է, որ այն դատավարության մրցակցությունը համարում է արդար դատաքննության պարտադիր պայման: Այստեղ նշվում է, որ «Բոլոր անձինք հավասար են դատարանների և տրիբունալների առջև: Յուրաքանչյուր ոք իր դեմ ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի քննության կամ որևէ քաղաքացիական դատավարությունում իր իրավունքների ու պարտականությունների որոշման ընթացքում ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված իրավասու, անկախ ու անկողմնակալ դատարանի կողմից գործի արդարացի ու հրապարակային քննության իրավունք»: Ակնհայտ է, որ միջազգային այս փաստաթղթում, արդարացի դատաքննության հետ միաժամանակ, առաջ է քաշված նաև մրցակցային դատավարությունից անբաժան, սակայն ինքնուրույն բովանդակություն ունեցող և ինքնուրույն գործառելու ընդունակ դատավարական մյուս սկզբունքը՝ դատարանի առջև կողմերի հավասարությունը, առանց որի դատավարության մասնակիցները չեն կարող ազատորեն մրցակցել:

2001թ. հունվարի 25-ին Հայաստանի Հանրապետությունը դարձավ

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Եվրոպայի խորհրդի անդամ ու ստանձնեց Կոնվենցիայում ամրագրված մարդու իրավունքների պաշտպանության եվրոպական համակարգին հավատարիմ մնալու և 1959թ. ստեղծված Մարդու իրավունքների պաշտպանության եվրոպական դատարանի (այսուհետ՝ ՄԻԵԴ) իրավագործության (իրավունքի գերակայության) ճանաչման պարտավորություններ:

ՀՀ Սահմանադրությունը միջազգային պայմանագրերը, հետևաբար և՛ միջազգային իրավունքի հանրաճանաչ սկզբունքներն ամրագրեց որպես ՀՀ իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մաս (6-րդ հոդվ.): Հետևաբար, ՀՀ Սահմանադրությունը միջազգային պայմանագրերն ու հանրաճանաչ սկզբունքները դիտարկում է որպես նաև սահմանադրական, քաղաքացիական, քրեական և վարչական օրենսդրությունների բաղկացուցիչ մաս և դրանք արտացոլում է նշված դատավարական ընթացակարգերը կարգավորող օրենսդրության մեջ:

Միջազգային իրավական ակտերում մրցակցության սկզբունքը քննարկվում է որպես արդար դատաքննության հիմնարար պայման, որպես գործի հանգամանքները պարզելու, ապացույցներ ձեռք բերելու, քննարկելու և հետազոտելու կառուցակարգ: Այն որպես դատավարության ինքնուրույն սկզբունք չի առանձնացվում, քանի որ արդար դատաքննության կարևորագույն պահանջներից մեկն այդ սկզբունքի իրականացումն է կողմերի հավասարության հիման վրա: Իրավաբանական գրականության մեջ իրավացիորեն նշվում է, որ առանց օրենքի և դատարանի առջև կողմերի հավասարության, առանց դատական գործերը «ողջամիտ ժամկետում» քննելու պահանջի, առանց մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության վերաբերյալ հիշյալ Կոնվենցիայի դրույթները ներպետական օրենսդրության մեջ ներառելու (իմպլեմենտացիայի), իրավունքի այդ ճյուղերում հնարավոր չէ առանձնացնել մրցակցության սկզբունքը և տալ դրա լիարժեք բնորոշումը²:

ՀՀ սահմանադրական դատարանը, ընդունելով, որ Գերմանիայի Դաշնությունում ձևավորված է սահմանադրական արդարադատության մայրցամաքային իրավական համակարգի դասական նմուշօրինակ (մոդել), գերմանացի մասնագետների մասնակցությամբ վերջին չորս տարիների ընթացքում Երևանում հրավիրել է մոտ մեկ տասնյակ հատուկ սեմինարներ, որոնց արդյունքներով գործնական քայլեր են արվել սահմանադրական **դատավարության ընթացակարգերի** կատարելագործման ու դա-

² Տե՛ս *Курохтин Ю.А.* Конституционно правовое регулирование и реализация принципа состязательности судопроизводства в Российской Федерации: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. - М., 2007, էջեր 10-11: Комментарий к Конституции Российской Федерации. Под ред. *В.Д. Зорькина, А. В. Лазарева.* - М. ЭКСМО, 2009, հոդվ. 123-ի մեկնաբանությունը (էջեր 937-941): Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ: Ընդհ. խմբ. Գ. Հարությունյանի և Ա. Վաղարշյանի. - Եր.: «Իրավունք», 2010, հոդվածներ 19-ի և 22-ի մեկնաբանությունները (էջեր 227-233, 262-265):

տավարական վարչարարության բարելավման ուղղությամբ: ՀՀ Սահմանադրական դատարանի կազմավորման 15-ամյակի առիթով ներկայացված հոդվածում հեղինակի կողմից հատկապես ընդգծված են ՀՀ-ում ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության իրավական բացերը, սահմանադրական վերահսկողության և սահմանադրական արդարադատության համակարգային (այդ թվում՝ դատավարության մրցակցային ձևի) հետագա կատարելագործման անհրաժեշտությունը³:

Մրցակցության սկզբունքի էությունը ճիշտ ընկալելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ ենք համարում բացահայտել «մրցակցություն», «սկզբունք» և «մրցակցային դատավարություն» հասկացությունների իմաստները, հաշվի առնելով նաև պատմականության սկզբունքի պահանջները: Վերջինս մեզ սովորեցնում է, որ տարբեր ժողովուրդների կողմից կուտակված «դարերի իմաստությունը» ոչ միայն օգնում է պարզել տվյալ երևույթի, այս դեպքում՝ մրցակցային դատավարության, ծագումնաբանությունը (գենեզիսը), այլև հստակորեն տեսնել հասարակության բնաշրջական (էվոլյուցիոն) և զսպանակած (վերընթաց) զարգացման վեկտորը, հաշվի առնել պատմության դասերը, խուսափել անցյալի սխալներից, այս դեպքում՝ գործող օրենսդրության իմաստից ելնելով ճիշտ սահմանել, ճիշտ կազմակերպել և ճիշտ կիրառել իրավունքների պաշտպանության՝ մինչև այժմ աշխարհում հայտնի լավագույն ձևը՝ մրցակցային դատավարությունը, որովհետև «միայն անցյալի վերլուծությամբ է, որ լավ ես հասկանում ներկան և հնարավորություն ես ստանում պատկերացնել ապագան»⁴:

Ըստ ակադեմիկոս Էդ. Ադայանի՝ «մրցակցություն» նշանակում է «մրցակից լինելը», «որևէ ասպարեզում իրար հետ մրցելը», իսկ «մրցակցային» նշանակում է «մրցության վրա հիմնված, մրցակցություն առաջ բերող, առավելագույն արդյունքի, դիրքի և այլնի հասնելու համար պայքար»⁵: Նույն բառարանում «վեճ»-ը բնորոշվում է որպես «բանավոր կամ գրավոր հակաճառություն, որի ժամանակ յուրաքանչյուրը ձգտում է հաստատել իր կարծիքը՝ իր ճշտությունը»: Այն միաժամանակ «կռիվ», «պայքար», «մրցապայքար», «փոխադարձ հավակնություն է, հայց, որ լուծվում է դատարանով»⁶:

«Մրցակցություն» գոյականը ծագում է հենց «մրցել» բայից, որի իմաստը Վ. Դալը բնորոշում է որպես «վիճել», «պայքարել», «դատվել», «մրցակցել»⁷: Ռուսաց լեզվի բացատրական բառարանում «վեճ»-ը մեկ-

³ Տե՛ս Գ. Գ. Հարությունյան, նույն տեղում, էջեր 10-12:

⁴ Տե՛ս *Багдасаров Р.В.* Принцип состязательности в уголовном процессе России и стран Европейского Союза. - М., Юрлитинформ, 2008, էջ 29:

⁵ Տե՛ս Էդ. Ադայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան: «Հայաստան» հրատ., Երևան, 1976, էջ 1036:

⁶ Տե՛ս նույնը, էջ 1372:

⁷ Տե՛ս *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка. - М., Том 6, 1989-1991, էջ 254:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

նաբանվում է որպես՝ 1. «ինչ-որ բանի քննարկման ժամանակ բանավոր մրցություն, որի մեջ կողմերից ամեն մեկը պնդում է իր կարծիքը, իր ճշմարտացիությունը», 2. «դատարանի կողմից լուծվող ինչ-որ բանի տիրապետելու փոխադարձ պահանջ»⁸:

Չպետք է մոռանալ նաև, որ դարերի խորքից եկող ժողովրդական իմաստնության համաձայն՝ «վեճը, մրցակցությունը հանգեցնում է ճշմարտության բացահայտմանը», որ «մրցակցությունը մրցունակության գրավականն է»: Հայցվորի և պատասխանողի, մեղադրանքի և պաշտպանության կողմի առողջ և օրենքի վրա հիմնված հակամարտությունը, այսինքն՝ մրցակցությունը, միշտ էլ կարող է նպաստել դատարանի կողմից որակյալ՝ օրինական և հիմնավորված որոշման կայացմանը:

«Սկզբունք»-ը լատիներեն «principium» բառի հայերեն թարգմանությունն է, որ նշանակում է «նախասկիզբ», «սկզբնական էություն», «հիմունք», «ելակետային դեկավար դրույթ»: Այդ բառի իրավական հասկացությունը ծագել է հռոմեական իրավունքում: Կոնֆուցիոսը դեռևս մ.թ.ա. 5-րդ դարում, Գ-անտեն, Ժ.Ժ. Ռուսոն և բազմաթիվ այլ փիլիսոփաներ ճշմարտացիության և արդարության սկզբունքը դրել են պետության կառավարման, այդ թվում՝ դատական մարմինների գործունեության հիմքում:

Գերմանացի փիլիսոփա, իրավաբան, բնախույզ Գ.Վ. Լեյբնիցը տարբերում էր բնության մեջ գործող սկզբունքներ, որոնք օբյեկտիվորեն հավաստում են պատճառականության օբյեկտիվ բնույթը (դետերմինացված են) և հոգևոր կարգի սկզբունքներ, որոնք ձևավորված են մարդկային գիտակցությամբ և կարող են լինել տեսական կամ փորձով հաստատված (էմպիրիկ), վերացարկված կամ կոնկրետ, ընդհանուր և հատուկ ու գոյություն ունեն որոշակի համակարգա-աստիճանային հաջորդականությամբ, փոխկախվածության և փոխկապվածության մեջ⁹:

Մարդկային իրավական միտքն իր երկարատև զարգացման պատմության ընթացքում արտացոլելով կյանքի պահանջմունքները, մշակել է նաև իրավական բազմաթիվ սկզբունքներ, զարգացման, պետության կառավարման օրինաչափություններ արտացոլող գաղափարական հիմունքներ, իրավական նորմերի հիմքում դրվող և պարտադիր բնույթ ունեցող իրավական գաղափարներ, ելակետային դրույթներ, որոնք ունեն կարգավորիչ (ռեգուլյատիվ) նշանակություն և իրենց գործառութային ընդգրկմանը համապատասխան բաժանվում են որոշակի խմբերի՝ միջազգային, կազմակերպական, պաշտպանա-պահպանական, իրավունքի այս կամ այն ճյուղում գործառող (ճյուղային) սկզբունքներ և այլն¹⁰: Իրավական սկզբունք-

⁸ Տե՛ս Толковный словарь русского языка Под ред. Д. И. Ушакова. - М., Т. 4, 1940, էջ 446:

⁹ Տե՛ս *Лейбниц Г. В.* Соч. в четырёх томах. Т. 2, - М., 1984, էջ 97:

¹⁰ Տե՛ս *Г.Т.Чернобелъ.* Правовые принципы как идеологическая парадигма. Журнал российского права, 2010, թիվ 1, էջեր 84-94:

ները կոչված են օրենքը դարձնելու համոզիչ: Ըստ Պլատոնի՝ օրենքները կոչված են ոչ միայն պարզապես կառավարել, այլ նաև համոզել¹¹:

Ժամանակակից իրավագիտության մեջ անվիճելիորեն ընդունված է, որ ընթացակարգային իրավունքի բոլոր ճյուղերում և դատավարության բոլոր փուլերում գործող սկզբունքներն օժտված են հետևյալ ընդհանուր հատկանիշներով՝ 1. դրանք իրավունքի տվյալ ճյուղի որակական առանձնահատկություններն են, այսինքն՝ իրավունքի համապատասխան ճյուղի էությունն արտացոլող հիմնական դրույթները, 2. դրանք արտացոլված են իրավունքի նորմերում, 3. դրանք բնորոշում են իրավունքի տվյալ ճյուղի միասնությունը¹²:

Հիմնվելով փիլիսոփայական այդ ընդհանուր դրույթների վրա և հաշվի առնելով իրավական (իրավունքի) սկզբունքների որոշ առանձնահատկություններ՝ կարելի է նշել, որ դատավարական սկզբունքները դատավարական իրավահարաբերությունների ձևավորման և գործառնության հիմքում ընկած դրույթներ են, որոնք պետք է՝ առաջին՝ ամբողջ դատավարության համար ունենան հիմնադրական նշանակություն, երկրորդ՝ արտացոլվեն իրավունքի նորմերում, երրորդ՝ լինեն ընդհանուր դատավարական և ամբողջությամբ վերաբերեն ընթացակարգի բոլոր տեսակներին (սահմանադրական, քաղաքացիական, քրեական, վարչական), չորրորդ՝ ունենան ինքնուրույն բովանդակություն: Այլ կերպ՝ մրցակցության սկզբունքը դատավարության կարգի միասնացման նախասկիզբ է, հիմունք, որին համապատասխան սահմանադրական, քաղաքացիական քրեական և վարչական գործերի քննության ժամանակ որոշվում է գործին մասնակցող անձանց (կողմերի) և դատարանի կարգավիճակը, նրանց իրավունքներն ու պարտականությունները: Համապատասխանաբար՝ «մրցակցության սկզբունքի բովանդակության հիմնական տարրեր են հանդիսանում՝ առաջին՝ կողմերի իրավունքները և պարտականությունները, երկրորդ՝ կողմերի իրավահավասարությունը, երրորդ՝ ապացուցման պարտականությունը, չորրորդ՝ դատարանի՝ որպես իշխանական լիազորություններով և պարտականություններով օժտված պետական մարմնի, մրցակցային դատավարությունում ունեցած դիրքը, հինգերորդ՝ մրցակցության սկզբունքի իրացման սահմանները¹³:

Չնայած իրավաբանական գրականության մեջ գոյություն ունեցող այս դրույթների վերաբերյալ բոլոր դատավարագետների համաձայնությանը, այնուամենայնիվ, իրավական սկզբունքների, դրանց էության, տեսակային, սեռատեսակային, ստորակարգային (հիերարխիկ), գործառույթային բնութագրումների պարզ գիտական սահմանումներ դեռևս չկան¹⁴:

¹¹ Տե՛ս *Պլատոն*. - Մ., Տոչ., Գ. III. Կ 2, էջ 196:

¹² Տե՛ս *Гражданский процесс*. Под ред. В.В. Яркова. - М., Волтерс Клувер, 2009, էջեր 28-30:

¹³ Տե՛ս *Курохтин Ю.А.*, նշվ. սեղմագիր, էջ 17:

¹⁴ Տե՛ս *Чернобель Г.Т.*, նշվ. աշխ., էջ 86:

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

Եվ սա վերաբերում է ոչ միայն իրավական սկզբունքներին ընդհանրապես, այլ նաև մրցակցության, դրա՝ որպես իրավունքի հատկանիշի, ձևի, սկզբունքի, տարրի, լիարժեք բնութագրմանը:

Ընդհանուր տեսական մակարդակով վերլուծելով սահմանադրական, քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարություններում հավասարապես գործառող մրցակցության՝ որպես միջճյուղային սկզբունքի, հատկանիշները՝ դատավարագետ Ս.Ա. Մուկասենևան մրցակցության սկզբունքը բնութագրում է որպես սկզբունք-կառուցակարգ, որպես համակարգաստեղծ մեթոդ, այն է՝ «Մրցակցությունն իրավունքի գլխավոր, համընդհանուր նորմատիվ դեկավար սկզբունք է (համապարտադիր պահանջ, հրամայական և այլն), որին համապատասխան՝ այս կամ այն իրավաբանական ընթացակարգի շրջանակներում գործերի դատական քննության ամբողջ գործունեությունը մարմնավորվում է հակադիր շահեր և դրանք պնդելու համապատասխան իրավունքներ ու պարտականություններ ունեցող կողմերի վեճի ձևով, իսկ դատարանը, պահպանելով անկախություն և անաչառություն, վեճն ըստ էության լուծելու և գործով ճշմարտացի ու օրինական վճիռ կայացնելու նպատակով, դատավարության ընդհանուր դեկավարում է իրականացնում»¹⁵:

Ելնելով «սկզբունք» հասկացության այս ընդհանուր բնորոշումից, տեսականորեն վերացարկվելով իրավաբանական ընթացակարգային (պրոցեսուալ) մյուս ճյուղերում գործող մրցակցության սկզբունքի ձևակերպման առանձնահատկություններից՝ փորձենք անդրադառնալ այդ սկզբունքի գործառնությանը սահմանադրական արդարադատության (սահմանադրական մրցակցային դատավարության) մեջ:

Հայաստանի Հանրապետությունում մրցակցության սկզբունքի բովանդակությունը, ի տարբերություն մի շարք երկրների (ԱՄՆ, Իսպանիա, Ավստրիա, Բրազիլիա, Եգիպտոս, Պորտուգալիա, ՌԴ և այլն), սահմանադրական մակարդակով անմիջականորեն չի ամրագրվել: Ամրագրվելու դեպքում նման սահմանումը, իհարկե, կբարձրացներ դատավարությունների չորս ճյուղերում, այսինքն՝ բոլոր դատավարական ընթացակարգերում գործող (միջճյուղային) այդ սկզբունքի իրավական ուժը: Այլ երկրների նման սահմանադրական մակարդակով չի սահմանվել նաև, որ արդարադատությունն իրականացվում է սահմանադրական, քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարությունների ընթացակարգերով (տե՛ս, օրինակ՝ ՌԴ Սահմանադրության 123-րդ հոդվ. 3-րդ մասը): Դատավարության այդ հատուկ ձևերից առանձնացվել է միայն սահմանադրական արդարադատությունը, նշելով, որ Հայաստանի Հանրապետությունում այն իրականացնում է սահմանադրական դատարանը (93-րդ հոդվ.): Այսպի-

¹⁵ Տե՛ս *Мукасеева С. А.* Принцип состязательности в юридической практике. Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – Ярославль, 2006, էջեր 7-15:

սով, արդարադատության իրականացման քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարությունների ձևերի հասկացության, նաև՝ դրանց անվանումների, բովանդակության, միջոցների և մեթոդների, սուբյեկտների կազմի հիմնախնդիրների լուծումը թողնված է իրավունքի այդ ճյուղերի օրենսդրություններին և իրավակիրառական պրակտիկային, իսկ դրանց հետ առնչվող տեսական հարցերի բնութագրությունները՝ դատավարագիտությանը: Կարծում ենք նաև, որ հիշյալ հարցերում սահմանադրական ուղղակի նորմերի բացակայությունը չի կարող բացասաբար անդրադառնալ սահմանադրական դատարանի հիմնական նպատակի, այն է՝ Սահմանադրության պահպանման և դրա միատեսակ կիրառման ապահովման վրա: Թեև ՀՀ Սահմանադրությունը մրցակցության և կողմերի իրավահավասարության սկզբունքներն անմիջականորեն չի ձևակերպել, բայց քանի որ դրա 19-րդ հոդվածը «...հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ» գործի քննության մեջ առաջնայինը համարում է մրցակցությունը և կողմերի հավասարությունը, սխալված չենք լինի, եթե պնդենք, որ ՀՀ Սահմանադրության մեջ հիշյալ սկզբունքը ձևակերպված է անուղղակի կերպով, այսինքն՝ այն առաջին հերթին սահմանադրական սկզբունք է, նոր միայն՝ ճյուղային: Բոլոր դեպքերում սահմանադրական դատավարության շարժիչ ուժը ևս, ինչպես որ դատավարական մյուս ընթացակարգերում է, կայանում է կողմերի միջև եղած վեճի մեջ, իսկ բովանդակությունը՝ սահմանադրական դատական վերահսկողության, այն է՝ լիազոր մարմինների և անձանց նախաձեռնությամբ իրականացվող նորմերի սահմանադրականությունն ստուգելու մեջ:

Կախված երկրում սահմանադրական վերահսկողության ընդունված մոդելից սահմանադրական արդարադատությունն իրականացվում է կամ ընդհանուր իրավասության դատարանների կողմից կոնկրետ գործերի քննության ընթացքում (ամերիկյան մոդել), կամ սահմանադրական վերահսկողության մասնագիտացված մարմինների՝ սահմանադրական դատարանների կամ սահմանադրական խորհուրդների կողմից՝ հիմք ընդունելով սահմանադրական իրավունքի և սահմանադրական դատավարության իրավանորմերի համակարգը, իսկ սահմանադրական արդարադատության գործառույթի բովանդակությունը բացահայտվում է ոչ միայն այն իրականացնող պետական մարմնի լիազորությունների շրջանակով, այլ նաև գործունեության սկզբունքներով, այդ գործառույթների իրականացման ձևերով և եղանակներով: Այս կերպ մոտենալով հարցին՝ կարող ենք նշել, որ մեր հանրապետությունում նորմատիվ իրավական ակտերի սահմանադրականությունը կամ Սահմանադրությանը համապատասխանությունը որոշելու հարցում առկա է իրավական բացթողում: Այն է՝ քաղաքացին սահմանադրական դատարան կարող է դիմել միայն իր նկատմամբ

ՎԵՐԼՈՒՑԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

կիրառված օրենքի դրույթի սահմանադրականության ստուգման հարցով, մինչդեռ եվրոպական ու նախկին ԽՍՀՄ շատ երկրներում այդ իրավունքը ճանաչվում է ոչ միայն բոլոր նորմատիվ ակտերի առնչությամբ, այլև քաղաքացին սահմանադրական դատարանում կարող է բարձրացնել իր սահմանադրական իրավունքների պաշտպանության հարցը, եթե սպառել է ներպետական բոլոր մյուս միջոցները: Մարդու սահմանադրական իրավունքներն անմիջականորեն գործող իրավունքներ են, և պետությունը սահմանափակված է այդ իրավունքներով (ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդված): Սա սահմանադրական հիմնարար սկզբունք է՝ ամրագրված երկրի Մայր օրենքի սահմանադրական կարգի հիմունքներում, և եթե սահմանադրական արդարադատության կողմից այդ իրավունքների անմիջական գործողությունը չի երաշխավորվում, ապա Սահմանադրության գերակայության մասին խոսելը գործնականում իմաստազրկվում է¹⁶:

Ելնելով վերը նշվածներից՝ առաջարկում ենք ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 6-րդ կետից հանել «իր նկատմամբ» բառերը, որը հնարավորություն կտա մրցակցային դատավարության կանոններով դատարանում քննել նշված կատեգորիայի բոլոր (և ոչ միայն դիմողի նկատմամբ կիրառված) գործերը, անհատական և ընդհանուր (հանրային) շահագրգռվածություն ունեցող բոլոր անձանց դիմումներով: Հակառակ դեպքում բազմաթիվ ոչ իրավաչափ նորմատիվ ակտեր կարող են տևական ժամկետով մնալ օրինական ուժի մեջ և օրենսդրությունն այդպես էլ կմնա անկատար:

Ելնելով միջազգային փորձից՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ 2006թ. հունիսի 1-ի օրենքը (այսուհետ՝ նաև Օրենք) կողմերի իրավահավասարության հիման վրա սահմանադրական դատավարության իրականացումը հռչակեց որպես սահմանադրական դատարանի գործունեության հիմնարար սկզբունք (21-րդ հոդվ.): Եվ եթե ՄԻԵԴ-ը այդ սկզբունքի պահպանումը դիպուկ կերպով բնութագրում է որպես «արդարության բոլոր պահանջներից առաջնայինը», որպես երկու կողմերի «զենքերի հավասարություն»¹⁷, և այդ սկզբունքի խախտման պատճառով 2010թ. ապրիլի 1-ի դրությամբ նրա կայացրած 12631 վճիռներից 6112-ը վերաբերում են արդար դատաքննության իրավունքին, ապա ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր մի շարք որոշումներում մրցակցության սկզբունքը բնութագրում է որպես «կողմերի հավասարությունն ապահովող մրցակցություն», որպես «կողմերի պատշաճ հնարավորություն՝ ներկայաց-

¹⁶ Տե՛ս *Գ. Հարությունյան*, «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»-ի 93-րդ հոդվ. մեկնաբանությունը: Ընդհ. խմբ. Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի: «Իրավունք», 2010թ. գրքի 916, 920 էջերը: Տե՛ս նաև *Գ. Գ. Հարությունյան*, նշվ. տեղեկագրի 9-րդ էջը:

¹⁷ Տե՛ս *Европейский суд по правам человека. Избр. решения.* - М., 2000, Т 1, էջեր 583-585, Т 2, էջ 443:

նելու իրենց գործը, ներառյալ՝ ապացույցները, այնպիսի պայմաններում, որոնք նրանց համար մյուս կողմի համեմատությամբ չեն ստեղծի անբարենպաստ վիճակ», իսկ խախտման դեպքում՝ որպես «արդար դատաքննության իրավունքի, մրցակցության ու հավասարության չափանիշի խախտում» և նույն ժամանակահատվածում 15 գործով Սահմանադրությանը հակասող և անվավեր է ճանաչել ՀՀ օրենքների նորմերը՝ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին չհամապատասխանելու հիմքով¹⁸:

Եթե հաշվի առնենք, որ մրցակցության սկզբունքին (մրցակցային դատավարությանը) վերաբերող բոլոր հարցերը որոշ առանձնահատկություններով, բայց մանրակրկիտ կերպով կարգավորված են ոչ միայն սահմանադրական, այլև քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարություններում ևս, ապա ակնհայտ է դառնում, որ դատավարության այդ ձևը դատավարական բոլոր ընթացակարգերում անվիճելիորեն դարձել է միջճյուղային դատավարական սկզբունք. դատարանը, որ մինչև գործող օրենսդրության ընդունումը պրոպագանդվում էր որպես ոչ միայն գործը լուծող (վճռող), այլ նաև գործը լուծելու համար չբավարարող ապացույցները հայթայթող մարմին, ժամանակակից իրավաբանական ընթացակարգերում իսկապես ձեռք է բերել անկախություն, այսօր հիմնականում իրականացնում է գործի քննության և լուծման գործառույթ:

Նկատի ունենալով այն հանգանմանքը, որ, ի տարբերություն քաղաքացիական և քրեական դատավարությունների, որոնցում մրցակցության և կողմերի իրավահավասարության սկզբունքը խորապես ուսումնասիրված է 1870-ականներից մինչև մեր օրերը, բայց դրանցում դեռևս կան բազմաթիվ վիճելի հարցեր, սահմանադրական դատավարության մեջ այդ սկզբունքը հետխորհրդային պետություններում, այդ թվում՝ Հայաստանում, սկսել է գործառել միայն անկախ պետությունների սահմանադրությունների ընդունումից հետո, ուստի անհրաժեշտություն է առաջանում հետազոտել դրա իրավական բնույթը և իրացման կառուցակարգը, իսկ ապա մշակել ՀՀ օրենսդրությունը կատարելագործելու առաջարկներ:

Քաղաքացիական, քրեական և վարչական դատավարություններում գործառող մրցակցության սկզբունքի էական տարբերությունը սահմանադրական դատավարության մրցակցությունից կայանում է նրանում, որ վերջինում իրար դեմ կանգնում են ոչ թե հակադիր նյութաիրավական շահեր ունեցող անձինք (հայցվոր-պատասխանող, մեղադրող-մեղադրյալ), այլ Սահմանադրության պահպանման կամ երրորդ անձանց շահերի պաշտպանության մեջ ընդհանուր շահեր ունեցող կողմեր, որոնք, սակայն, այդ շահերի ըմբռնման հարցում ունեն տարբեր պատկերացումներ: Պա-

¹⁸ Տե՛ս ՀՀ սահմանադրական դատարանի 2007թ. հուլիսի 24-ի ՍԳ-Ո-710, 2010թ. հունվարի 14-ի ՍԳ-Ո-851 որոշումները: Տե՛ս նաև «Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության մեկնաբանություններ»-ի 221-222 էջերը:

ՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ՆՅՈՒԹԵՐ

տահական չէ, որ ՀՀ սահմանադրական դատարանում քննվող գործերի զգալի մասում որպես կողմեր հանդես են գալիս օրենսդիր և գործադիր իշխանությունների ներկայացուցիչները: Դատավարական բնույթով այս վեճերն ունեն ոչ թե կողմերի սուբյեկտիվ իրավունքների ապացուցման, այլ իրավական վեճի կապակցությամբ նրանց դիրքորոշումն ապացուցելու բնույթ:

Ի տարբերություն դատավարական մյուս ընթացակարգերի՝ սահմանադրական դատարանում գործերի դատաքննությունը կարող է ընթանալ նաև գրավոր: Բայց գրավոր վարույթը որպես ընդհանուր կանոն սահմանելը, որ մեծավ մասամբ գործադրում է ՀՀ սահմանադրական դատարանը, մեր կարծիքով, այնքան էլ արդարացված չէ, որովհետև այդ դեպքում կողմերը զրկվում են դատաքննության ընթացքում առարկություններ անելու և իրենց ընդդիմախոսի փաստարկներին արձագանքելու հնարավորությունից:

Սահմանադրական դատարան դիմելու փուլում մրցակցության սկզբունքն արտահայտվում է նաև նրանում, որ դիմողից պահանջվում է ներկայացնել նրան վերաբերող գործում իր նկատմամբ վիճարկվող օրենքի կիրառումը կամ դրա կիրառման սպառնալիքը հաստատող փաստաթղթեր: Դատարանի կողմից ընդունված գործի մասին ծանուցվում են կողմերը՝ դատավարությանը նախապատրաստվելու համար, բայց կողմն իրավունք չունի իրավական գնահատական տալ կամ մեկնաբանել հակառակ կողմի պատասխանը: Կողմերի իրավահավասարությունն այստեղ կայանում է միայն գործի ըստ էության լուծման հետ չկապված ընթացակարգային հարցերի լուծմանը մասնակցելու մեջ: Մենք համաձայն ենք այն հեղինակների հետ, որոնց կարծիքով Օրենքում պետք է սահմանել հետևյալը. «Կողմերը չեն կարող հարց տալու միջոցով իրավական գնահատական տալ մյուս կողմի պատասխանին, չեն կարող մեկնաբանել պատասխանները: Կողմերը պարտավոր են լինել քաղաքավարի, հարգալից վերաբերվել միմյանց: Կողմը կարող է հրաժարվել հարցին պատասխանելուց»¹⁹: Մա, անշուշտ, կօժանդակի դատավարության (դատական նիստի) տևողության կրճատմանը և քննարկվող հարցերի շրջանակից դուրս չգալուն:

Անհրաժեշտ է նշել, որ Օրենքի 21-րդ հոդվածը, սահմանելով, որ «Սահմանադրական դատարանը պարտավոր է անաչառ կերպով ապահովել, որպեսզի կողմերն ունենան հավասար հնարավորություններ գործի քննության ամբողջ ընթացքում, այդ թվում՝ յուրաքանչյուր կողմին ընձեռել քննվող գործի վերաբերյալ իր դիրքորոշումը ներկայացնելու հնարավորություն», այնուամենայնիվ, չի բացահայտում մրցակցության հատկանիշները և բովանդակությունը, վերջինիս տարրերը և կառուցվածքը, ըստ դատավարության զարգացման փուլերի դրա դրսևորումը, դատարա-

¹⁹ Տե՛ս *Курохтин Ю.А.*, նշվ. սեղմագիր, էջ 24:

նին որևէ դեր չի հատկացնում կողմերի մրցակցությունը ղեկավարելու հարցում և այլն:

Օրենքի 21-րդ հոդվածում մրցակցության սկզբունքի բովանդակությունը, իհարկե, որոշ առանձնահատկություններով հանդերձ, արտաքննապես նման է դատավարության մյուս տեսակներում, հատկապես՝ քաղաքացիական դատավարությունում շատ աղքատիկ կերպով (ընդամենը մեկ և կես տողով) ձևակերպված, բայց Քաղ. դատ. օր. հետագա հոդվածներում աստիճանաբար ընդարձակված դրա բովանդակությանը: Այստեղ բովանդակության մեջ ներառված է միայն արդար դատաքննության վերաբերյալ միջազգային իրավունքի պահանջը, դատարանի անաչառության, գործի քննության ընթացքում կողմերին՝ իրենց դիրքորոշումը ներկայացնելու հավասար և լիարժեք հնարավորություն տալու մասին պահանջը: Մինչդեռ, մրցակցության սկզբունքը ենթադրում էր դատավարության այնպիսի կառուցվածք, որի դեպքում միայն դատարանի կողմից իրականացվող գործի լուծման գործառույթը առանձնացվեր դատարանի առջև վիճող կողմերի գործառույթներից, որն այս բնորոշման մեջ չի երևում: Բացի այդ՝ սահմանադրական դատավարությունում տարանջատված չեն մրցակցության սկզբունքի և կողմերի իրավահավասարության բովանդակության տարրերը: Ելնելով վերը նշվածներից՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 21-րդ կամ մեկ այլ հոդվածում անհրաժեշտ էր նշել մրցակցության սկզբունքի բովանդակության հետևյալ տարրերը. ա) կողմերի, ինչպես նաև կողմերի ու դատարանի միջև դատավարական գործառույթների բաժանումը, բ) դատարանն իրականացնում է գործի քննությունը ղեկավարելու և այն լուծելու գործառույթ, գ) կողմերը կատարում են դատարանի առջև վարույթ հարուցելու և իրենց շահերը պաշտպանելու գործառույթ, որն իրականացնելիս նրանք օժտված են դատավարական իրավահավասարությամբ²⁰, դ) սահմանադրական դատարանը գործը քննում է միայն Օրենքի 25-րդ հոդվածում նշված մարմինների և անձանց համապատասխան դիմումի առկայության դեպքում (Օրենքի 26-րդ հոդված), այսինքն՝ սահմանադրական դատարանն իրավունք չունի իր նախաձեռնությամբ գործ հարուցել: Վերջին նորմը դատարանին պաշտպանում է երկրի քաղաքական կյանքին միջամտելու վտանգից: Նման վտանգի կանխմանն է ուղղված նաև Օրենքի 63-րդ հոդվածի 2-րդ մասի նորմը, ըստ որի՝ սահմանադրական դատարանը որոշումներ և եզրակացություններ ընդունում է միայն դիմումում նշված առարկայի վերաբերյալ, այսինքն՝ նա իրավունք չունի դուրս գալ վեճի առարկայի սահմաններից:

²⁰ Տե՛ս *Муксеева С.А.*, նշվ. սեղմագիր, էջ 22, *Хитрова О.В.* Принцип состязательности и равноправия сторон в процессуальных отраслях права. Труды Академии Управления МВД России, 2008, №2: *Ղազինյան Գ.Ս., Դիրանդյան Ս.Ս.*, Հայաստանի Հանրապետության դատարանակազմությունը և իրավապահայան մարմինները (լումբ. Գ.Ս. Ղազինյան) - Եր. համալս. իրատ., Երևան, 2003, էջեր 89-90:

Մրցակցության սկզբունքի գործնական կիրառման առումով կարևորվում է նաև ապացուցման բեռը սահմանադրական դատավարության կողմերի վրա բաշխելու հարցը: Այս տեսակետից ևս Օրենքն ունի որոշակի առանձնահատկություններ. որպես կանոն, ապացուցման բեռը կրում են դիմողները (Օրենքի 76, 80-րդ հոդվածներ), սակայն որոշ դեպքերում հանրաքվեների, ՀՀ Նախագահի և ԱԺ պատգամավորների ընտրությունների հետ կապված գործերով) Օրենքը սահմանադրական դատարանին իրավունք է վերապահում ապացույցների ձեռքբերումը հանձնարարել պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմիններին, այդ թվում՝ դատարաններին և դատախազության մարմիններին, անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև իր աշխատակազմի աշխատակիցներին (Օրենքի 73 և 74-րդ հոդվածներ):

Դատավարական ընթացակարգերի բոլոր տեսակներում դատարանն օժտված է ձևական բնույթի նշանակալից, այդ թվում՝ լրացուցիչ լիազորություններով, որոնք ուղղված են մրցակցության և կողմերի ակտիվության ապահովմանը, բայց դատավարության քննարկվող տեսակում դատարանն օրենքով օժտվում է առավել մեծ ակտիվությամբ, որը և բնորոշում է սահմանադրական դատավարությունը որպես խառը տեսակի մրցակցային դատավարություն: Այստեղ դատարանը գործի բոլոր հանգամանքները պարզում է ի պաշտոնե («ex officio»)՝ չսահմանափակվելով սահմանադրական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, առաջարկություններով, նրանց ներկայացրած ապացույցներով և գործում առկա այլ նյութերով (Օրենքի 19-րդ հոդվ.):

Սահմանադրական դատավարության առանձնահատկություններից մեկն էլ այն է, որ այստեղ որպես կողմեր երբեմն հանդես են գալիս պետական իշխանության մարմինները, օրինակ՝ Հանրապետության Նախագահը, մարդու իրավունքների պաշտպանը, ԱԺ պատգամավորների մեկ հինգերորդը և այլն, և այս դեպքում նրանք պաշտպանում են պետության սահմանադրական հիմունքները, իսկ երբեմն էլ որոշ ընթացակարգերում կարող է բացակայել վեճը, օրինակ՝ օրենքների սահմանադրականությունն ստուգելու գործերով, որոնցով նրանք հետապնդում են ոչ թե և ոչ միայն իրենց իրավական դիրքորոշումը պաշտպանելու նպատակ, այլ դատարանի առջև դնում են իրավական լուծման ենթակա հարց: Այսպիսի դեպքերում մինչև գործի դատաքննությունն սկսելը դիմումը փոխելը, մյուս կողմի դիրքորոշման հետ համաձայնվելը, դիմումը հետ վերցնելը դատարանի համար պարտադիր չէ, և նա կարող է շարունակել գործի քննությունը, եթե գտնում է, որ դիմումի առարկայի վերաբերյալ գործի քննությունը բխում է հանրության կամ պետության շահերից (Օրենքի 33-րդ հոդվ.): Այլ կերպ՝ դատավարության կողմերի մրցակցությանը, նրանց վեճին՝ որպես

վարույթի շարժիչ ուժին, փոխարինում է հանրային շահը, որը նույնպես վիճելի է, քանի որ պահանջում է օրենքի սահմանադրականության ստուգում:

Գործը դատաքննության նախապատրաստելու փուլում մրցակցության սկզբունքի իրականացումն ապահովվում է զեկուցող դատավորի վրա որոշակի պարտականություններ դնելով, այն է՝ նա դատարանի նախագահի հետ որոշում է նիստին հրավիրվող անձանց շրջանակը, նիստից առնվազն 5 օր առաջ դատարանի անդամներին, կողմերին, անհրաժեշտության դեպքում՝ հրավիրյալներին է ուղարկում ձեռք բերված այլ փաստաթղթերի պատճենները, իսկ Հանրապետության Նախագահի ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների վիճարկման և նրա թեկնածուի համար առաջացած խոչընդոտներն անհաղթահարելի կամ վերացած ճանաչելու գործերով սահմանում է նյութերն ուղարկելու ավելի սեղմ ժամկետներ:

Սահմանադրական դատավարությունում կողմերն օգտվում են հետևյալ իրավունքներից. 1) նրանք կարող են ծանոթանալ գործի նյութերին, անել քաղվածքներ, 2) ներկայացնել գործի լուծման համար նշանակություն ունեցող նյութեր, 3) գործի առնչությամբ ներկայացնել իրենց դիրքորոշումը, 4) հարցեր տալ մյուս կողմին, նրա ներկայացուցիչին, փորձագետին, վկային, միջնորդություններ հարուցել, առաջարկություններ անել, 5) ծանոթանալ նիստի արձանագրությանը և ներկայացնել դիտողություններ (Օրենքի 47, 58-րդ հոդվածներ):

Օրենքում լուծված չեն կողմի՝ դատաքննությանը պարտադիր մասնակցելու կամ դատարանի կազմի կամ նրա որոշ անդամների դեմ բացարկներ հայտնելու հարցերը, որոնք, մեր կարծիքով, պետք է տեղ գտնեին դրա 47-րդ հոդվածում: Չէ՞ որ ՄԻԵԳ-ը մրցակցության և կողմերի իրավահավասարության սկզբունքի պարտադիր տարր է համարում նաև մրցակցող կողմերի «լավելու իրավունքը»: Բացի այդ՝ լրացման կարիք ունի նաև կողմերի բացատրությունները կարգավորող հոդվածը (51-րդ), որը, ըստ մեզ, պետք է ձևակերպում պարունակի կողմերի եզրափակիչ ելույթների հնարավորության, ինչպես նաև դրանցից հետո կողմերին հարցեր տալն արգելելու մասին: Բարելավման կարիք ունի նաև դատական նիստում կարգը խախտողների նկատմամբ կիրառվող հարկադրանքի միջոցներին վերաբերող Օրենքի 50-րդ հոդվածը՝ այն դատավարության մյուս տեսակներում նախատեսված դատավարական սանկցիաներին համահունչ դարձնելու²¹ և սահմանադրական դատարանում գործի քննության կարգուկանոն ապահովելու առումով:

²¹ Տե՛ս *Ռաֆիկ Պեյրոույան*, Դատավարական սանկցիաներ, «Օրենք և իրականություն»: Միջազգային իրավաբանական գիտական հանդես: 2011, N3:

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻՆԵՐ ՌՈՒՔԵՆ ԱՎԱԳՅԱՆԻ,
ՀՐԱՉԻԿ ՀԱԿՈՔՁԱՆՅԱՆԻ, ՀՐԱՉՅԱ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ,
ԱՐԱՅԻԿ ԱՎԵՏԻՍՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ԲԱԺՆԵՏԻՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ»
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՔԻ 56, 57
ԵՎ 58-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱՔԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

13 հուլիսի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի (զեկուցող), Մ. Թովուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

դիմողների ներկայացուցիչ Գ. Թումասյանի,

գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի խորհրդական Գ. Մելքոնյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացիներ Ռուբեն Ավագյանի, Հրաչիկ Հակոբջանյանի, Հրաչյա Ավետիսյանի, Արայիկ Ավետիսյանի դիմումի հիման վրա՝ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 56, 57 եւ 58-րդ հոդվածների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղաքացիներ Ռ. Ավագյանի, Հ. Հակոբ-

ջանյանի, Հ. Ավետիսյանի, Ա. Ավետիսյանի՝ 04.03.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 2001 թվականի սեպտեմբերի 25-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2001 թվականի հոկտեմբերի 27-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2001 թվականի դեկտեմբերի 6-ից:

Օրենքի վիճարկվող՝ «Ընկերության բաժնետոմսերի համախմբումը (կոնսոլիդացիա) եւ բաժանումը» վերտառությամբ 56-րդ հոդվածը սահմանում է.

«1. Ընկերությունն իրավունք ունի ժողովի որոշմամբ համախմբել (կոնսոլիդացնել) տեղաբաշխված բաժնետոմսերը, որի արդյունքում Ընկերության երկու կամ ավելի բաժնետոմսերը փոխարկվում են նույն տեսակի (դասի) մեկ նոր բաժնետոմսի: Այդ դեպքում կանոնադրության մեջ կատարվում են Ընկերության տեղաբաշխված եւ հայտարարված բաժնետոմսերի քանակի եւ անվանական արժեքի համապատասխան փոփոխություններ:

Համախմբման (կոնսոլիդացման) հետեւանքով կոտորակային բաժնետոմսեր առաջանալու դեպքում վերջիններս ենթակա են հետզման Ընկերության կողմից դրանց՝ սույն օրենքի 59-րդ հոդվածով սահմանված կարգով հաշվարկված շուկայական արժեքով:

2. Ընկերությունն իրավունք ունի ժողովի որոշմամբ բաժանել տեղաբաշխված բաժնետոմսերը, որի արդյունքում Ընկերության տեղաբաշխված մեկ բաժնետոմսը փոխարկվում է նույն տեսակի (դասի) երկու կամ ավելի բաժնետոմսերի: Այդ դեպքում կանոնադրության մեջ կատարվում են Ընկերության տեղաբաշխված եւ հայտարարված բաժնետոմսերի քանակի եւ անվանական արժեքի համապատասխան փոփոխություններ»:

Օրենքի 57 եւ 58-րդ հոդվածները սահմանում են բաժնետերերի պահանջով բաժնետոմսերի հետզման եւ պահանջի իրավունքի իրականացման կարգը:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին: Դիմողները հանդիսանում են «Երեւանի Արարատ կոնյակի-գինու-օղու կոմբինատ» ԲԲԸ-ի բաժնետերեր: Ընկերության բաժնետերերի արտահերթ ընդհանուր ժողովում 12.10.2008թ. ընդունված որոշումով համախմբվել են ընկերության 8000 ՀՀ դրամ անվանական արժեքով հասա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րակ անվանական ոչ փաստաթղթային բաժնետոմսերը, հաստատվել է համախմբման, բաժնետոմսերի փոխարկման եւ հետզման կարգը, ինչպես նաեւ հաստատվել են ընկերության կանոնադրության փոփոխությունները:

Դիմողներն ընկերության ընդհանուր ժողովի 12.10.2008թ. վերոհիշյալ որոշումը բողոքարկել են Երեւանի Կենտրոն եւ Նորք-Մարաշ համայնքների ընդհանուր իրավասության դատարան: Վերջինիս 06.05.2009թ. վճռով նշված որոշումն անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ հայցը մերժվել է: Նշված վճիռը դիմողների կողմից բողոքարկվել է ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարան, որի՝ 02.09.2009թ. որոշմամբ վերաքննիչ բողոքը եւս մերժվել է: ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 04.11.2009թ. որոշմամբ դիմողների վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է:

3. Ըստ դիմողների՝ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 56, 57 եւ 58-րդ հոդվածները հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ, 6-րդ, 8-րդ հոդվածներին, 31-րդ հոդվածի 1-ին եւ 2-րդ մասերի եւ 43-րդ հոդվածի 2-րդ մասի պահանջներին:

Դիմողների պնդմամբ՝ ընկերության բաժնետոմսերի համախմբման արդյունքում առաջացող կոտորակային բաժնետոմսերի՝ ընկերության կողմից պարտադիր հետզման արդյունքում իրենք «...առանց դատական կարգի գրկվել են բաժնետոմսերի նկատմամբ իրենց սեփականության իրավունքից», մինչդեռ ըստ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ անձը սեփականությունից կարող է գրկվել միայն դատական կարգով: Դիմողները պնդում են, որ վիճարկվող հոդվածները «նախատեսում են այնպիսի ընթացակարգեր, որոնց կիրառմամբ բաժնետիրական ընկերությունում առավել մեծ մաս ունեցող բաժնետերերը ընկերության բաժնետոմսերի համախմբման (կոնսոլիդացման), բաժնետոմսերի փոխարկման եւ հետզման միջոցով՝ իրենց հայեցողությամբ միակողմանի, առանց դատարանի դիմելու, կարող են գրկել փոքր բաժնեմաս ունեցող բաժնետերերին իրենց բաժնետոմսերից»:

4. Պատասխանողն առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ՝ առաջին հերթին մատնանշում է բաժնետոմսերի համախմբմամբ հետապնդվող նպատակները: Ըստ պատասխանողի՝ խնդրո առարկա գործընթացը համարվում է հսկիչ փաթեթների ձեւավորման մեխանիզմներից մեկը, ինչն իր հերթին իրականացվում է բաժնետիրական ընկերության կառավարման եւ գործունեության արդյունավետությունը բարձրացնելու նպատակով: Բացի դրանից, ցածր անվանական արժեք ունեցող մեծ քանակությամբ բաժնետոմսերն զգալիորեն դժվարացնում են ռեեստրի վարման աշխատանքները:

Ըստ պատասխանողի, քանի որ բաժնետիրական ընկերության կողմից իրականացվող ձեռնարկատիրական գործունեության ընթացքում բախվում են տարաբնույթ շահեր, «Բաժնետիրական ընկերությունների

մասին» ՀՀ օրենքի հիմնական նպատակներից մեկը բախվող օրինական շահերի հավասարակշռումն է: Օրենքի վերլուծության արդյունքում պատասխանողը գտնում է, որ բաժնետոմսերի համախմբման մասին որոշումն ընդունվում է բոլոր բաժնետերերի մասնակցությամբ՝ ընդհանուր ժողովում, եւ միտված է ընկերության՝ իր առջեւ դրված խնդիրների արդյունավետ իրագործմանը: Վիճակվող իրավակարգավորումը սահմանելիս օրենսդիրն առաջնորդվել է անհատի եւ հասարակության շահերի հավասարակշռման սկզբունքով, մասնավորապես՝ տեղաբաշխված բաժնետոմսերը համախմբելու հնարավորությունը դիտարկելով որպես առանձին դեպքերում արդյունավետ տնտեսական գործունեության իրականացումն ապահովող կենսական պայման, միաժամանակ նախատեսելով համախմբման հետեւանքով կոտորակային բաժնետոմսեր առաջանալու դեպքում դրանք հետ գնելու ընկերության պարտականությունը, բաժնետոմսերի սեփականատերերի նախապատվության իրավունքը, վերջիններիս կողմից բաժնետոմսերի հետգնման գնի որոշման հնարավորությունը:

5. Դիմումի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ, նախ՝ **դիմումը որեւէ հիմնավորում չի բովանդակում «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 57 եւ 58-րդ հոդվածներում ամրագրված որեւէ նորմի սահմանադրականության վերաբերյալ:** Երկրորդ՝ այդ հոդվածների նորմերը չեն կիրառվել եւ չէին կարող կիրառվել դիմողների նկատմամբ, քանի որ կանոնակարգում են կոտորակային բաժնետոմսերի հետգնման հետ կապված իրավահարաբերություններից էապես տարբերվող իրավահարաբերություններ՝ երբ բաժնետոմսերի հետգնման նախաձեռնությունը հենց հետգնվող բաժնետոմսերի սեփականատիրոջն է: Ուստի «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32 եւ 60-րդ հոդվածների հիմքերով՝ գործի վարույթն այդ հոդվածների մասով ենթակա է կարճման:

6. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 8 եւ 33.1-րդ հոդվածներին համապատասխան՝ տնտեսական հարաբերությունների կանոնակարգման հիմքում, ի թիվս այլոց, ընկած են տնտեսական գործունեության ազատության եւ ազատ տնտեսական մրցակցության սահմանադրական սկզբունքները: Տնտեսական գործունեության ազատությունը նշանակում է իրավաբանորեն երաշխավորված հնարավորություն՝ ազատորեն օգտագործելու սեփական ընդունակություններն ու գույքն օրենքով չարգելված տնտեսական գործունեության համար, այն է՝ իրականացնել ձեռնարկատիրական գործունեություն: Վերջինս հանդես է գալիս որպես տնտեսավարող սուբյեկտի ինքնուրույն, իր ռիսկով ու օրենքով սահմանված կարգով իրականացվող գործունեություն, որի հիմնական նպատակը գույք օգտագործելուց, ապրանքներ վաճառելուց, աշխատանքներ կատարելուց կամ ծառայություններ մատուցելուց շահույթ ստանալն է:

Ձեռնարկատիրական գործունեություն կարող է իրականացվել օրենքով սահմանված՝ տարբեր կազմակերպատիրավական ձևերի շրջանակներում: Ազատ շուկայական տնտեսական հարաբերությունների պայմաններում բաժնետիրական ընկերության կազմակերպատիրավական ձևը խոշոր ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու առավել բարդ, բայց արդյունավետ եղանակն է:

Բաժնետիրական ընկերությունը որպես ձեռնարկատիրական գործունեության արդյունքում հավելյալ գույքային միջոցներ (շահութաբաժիններ) ստանալու մտադրությամբ միավորված անձանց կազմակերպություն ունի ոչ միայն առանձին բաժնետերերի մասնավոր շահերի հավասարակշռման, այլև **ընդհանուր կորպորատիվ շահերի ապահովման խնդիր**: Հակառակ դեպքում ընկերության կառավարումը կդառնա անարդյունավետ, իսկ դա հետագա անդրադարձ կունենա հենց նույն բաժնետերերի սեփականության իրավունքի իրականացման արդյունավետության վրա:

Բաժնետիրական ընկերության ձեռնարկատիրական գործունեության ազատությունը, ի թիվս այլոց, ներառում է իր հայեցողությամբ բաժնետոմսեր թողարկելու եւ տեղաբաշխելու, այդ բաժնետոմսերի անվանական արժեքը որոշելու, իր կանոնադրական կապիտալը նվազեցնելու կամ ավելացնելու, բաժնետոմսերի անվանական արժեքը նվազեցնելու կամ մեծացնելու ազատությունը: Բաժնետոմսերի անվանական արժեքի փոփոխությունը կարող է կատարվել ինչպես կանոնադրական կապիտալի ավելացմամբ, այնպես էլ առանց կանոնադրական կապիտալի չափի փոփոխության:

7. Բաժնետոմսերի համախմբումը երկու եւ ավելի բաժնետոմսերի փոխարկումն է ավելի մեծ անվանական արժեք ունեցող նույն տեսակի բաժնետոմսերի՝ առանց բաժնետիրական ընկերության կանոնադրական կապիտալի չափի փոփոխության: Որպես կանոն, բաժնետոմսերի համախմբում իրականացվում է, ի թիվս այլոց, մանր բաժնետերերի թվաքանակի կրճատման, հավանական ներդրողին հնարավորինս փոքր քանակով արժեթղթերի փաթեթ առաջարկելու նպատակով: Բաժնետոմսերի համախմբումը տնտեսապես արդարացված գործընթաց է, որը կազմում է բաժնետիրական ընկերության՝ որպես ձեռնարկատիրական գործունեության սուբյեկտի, տնտեսական ազատության դրսեւորումներից մեկը:

Ձեռնարկատիրական գործունեության ոլորտում ընդունված նշված գործընթացի օբյեկտիվ եւ անխուսափելի արդյունքն է կոտորակային բաժնետոմսերի առաջացումը: Սակայն նման բաժնետոմսերի առկայությունը նպատակահարմար չէ ինչպես արժեթղթերի շուկայի կայունության ապահովման նկատառումներից ելնելով, այնպես էլ բաժնետիրական ընկերության արդյունավետ կառավարման տեսանկյունից:

Միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը վկայում է, որ գործնակա-

նում որպես կոտորակային բաժնետոմսերի գոյությունը բացառելու միջոց է ընդունված կոտորակային բաժնետոմսերի պարտադիր հետզնման ինստիտուտը: Այդ ինստիտուտն ամրագրված է մի շարք եվրոպական պետությունների օրենսդրություններում (Լեհաստան, Չեխիայի Հանրապետություն, Գերմանիայի Դաշնային Հանրապետություն եւ այլն): Փորձ է արվում՝ որպես կոտորակային բաժնետոմսերի գոյության վիճակը հաղթահարող միջոց կիրառել նաեւ կամավոր հետզնման ինստիտուտը, որը, սակայն, փակուղային վիճակ ստեղծելու վտանգ է պարունակում եւ լայն տարածում չունի:

Հաշվի առնելով, որ կոտորակային բաժնետոմսերի պարտադիր հետզնման ինստիտուտը հանդիսանում է տնտեսապես արդարացված գործընթաց, ինչպես նաեւ նկատի ունենալով խնդրո առարկայի վերաբերյալ միջազգային փորձը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ բաժնետերերի մեծամասնության որոշմամբ կոտորակային բաժնետոմսերի օրենքով նախատեսված պարտադիր հետզնման ինստիտուտն ինքնին իրավաչափ է: Սակայն հիմնական խնդիրն այն է, թե տնտեսավարման մասն ինստիտուտի առկայության պայմաններում ինչպես են երաշխավորվում ու պաշտպանվում փոքրամասնության իրավունքներն ու օրինական շահերը:

8. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի վիճարկվող 56-րդ հոդվածն ամրագրում է ընկերության՝ տեղաբաշխված բաժնետոմսերը համախմբելու իրավունքը, եւ նախատեսելով այդ գործընթացի արդյունքում կոտորակային բաժնետոմսերի առաջացման հնարավորությունը, որպես այդ բաժնետոմսերի առկայությունը բացառող միջոց՝ ամրագրում է դրանց պարտադիր հետզնման՝ միջազգային պրակտիկայում կիրառելի ինստիտուտը:

Կոտորակային բաժնետոմսերի հետզնման բովանդակությունը հանգում է նրան, որ այդ գործընթացում մարվում են բաժնետերերի մոտ առաջացած կոտորակային բաժնետոմսերը եւ բաժնետիրական ընկերության մոտ ծագում է այդ բաժնետոմսերի դիմաց համապատասխան փոխհատուցում վճարելու պարտականություն:

Հաշվի առնելով, որ դիմողներն ըստ էության վիճարկվող ինստիտուտը դիտարկում են որպես սեփականությունից զրկում՝ առանց սեփականությունից դատական կարգով զրկելու սահմանադրական պահանջի ապահովման, սահմանադրական դատարանը անհրաժեշտ է համարում վիճարկվող նորմի սահմանադրականության հարցի որոշման նպատակով նախ բացահայտել «սեփականությունից զրկում» հասկացության սահմանադրաիրավական բովանդակությունն ու հիմնական բաղադրատարրերը եւ այդ համատեքստում պարզել, թե արդյո՞ք բաժնետոմսերի համախմբման արդյունքում օբյեկտիվորեն ձեւավորվող կոտորակային բաժնետոմս-

սերի պարտադիր հետզնումը հավասարազոր եւ համարժեք է սեփականությունից զրկելուն:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածը նախատեսում է **սեփականության իրավունքի իրականացման** սահմանափակման միմյանցից տարանջատվող չորս հանգամանք.

ա) սեփականության իրավունքի իրականացման սահմանափակում՝ շրջակա միջավայրին վնաս պատճառելու, այլ անձանց, հանրության եւ պետության իրավունքներն ու օրինական շահերը խախտելու արգելքով (31-րդ հոդվ. 1-ին մասի երկրորդ նախադասություն),

բ) սեփականագրկում (31-րդ հոդվ. 2-րդ մաս),

գ) սեփականության հարկադիր օտարում հասարակության եւ պետության կարիքների համար (31-րդ հոդվ. 3-րդ մաս),

դ) հողի սեփականության իրավունքի սահմանափակում՝ օտարերկրյա քաղաքացիների եւ քաղաքացիություն չունեցող անձանց համար:

Ինչպես հետեւում է նշված ա) ենթակետի բովանդակությունից, սեփականության իրավունքի իրականացումը սահմանադիրը կաշկանդում է որոշակի հանրային արժեքներ պահպանելու պահանջով: Դրանք են. շրջակա միջավայրը, **այլ անձանց**, հանրության եւ պետության իրավունքները եւ օրինական շահերը: Նման մոտեցումը կոչված է ապահովելու սեփականատիրոջ եւ այլոց իրավունքների ու հանրային շահերի միջեւ ողջամիտ հավասարակշռություն՝ գույքի նկատմամբ անձի սեփականության իրավունքի իրականացումը ճանաչելով երաշխավորված, սակայն ոչ բացարձակ: Վերջինս առավել եւս վերաբերում է այն դեպքերին, երբ խոսքը ձեռնարկատիրական (տնտեսական) գործունեությամբ համախմբված անձանց մասին է: Դա, ինչպես շեշտել է ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 2006թ. ապրիլի 18-ի ՍԴՈ-630 որոշման մեջ, ոչ միայն իր բնույթով իրավունքի սահմանափակման առանձնահատուկ ինստիտուտ է, այլև անխուսափելիորեն նշանակում է, որ առկա է իրավաչափ նպատակի եւ սեփականության իրավունքի համադրման անհրաժեշտություն:

Միաժամանակ, Սահմանադրությամբ նախատեսված այդ նույն իրավաչափ նպատակի համար կոնկրետ օբյեկտի նկատմամբ **սեփականության իրավունքի սահմանափակում կարող է իրականացվել միայն անհրաժեշտ փոխհատուցման դեպքում, որը կերաշխավորի սեփականության իրավունքի ապահովման շարունակականությունը**: Իրավակարգավորման գլխավոր խնդիրը, ինչպես վկայում է նաեւ միջազգային փորձը, համարժեք փոխհատուցման ապահովումն ու այդ շարունակականության երաշխավորումն է:

ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասն ամրագրում է սեփականության անձեռնմխելիության դատական երաշխիքը: Այդ դրույթում օգտագործված՝ «սեփականությունից զրկում» հասկացությունը սահմանադրաիրավական հարաբերությունների ոլորտում ունի ինքնավար բու-

վանդակություն: «Սեփականությունից զրկում» հասկացության սահմանադրաիրավական բովանդակությանը սահմանադրական դատարանն անդրադարձել է նշված ՄԳ-Ո-630 որոշման մեջ, որում առանձնացնելով սեփականության իրավունքը սահմանափակելու՝ Սահմանադրությամբ թույլատրվող դեպքերը, սեփականությունից զրկումը բնութագրել է որպես պատասխանատվությունից բխող հարկադիր գործողություն: Հաշվի առնելով նաեւ այդ բնութագրումը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սեփականությունից զրկելու ինստիտուտին բնորոշ են հետեւյալ հիմնական պարտադիր տարրերը.

- սեփականությունից զրկելու դեպքում տեղի է ունենում սեփականատիրոջ կամքին եւ համաձայնությանը հակառակ տվյալ գույքի նկատմամբ իր սեփականության իրավունքի **անհատույց դադարեցում**,

- սեփականությունից զրկումը կիրառվում է որպես պատասխանատվության միջոց,

- սեփականությունից զրկելու դեպքում տեղի է ունենում տվյալ գույքի նկատմամբ սեփականատիրոջ ունեցած՝ տիրապետման, տնօրինման եւ օգտագործման իրավագործությունների միաժամանակյա եւ լիակատար դադարում՝ **առանց շարունակականության երաշխավորման**:

Հիմք ընդունելով «սեփականությունից զրկում» հասկացության վերոհիշյալ սահմանադրաիրավական բովանդակությունը եւ հաշվի առնելով, որ կոտորակային բաժնետոմսերի **պարտադիր հետզնման պարագայում** դրանց սեփականատիրոջն օրենքով սահմանված կարգով վճարվում է բաժնետոմսի շուկայական արժեքը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ կոտորակային բաժնետոմսի հետզնմամբ սեփականությունից զրկում տեղի չի ունենում, եւ, հետեւաբար, տվյալ իրավահարաբերությունների նկատմամբ ՀՀ Սահմանադրության 31-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված՝ սեփականության անձեռնմխելիության դատական երաշխիքը նույնաբովանդակ ձեւով կիրառելի չէ:

9. Բաժնետիրական ընկերությունների բնույթն այնպիսին է, որ ընկերության գործունեության շրջանակներում բախվում են բաժնետերերի եւ ընկերության կառավարման մարմինների շահերը, բաժնետերերի տարբեր խմբերի շահերը: Վերջինս առավել ցայտուն դրսևորվում է խոշոր եւ մանր բաժնետերերի հարաբերություններում: Խոշոր բաժնետերերը հանդիսանում են ընկերության ռազմավարական ներդրողները, որոնք հնարավորություն ունեն կանխորոշելու ընկերության որոշումները: Նրանց հիմնական շահը կայանում է նրանում, որ նրանք ձգտում են ընկերության գործունեությունից ձեռք բերել որոշակի արդյունքներ՝ անհրաժեշտ կառավարչական որոշումներ ընդունելու միջոցով: Մանր բաժնետերը ներդրող է, ով չունի ընկերության որոշումները կանխորոշելու, ընկերության գործունեության վրա ազդելու հնարավորություն: Մանր բաժնետիրոջ հիմնական շահ

հը կայանում է նրանում, որ ձգտում է հասնել բաժնետոմսերում իր ներդրած միջոցների որոշակի շահութաբերության:

Իրավական պետության կողմից ազատ տնտեսական գործունեության կարգավորումը, ի թիվս այլոց, պետք է նպատակ հետապնդի ապահովելու արդարացի հավասարակշռություն տնտեսական գործունեության մասնակիցների, տվյալ դեպքում՝ բաժնետիրական ընկերության խոշոր եւ մանր բաժնետերերի շահերի միջեւ: Այս նպատակն օրենսդրից պահանջում է նախատեսել պաշտպանության այնպիսի մեխանիզմ, որը կապահովի իրավական երաշխիքներ՝ բաժնետոմսերի համախմբման գործընթացում խոշոր բաժնետերերի կողմից կամայականության դրսևորումների դեմ:

«Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի վերլուծությունը վկայում է, որ այս առնչությամբ օրենսդրական կարգավորումը հիմնականում նպատակաուղղվել է ստեղծելու համապատասխան իրավական երաշխիքներ՝ ինչպես համախմբման որոշման կայացման գործընթացում, այնպես էլ վերջինիս նկատմամբ դատական վերահսկողության առումով:

Մասնավորապես, օրենքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընդհանուր ժողովը բաժնետոմսերի համախմբման վերաբերյալ որոշումն ընդունում է միայն ընկերության խորհրդի ներկայացմամբ: Հարկ է նկատել, որ բացի նշված որոշումից, խորհրդի ներկայացմամբ կայացվում են սահմանափակ թվով այնպիսի կարեւոր որոշումներ, ինչպիսին է, օրինակ, ընկերության վերակազմակերպման մասին որոշումը:

Օրենքի 71-րդ հոդվածը մանրամասն կանոնակարգում է ընդհանուր ժողովի գումարման եւ օրակարգի մասին բաժնետերերին ծանուցելու կարգը՝ ըստ էության երաշխավորելով ժողովին բոլոր բաժնետերերի մասնակցության հնարավորությունը: Ընդ որում, ժողովի օրակարգը սահմանում է ընկերության խորհուրդը, եւ ժողովն իրավունք չունի փոփոխել օրակարգը, ինչպես նաեւ որոշումներ ընդունել օրակարգում չընդգրկված հարցերի վերաբերյալ:

Համաձայն օրենքի 77-րդ հոդվածի՝ ընդհանուր ժողովը կարող է բաժնետոմսերի համախմբման հարցը քննարկել, եթե ժողովին ներկա են ընկերության տեղաբաշխված քվեարկող բաժնետոմսերի 50-ից ավելի տոկոսից ավելիին համատեղ տիրապետող բաժնետերերը: Թեւ բաժնետոմսերի համախմբման մասին որոշման կայացման համար ընդհանուր ժողովից պահանջվում է միայն ժողովին մասնակցող՝ քվեարկող բաժնետոմսերի սեփականատերերի ձայների պարզ մեծամասնությունը, ինչը նշանակում է, որ բաժնետոմսերի համախմբման գործընթացը կարող է տեղի ունենալ ընկերության բաժնետերերի փոքրամասնության կամքով, այնուամենայնիվ, ընդհանուր ժողովի գումարման եւ օրակարգի մասին բաժնետերերին ծանուցելու օրենքով սահմանված կարգը պոտենցիալ հնարավորություն է ստեղծում բոլոր բաժնետերերի համար իրենց մասնակցությունն ունենալ բաժնետոմսերի համախմբման որոշման կայացման գործընթացին, այդ

գործընթացում ներկայացնել իրենց շահերը, արտահայտել իրենց կամքը:

Օրենքի 68-րդ հոդվածի 11-րդ մասով պահանջվում է ժողովի ընդունած որոշումների մասին տեղեկությունները, ինչպես նաև քվեարկության արդյունքները ներկայացնել բոլոր բաժնետերերին օրենքով եւ ընկերության կանոնադրությամբ սահմանված կարգով եւ ժամկետներում՝ այդ որոշումներն ընդունելու պահից՝ 45 օրվա ընթացքում: Նույն հոդվածի 13-րդ մասն ամրագրում է յուրաքանչյուր բաժնետիրոջ՝ ժողովի որոշումը դատական կարգով բողոքարկելու իրավունքը:

Օրենքի 59-րդ հոդվածը մանրամասն կանոնակարգում է հետգնվող բաժնետոմսի շուկայական արժեքի հաշվարկման գործընթացը, սահմանում է շուկայական արժեքի որոշման չափանիշները: Ընդհանուր կանոնի համաձայն՝ շուկայական արժեքը որոշվում է ընկերության խորհրդի որոշմամբ. խորհուրդը կարող է այդ նպատակով օգտվել նաև անկախ գնահատողի ծառայություններից:

Վերոթվարկյալ նորմերը հիմնականում թույլ են տալիս կոտորակային բաժնետոմսերի համախմբման գործընթացում հաշվի առնել կոտորակային բաժնետոմսեր ունեցող սեփականատերերի իրավունքներն ու օրինական շահերը՝ պատշաճ իրավաբանական ընթացակարգերի եւ որոշումների նկատմամբ դատական վերահսկողության կիրառմամբ:

10. Սահմանադրական դատարանը միաժամանակ հարկ է համարում ընդգծել այն հանգամանքը, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի՝ «Ժողովի քվորումը» վերտառությամբ 77-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ժողովն իրավասու է (քվորում ունի), եթե ժողովի մասնակիցների գրանցման ավարտի պահին գրանցվել են ընկերության բաժնետերերը (նրանց ներկայացուցիչները), որոնք համատեղ տիրապետում են ընկերության տեղաբաշխված քվեարկող բաժնետոմսերի 50-ից ավելի տոկոսին: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ օրենքի 68-րդ հոդվածի համաձայն՝ ժողովի կողմից բաժնետոմսերի համախմբման վերաբերյալ որոշման կայացման համար պահանջվում է ժողովին մասնակցող՝ քվեարկող բաժնետոմսերի սեփականատեր բաժնետերերի ձայների պարզ մեծամասնությունը՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ գործնականում հնարավոր է դառնում խնդրո առարկա որոշման կայացումն ընկերության բաժնետերերի գրեթե մեկ քառորդի կողմից: Ավելին, հաշվի առնելով նաև, որ օրենքի 77-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ժողովը չկայանալու դեպքում գումարվող նոր ժողովն իրավասու է, եթե մասնակիցների գրանցման ավարտի պահին գրանցվել են ընկերության բաժնետերերը (նրանց ներկայացուցիչները), որոնք համատեղ տիրապետում են ընկերության տեղաբաշխված քվեարկող բաժնետոմսերի 30-ից ավելի տոկոսին, ապա գործնականում հնարավոր է դառնում խնդրո առարկա որոշման կայացումը նույնիսկ ընկերության բաժնետերերի 15%-ից

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

քիչ ավելի կողմից, որն էապես թուլացնում է նման որոշման լեգիտիմությունը:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նման ընթացակարգը ոչ միայն չի ապահովում ընկերության բաժնետերերի սեփականության իրավունքին առնչվող որոշումների կայացումը ձայների այնպիսի հարաբերակցությամբ, որը հնարավորություն կտա ապահովել նման որոշումների լեգիտիմության ավելի մեծ աստիճան, այլ նաև նման որոշման կայացումը բաժնետերերի փոքրամասնության կողմից ներդաշնակ չէ բաժնետոմսերի համախմբման՝ որպես բաժնետերերի մեծամասնության շահերից բխող գործընթացի էությանն ու տրամաբանությանը: Հաշվի առնելով բաժնետոմսերի համախմբման գործընթացի էությունը, առանձնահատկություններն ու տնտեսական նշանակությունը՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ և 77-րդ հոդվածներն ունեն բարեփոխման անհրաժեշտություն՝ այն առումով, որպեսզի հատկապես սեփականության իրավունքին առնչվող հարցերում ապահովվի որոշման կայացումը բաժնետերերի մեծամասնության կողմից:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից և ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 և 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

1. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 56-րդ հոդվածը սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:
2. «Բաժնետիրական ընկերությունների մասին» ՀՀ օրենքի 57 և 58-րդ հոդվածների սահմանադրականությունը որոշելու մասով գործի վարույթը կարճել:
3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է և ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**13 հուլիսի 2010 թվականի
ՍԳՈ-903**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1979 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-ԻՆ ԲՈՆՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՎԱՅՐԻ ԿԵՆԴՐՆԵՐԻ ՄԻԳՐԱՅՎՈՂ ՏԵՍԱԿՆԵՐԻ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՑԻԱՅՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 հուլիսի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուդյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի: Գործով զեկուցող՝ Ռ. Պապայան:

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1979 թվականի հունիսի 23-ին Բոննում ստորագրված՝ Վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակների պահպանության մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 06.07.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ բնապահպանության նախարար Ա. Հարությունյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց.**

1. Կոնվենցիան ստորագրվել է 1979թ. հունիսի 23-ին՝ Բոննում:

«ՏԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

2. Կոնվենցիայի նպատակն է պահպանել ցամաքային, ծովային եւ օդային վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակները՝ իրենց տարածման ողջ շրջանում:

3. Կոնվենցիան բաղկացած է 20 հոդվածից եւ 2 հավելվածից:

4. Կոնվենցիայով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- աջակցել, համագործակցել եւ օժանդակել միգրացվող տեսակներին վերաբերող հետազոտություններին,
- նախաձեռնել անբարենպաստ պահպանության կարգավիճակ ունեցող միգրացվող տեսակների պահպանության եւ կառավարման վերաբերյալ համաձայնագրերի կնքումը,
- միգրացվող տեսակին ոչնչացման վտանգից զերծ պահելու նպատակով վերականգնել եւ պահպանել նրանց բնակավայրերը,
- կանխել, վերացնել, փոխհատուցել կամ նվազագույնի հասցնել այն գործողությունների բացասական ազդեցությունը, որը լրջորեն խոչընդոտում է տվյալ տեսակի միգրացիային,
- հնարավորության եւ անհրաժեշտության սահմաններում կանխել, նվազեցնել կամ վերահսկել այն գործոնները, որոնք վտանգում են կամ կարող են հետագայում վտանգել տվյալ տեսակի, ներառյալ էկզոտիկ տեսակների ներմուծման խիստ վերահսկումը:

Կոնվենցիայով նախատեսված գործառույթներն իրականացնելու համար պետք է ստեղծվի քարտուղարություն:

Կոնվենցիան սահմանում է կոնվենցիայում եւ հավելվածներում կատարվող փոփոխությունների, վեճերի կարգավորման, կոնվենցիային միանալու կամ չեղյալ հայտարարելու, ինչպես նաեւ ուժի մեջ մտնելու կարգը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1979 թվականի հունիսի 23-ին Բոննում ստորագրված՝ Վայրի կենդանիների միգրացվող տեսակների պահպանության մասին կոնվենցիայում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**20 հուլիսի 2010 թվականի
ՍԳՈ-904**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 27-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ
ԲԱՆԿԻ ԳՏՆՎԵԼՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

20 հուլիսի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Վ. Հովհաննիսյանի (նախագահող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուդյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի: Գործով զեկուցող՝ Ռ. Պապայան:

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի ապրիլի 27-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Եվրասիական զարգացման բանկի միջեւ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում Եվրասիական զարգացման բանկի գտնվելու պայմանների մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 08.07.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵԴԵՎՎԱԳԻՐ ♦ 2(59)2011
31

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Էներգետիկայի եւ բնական պաշարների նախարար Ա. Մովսիսյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. Համաձայնագիրը կնքվել է 2010 թվականի ապրիլի 27-ին՝ Երեւանում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում Եվրասիական զարգացման բանկի գործունեության համար բարենպաստ պայմանների ստեղծումը, ինչպես նաեւ նրա կարգավիճակի, անձեռնմխելիությունների, առավելությունների եւ արտոնությունների սահմանումը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- ՀՀ կառավարության կողմից տրամադրել կապի, էլեկտրաէներգիայի, գազի, ջրի, կոյուղու, ջրահեռացման, թափոնների հավաքման եւ հակահրդեհային անվտանգության ոլորտներում անհրաժեշտ ծառայություններ Բանկին եւ Ներկայացուցչությանը,

- վերը նշված ծառայությունների դիմաց սահմանել նպաստավոր սակագներ՝ այն օրինաչափությամբ, ինչպես տրամադրվում է ՀՀ տարածքում գտնվող այլ միջազգային կազմակերպություններին կամ դիվանագիտական ներկայացուցչություններին,

- Բանկին, Ներկայացուցչությանը, նրանց եկամուտները, գույքը եւ այլ ակտիվները, ինչպես նաեւ Կանոնադրության համաձայն իրականացվող Բանկի գործողությունները եւ գործարքներն ազատել ցանկացած տեսակի հարկերից, տուրքերից, գանձումներից եւ այլ վճարումներից՝ բացառությամբ վերը նշված ծառայությունների դիմաց գանձվող վճարների,

- ազատել Բանկին եւ Ներկայացուցչությանն իրենց կողմից վճարվող աշխատավարձից եւ պարգևատրումներից սոցիալական եւ կենսաթոշակային ապահովագրման համար ապահովագրական մուծումների վճարման պարտականությունից, ենթադրաբար բացառելով ՀՀ քաղաքացիություն ունեցող աշխատակիցների ապահովագրական մուծումները,

- ՀՀ-ում գտնվելու ընթացքում Բանկի, Ներկայացուցչության պաշտոնատար անձանց եւ աշխատակիցներին, ինչպես նաեւ նրանց ընտանիքների անդամներին ազատել ներգաղթի հետ կապված սահմանափակումներից, արտասահմանցիների գրանցման ընթացակարգից եւ գրանցման

վճարումներից,

· ձեռնարկել համապատասխան միջոցներ՝ լիազոր ներկայացուցիչների եւ նրանց տեղակալների, Բանկի պաշտոնատար անձանց եւ աշխատակիցների, նրանց ընտանիքների անդամների եւ մասնավոր տնային աշխատողների, Բանկի կողմից պաշտոնապես հրավիրված այլ անձանց ՀՀ տարածք մուտք գործելուն, ժամանելուն, բնակվելուն, մեկնելուն, ՀՀ-ում ազատ տեղաշարժվելուն աջակցելու նպատակով:

Համաձայնագրով սահմանված են նաեւ մեկնաբանման կամ կիրառման հետ կապված վեճերի կարգավորման, լրացումներ կամ փոփոխություններ կատարելու, ուժի մեջ մտնելու եւ դադարեցման ընթացակարգերը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի ապրիլի 27-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Եվրասիական զարգացման բանկի միջեւ Հայաստանի Հանրապետության տարածքում Եվրասիական զարգացման բանկի գտնվելու պայմանների մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Վ. ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ

**20 հուլիսի 2010 թվականի
ՍԴՈ-905**

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՐ ♦ 2(59)2011

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**«ՀԵԼՍԻՆԿՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԱՍԱՄԲԼԵԱՅԻ ՎԱՆԱԶՈՐԻ
ԳՐԱՄԵՆՅԱԿ» ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅԱՆ ԴԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 3-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ ԱՌԱՋԻՆ
ՄԱՍԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԵՏԻ՝ «ԽԱԽՏՎԵԼ» ԲԱՌԻՑ ՀԵՏՈ «ՆՐԱ»
ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅԱՆ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

7 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

մասնակցությամբ՝

դիմողի ներկայացուցիչ Կ. Թումանյանի,

գործով որպես պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի խորհրդական Դ. Մելքոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի՝ «խախտվել» բառից հետո «նրա» արտահայտության՝

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության՝ 19.03.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2007 թվականի դեկտեմբերի 10-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2008 թվականի հունվարի 1-ից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ «Վարչական դատարան դիմելու իրավունքը» վերառությամբ 3-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետը սահմանում է. «Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի դիմելու վարչական դատարան, եթե համարում է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ՝

1) խախտվել են կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով եւ այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքները եւ ազատությունները, այդ թվում, եթե՝

ա. խոչընդոտներ են հարուցվել այդ իրավունքների եւ ազատությունների իրականացման համար,

բ. չեն ապահովվել անհրաժեշտ պայմաններ՝ այդ իրավունքների իրականացման համար, սակայն դրանք պետք է ապահովվեին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, միջազգային պայմանագրի, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի ուժով»:

2. Քննության առարկա գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է նրան, որ Հայաստանի Հանրապետության Լոռու մարզի Վանաձորի համայնքի ավագանին իր՝ 23.04.2009թ. թիվ 29 որոշմամբ որոշել է տալ համաձայնություն Վանաձորի համայնքի սեփականություն հանդիսացող Տարոն-3, ՔՇՀ-11 հասցեում գտնվող կիսակառույց ենթակայանը,

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

համաձայն հավելվածի, անհատույց սեփականության իրավունքով տրամադրել Հայաստանի էլեկտրական ցանցերին այն ավարտին հասցնելու, կահավորելու եւ նորաստեղծ թաղամասի անխափան էլեկտրամատակարարումն ապահովելու նպատակով: Նույն որոշմամբ Վանաձորի համայնքի ավագանին որոշել է առաջարկել Վանաձորի համայնքի ղեկավարին կնքել համապատասխան նվիրատվության պայմանագիր:

Գտնելով, որ Վանաձորի համայնքի ավագանին իրավասու չէր կայացնելու նման որոշում, «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպությունը դիմել է դատարան՝ Վանաձորի համայնքի ավագանու 2009 թվականի ապրիլի 23-ի թիվ 29 որոշումն առջին ճանաչելու պահանջով:

ՀՀ վարչական դատարանի՝ 30.06.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6/0250/05/09 որոշմամբ հայցադիմումի ընդունումը մերժվել է: Մերժելով հայցադիմումի ընդունումը՝ ՀՀ վարչական դատարանը հղում կատարելով ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի առաջին մասին, գտել է, որ «ներկայացված հայցադիմումում վեճի առարկա՝ Վանաձոր համայնքի ավագանու՝ 23.04.2009թ. թիվ 29 որոշումը որեւէ ձեռք չի առնչվում Կազմակերպության իրավունքներին կամ պարտականություններին, հետեւաբար վերջինս, Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի կարգով պատշաճ հայցվոր չի հանդիսանում եւ Վարչական դատարանին նման հայց ներկայացնելու իրավունք չունի»:

ՀՀ վարչական դատարանի՝ 30.06.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6/0250/05/09 որոշման դեմ «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպությունը բողոք է ներկայացրել ՀՀ վարչական դատարան: ՀՀ վարչական դատարանի՝ 20.07.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6-0250/05/09 որոշմամբ «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության բողոքը մերժվել է, իսկ ՀՀ վարչական դատարանի՝ 30.06.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6/0250/05/09 որոշումը թողնվել է ուժի մեջ: ՀՀ վարչական դատարանը մերժելով բողոքը՝ ըստ էության արտահայտել է այն նույն իրավական դիրքորոշումը, ինչն արտահայտված էր ՀՀ վարչական դատարանի 30.06.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6/0250/05/09 որոշման մեջ:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանը, վերահաստատելով ՀՀ վարչական դատարանի՝ 20.07.2009 թվականի թիվ ՎԳ-6-0250/05/09 որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումը, իր՝ 23.09.2009 թվականի որոշմամբ «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության վճռաբեկ բողոքը վերադարձրել է:

3. Դիմողը գտնում է, որ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի՝ «խախտվել» բառից հետո «նրա» արտահայտությունը հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածին: Իր տեսակետը հիմնավորելու համար դիմողը ներկայացնում է հետևյալ հիմնական փաստարկները.

- ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված՝ «իր խախտված իրավունքները» արտահայտությունը ենթադրում է դատարան դիմելու համար ավելի լայն հնարավորություն յուրաքանչյուր անձի համար, որի դրսևորման օրինակ է հանդիսանում այն, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածը դատարան դիմելու իրավունք է վերապահում շահագրգիռ անձանց,

- ի տարբերություն քաղաքացիական գործեր քննող դատարանների, որտեղ գործում է դատավարության կողմերի մրցակցության սկզբունքը, վարչական դատարանը գործը քննում է ի պաշտոնե, ինչը ենթադրում է, որ վարչական դատարան դիմելու իրավունքը պետք է վերապահված լինի անձանց ավելի լայն շրջանակի՝ ապահովելու համար վարչական մարմնի գործողությունների նկատմամբ դատական վերահսկողության արդյունավետությունը,

- «Հելսինկյան քաղաքացիական ասամբլեայի Վանաձորի գրասենյակ» հասարակական կազմակերպության կանոնադրության 2.1 կետի ուժով կազմակերպության նպատակներից են մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանությունը: Իսկ մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության համար դատարան դիմելը միջազգային փաստաթղթերով ընդունված լավագույն իրավական մեխանիզմներից է,

- տեղական ինքնակառավարման մարմնի կողմից ընդունված որոշումների վիճարկումը պետք է վերապահված լինի տվյալ համայնքի բնակիչներին եւ իրավաբանական անձանց՝ տվյալ համայնքում բնակվող բնակիչների շահերից ելնելով:

4. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողների փաստարկների դեմ, գտնում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ եւ 19-րդ հոդվածները երաշխավորում են անձի իրավունքների եւ ազատությունների դատական պաշտպանության իրավունքը: Որպես սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության երաշխիք՝ այն իրավական նախադրյալ է ստեղծում սուբյեկտիվ իրավունքների պաշտպանության ինստիտուցիոնալ եւ դատավարական կառուցակարգերի ստեղծման համար: Այն, որպես դատական պաշտպանության մեխանիզմների ձեւավորման եւ գործունեության ան-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

կյունաքար, երաշխավորում է իրական, խախտված սուբյեկտիվ իրավունքի պաշտպանությունը՝ յուրաքանչյուրին իրավունք վերապահելով դատարանում հայցելու իր եւ ոչ թե այլ անձանց, կամ իր համոզմամբ խախտված իրական, այլ ոչ թե «վերացական» իրավունքի պաշտպանություն:

Քանի որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքն առաջին հերթին հնարավորություն է ընձեռում հայց ներկայացնելու միայն այն ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձանց, որոնց իրավունքները եւ շահերը խախտվել են, եւ նման հնարավորություն չի ընձեռում յուրաքանչյուր անձի՝ հանրության շահերը պաշտպանելու համար, այսինքն՝ չի թույլատրում իրականացնել իրավաչափության լոկ օբյեկտիվ վերահսկողություն, ապա ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ հայց ներկայացնելու համար պետք է առկա լինի ոչ միայն վարչական մարմինների ոչ իրավաչափ որոշում, գործողություն կամ անգործություն, այլ նաեւ անձանց իրավունքների խախտում:

Պատասխանողը, հղում կատարելով «Ժողովրդավարություն՝ իրավունքի միջոցով» եվրոպական հանձնաժողովի (Վեներտիկի հանձնաժողով) դիրքորոշումներին, նշել է, որ վերջինս խնդրո առարկայի վերաբերյալ ունի հետեւյալ դիրքորոշումը. «Առաջնային է, որ յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունենա վիճարկելու որոշումն այն հիմքով, որ այն խախտում է իր իրավունքները: Սակայն, եթե որոշումն անմիջականորեն չի խախտել անձի իրավունքները, ապա վիճարկման հնարավորության ընձեռումը ներպետական օրենսդրության կարգավորման խնդիր է»:

5. Դիմումի ուսումնասիրության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ դիմողը բարձրացնում է համայնքի բնակչի կողմից համայնքին պատկանող սեփականության իրավունքի պաշտպանության, ինչպես նաեւ ուրիշի խախտված իրավունքների պաշտպանության նկատառումներով դատարանի մատչելիության իրավունքի հարցերը: Այս առումով հարկ է օրենսգրքի վիճարկվող արտահայտության սահմանադրականության հարցը դիտարկել օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի դրույթների համատեքստում՝ դատական պաշտպանության արդյունավետության տեսանկյունից:

Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Յուրաքանչյուր ոք, երբ որոշվում են **նրա** քաղաքացիական իրավունքներն ու պարտականությունները կամ **նրան** ներկայացված ցանկացած քրեական մեղադրանքի առնչությամբ, ունի օրենքի հիման վրա ստեղծված անկախ ու անաչառ դատարանի կողմից ողջամիտ

ժամկետում արդարացի եւ հրապարակային դատաքննության իրավունք»:

ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի համաձայն. «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների եւ ազատությունների դատական, ինչպես նաեւ պետական այլ մարմինների առջեւ իրավական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք ունի **իր** իրավունքները եւ ազատություններն օրենքով չարգելված բոլոր միջոցներով պաշտպանելու իրավունք:

Յուրաքանչյուր ոք իրավունք ունի **իր** իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության համար օրենքով սահմանված հիմքերով եւ կարգով ստանալու մարդու իրավունքների պաշտպանի աջակցությունը:

Յուրաքանչյուր ոք, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերին համապատասխան, իրավունք ունի **իր** իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության խնդրով դիմելու մարդու իրավունքների եւ ազատությունների պաշտպանության միջազգային մարմիններին»:

ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի առաջին պարբերության համաձայն. «Յուրաքանչյուր ոք ունի **իր** խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաեւ իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ եւ անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք»:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի սահմանադրականության հարցի վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր՝ 04.04.2008 թվականի ՍԳ-Ո-747 որոշման 7-րդ կետում անդրադառնալով ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի առաջին պարբերության դրույթների մեկնաբանությանը՝ ամրագրել է հետեւյալը. «Համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 19 հոդվածի՝ անձի դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման անհրաժեշտություն ծագում է այն դեպքում, երբ նա խնդիր ունի վերականգնելու **իր** ենթադրյալ խախտված իրավունքները: Սահմանադրական այս դրույթի հիմքում ընկած է այն տրամաբանությունը, որ յուրաքանչյուր դեպքում անձն իր՝ դատարան դիմելու իրավունքը կարող է իրացնել միայն այն դեպքում, երբ տվյալ գործի առնչությամբ ունի իրավական շահագրգռվածություն: Սահմանադրական այս դրույթին համահունչ՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող 2-րդ հոդվածի 1-ին մասը դատարան դիմելու իրավունքը վերապահել է շահագրգիռ անձին, **այն է՝ անձին, ում իրավունքները ենթադրաբար խախտվել են**»:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հիմք ընդունելով ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19-րդ հոդվածները, Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը, ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի առաջին մասով ամրագրված դրույթների վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանի՝ 04.04.2008 թվականի ՍԳՈ-747 որոշման 7-րդ կետում ամրագրված իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19-րդ հոդվածներին, ինչպես նաեւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասին համահունչ ՀՀ օրենսդրությունը հիմնված է այն տրամաբանության վրա, որ խախտված իրավունքների պաշտպանության արդյունավետությունը, ի թիվս այլոց, ներառում է անմիջականորեն դատարան դիմելու իրավունքն այն անձանց կողմից, **որոնց իրավունքները խախտվել են**: Այս առումով սահմանադրական դատարանն անհիմն է համարում դիմողի դիրքորոշումն այն մասին, որ ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը նախատեսում է դատարան դիմելու իրավունք ունեցող սուբյեկտների ավելի լայն շրջանակ:

6. Միեւնույն ժամանակ, ՀՀ Սահմանադրության 18 եւ 19-րդ հոդվածները, ինչպես նաեւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին մասը չեն բացառում այլ անձանց կողմից ուրիշի խախտված իրավունքների պաշտպանության նկատառումներով դատարան դիմելու հնարավորությունը: Ընդ որում, ՀՀ օրենսդրությունը սահմանում է այդ հնարավորության դրսեւորման տարբեր ձեւեր: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 103-րդ հոդվածի չորրորդ մասի 3-րդ կետի համաձայն՝ դատախազությունն օրենքով նախատեսված դեպքերում եւ կարգով դատարանում պաշտպանում է մեղադրանքը: Տվյալ դեպքում վկայակոչված գործառույթի միջոցով դատախազը ոչ միայն հանդես է գալիս հանրային շահերի, այլ նաեւ հանցագործության հետեւանքով տուժած անձանց շահերի պաշտպանության նկատառումներով:

Նմանատիպ մոտեցում է ցուցաբերված նաեւ սահմանադրական արդարադատության բնագավառում, որտեղ, կոնկրետ վերահսկողությունից զատ, նախատեսված է նաեւ վերացական վերահսկողության ինստիտուտը, որի շրջանակներում ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի առաջին մասի 1-ին, 3-րդ, առավել եւս՝ առաջին մասի 8-րդ կետերում նշված սուբյեկտները, իրավական նորմերի սահմանադրականության հարցով սահմանադրական դատարան դիմելիս հանդես են գալիս ոչ միայն հանրային

շահերի, այլ նաեւ տվյալ իրավանորմի կիրառման արդյունքում տուժած անձանց շահերի պաշտպանության նկատառումներով: Մասնավորապես, ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետը սահմանում է, որ սահմանադրական դատարան կարող է դիմել մարդու իրավունքների պաշտպանը՝ «Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետում թվարկված նորմատիվ ակտերի՝ Սահմանադրության 2-րդ գլխի դրույթներին համապատասխանության հարցերով»: Միաժամանակ, սահմանադրական արդարադատության բնագավառում գործում է նաեւ կոնկրետ անձի իրավունքների պաշտպանության նկատառումներով այլ սուբյեկտների կողմից սահմանադրական դատարան դիմելու իրավունքը, որն իրացվում է ՀՀ Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի առաջին մասի 7-րդ եւ 8-րդ կետերին համապատասխան:

Ուշադրության է արժանի նաեւ այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածը դատարան դիմելու իրավունք է վերապահում շահագրգիռ անձանց: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ շահագրգիռ անձանց ներքո հանդես են գալիս նախ եւ առաջ այն անձինք, որոնց իրավունքները խախտվել են կամ կարող են խախտվել: Միեւնույն ժամանակ, մի շարք դեպքերում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքը սահմանել է նաեւ ուրիշի խախտված իրավունքների պաշտպանության նկատառումներով դատարան դիմելու իրավունքը՝ որպես շահագրգիռ անձի իրավունք: Մասնավորապես, վերջինս վերաբերում է օրինական ներկայացուցչին:

Վերը նշված դեպքերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ուրիշի փոխարեն դատարան դիմելու իրավունքը գործում է սահմանափակ դեպքերում, նախատեսված է այն իրավիճակների համար, երբ այն անձը, որի իրավունքները խախտվել են կամ կարող են խախտվել, օբյեկտիվ պատճառներով չի կարող անմիջականորեն դիմել դատարան (օրինակ՝ անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ լինելը), կամ **օրենսդիրը, հետապնդելով իրավաչափ նպատակ, այլ անձի կամ անձանց, հանրության խախտված իրավունքների պաշտպանությունը կանոնակարգում է հանրային գործառույթի եւ հանրային շահերի համատեքստում (օրինակ՝ հանցագործությունների կամ համայնքի սեփականության իրավունքի խախտման դեպքում)**: Բոլոր դեպքերում, ընդհանուր կանոնն այն է, որ դատարան դիմելու իրավունքը վերապահված է կոնկրետ այն անձին, ում իրավունքները խախտվել են կամ առկա է նրա իրավունքների խախտման վտանգ: Բացառիկ կանոն է ուրիշի խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքը, **որի իրացման դեպքերի եւ կարգի սահմանումը բացառապես օրենսդիր մարմնի իրավասության հարց է**:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ վերջինս եւ, մասնավորապես, դրա 3-րդ հոդվածը շահագրգիռ հասարակական կազմակերպությունների առնչությամբ չի սահմանել ուրիշի խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը եւ կարգը:

7. Հինք ընդունելով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 19-րդ հոդվածը, չսահմանափակվելով դիմողի դիրքորոշումներով՝ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում օրենսգրքի վիճարկվող դրույթը դիտարկել նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածում ամրագրված ժողովրդավարական եւ իրավական պետության, ինչպես նաեւ քաղաքացիական հասարակության կայացման համատեքստում՝ հաշվի առնելով հասարակական կազմակերպությունների դերը պետության եւ հասարակության կյանքում:

Քաղաքացիական հասարակությունն ինքնուրույն եւ պետությունից անկախ հասարակական մեխանիզմների եւ հարաբերությունների համակարգ է, որը պայմաններ է ապահովում կոլեկտիվների եւ անհատների մասնավոր շահերի եւ պահանջմունքների բավարարման համար: Քաղաքացիական հասարակության բաղադրատարր հանդիսացող սոցիալական կառուցակարգերի շրջանակում ուրույն տեղ են զբաղեցնում հասարակական կազմակերպությունները: Վերջիններիս դերն ինքնանպատակ չէ, քանի որ, **նախ**՝ միավորումների գործունեությունը նախատեսված է Սահմանադրությամբ եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայով, **երկրորդ**՝ հասարակական կազմակերպություններն ունեն կոլեկտիվների եւ անհատների մասնավոր շահերի եւ պահանջմունքների իրացմանը, այդ թվում՝ հանրային կառավարմանը մասնակցելու գործառույթ, **երրորդ**՝ հասարակական կազմակերպությունների միջոցով է, որ հասարակությունը հնարավորություն է ստանում հասարակական հսկողություն եւ վերահսկողություն սահմանել պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման նկատմամբ: Այս հանգամանքը հատկապես կարեւորվում է այն պարագայում, երբ առկա է ոչ թե անհատի, այլ իրավունքի կոլեկտիվ սուբյեկտի սուբյեկտիվ իրավունքների կամ օրինական շահերի խախտում:

Հաշվի առնելով հասարակական կազմակերպությունների դերը պետության եւ քաղաքացիական հասարակության կյանքում, առաջնորդվելով վերջիններիս գործունեության արդյունավետության բարձրացման նկատառումներով՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի շահագրգիռ (կանոնադրա-

կան համապատասխան իրավասությամբ օժտված) հասարակական կազմակերպությունների համար, որպես իրավաբանական անձ, կարող է սահմանել տվյալ ոլորտում անձանց խախտված իրավունքների համար դատարան դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը եւ կարգը՝ հաշվի առնելով *actio popularis* բողոքների ինստիտուտի առնչությամբ եվրոպական ներկա զարգացումների միտումները: Նման իրավակարգավորումը կնպաստեր ոչ միայն խախտված իրավունքների եւ օրինական շահերի պաշտպանության, այդ թվում դատական պաշտպանության արդյունավետությանը, այլեւ կբարձրացներ քաղաքացիական հասարակության քաղադրատարր հանդիսացող՝ հասարակական կազմակերպությունների դերը: Ընդ որում, ուրիշի խախտված իրավունքների համար դատարան կամ այլ մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց դիմելու իրավունքի իրացման դեպքերը եւ կարգը սահմանելիս հարկ կլինի հաշվի առնել միայն այն հասարակական կազմակերպություններին, **որոնց նպատակներից են կոլեկտիվ կամ համայնքային կոնկրետ շահերի պաշտպանությունը:** Այս դիրքորոշումը համահունչ է նաեւ «Հասարակական կազմակերպությունների մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետին, որի համաձայն՝ կազմակերպությունն իր կանոնադրությամբ նախատեսված նպատակներն իրականացնելու համար իրավունք ունի օրենքով սահմանված կարգով ներկայացնել ու պաշտպանել իր եւ իր անդամների իրավունքները եւ օրինական շահերն այլ կազմակերպություններում, **դատարանում**, պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման մարմիններում:

8. Վարչական դատավարությունում այլոց իրավունքների պաշտպանությամբ դատարան դիմելու իրավունքի («*Actio popularis*») առնչությամբ միջազգային փորձի ուսումնասիրության արդյունքները վկայում են, որ, որպես կանոն, եվրոպական երկրներում այս ինստիտուտն իր դասական իմաստով եւ լրիվ ծավալով կիրառում չունի: Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը մնացած ուսումնասիրության արդյունքներով արձանագրում է, որ մի շարք երկրներում վարչական գործերով հայց ներկայացնելու իրավասության հիմնական չափանիշ է հանդիսանում «իրավական շահագրգռվածությունը»: Վերջինս դատաիրավական պրակտիկայում ստացել է այնքան լայն մեկնաբանություն, որ հասարակական կազմակերպություններին կամ քաղաքացիական նախաձեռնությամբ հանդես եկող եւ օրենքով սահմանված կարգով գործունեություն իրականացնող այլ միավորումների հնարավորություն է ընձեռվում **հանդես գալ որոշակի խմբի կոլեկտիվ իրավունքի պաշտպանությամբ, եթե այդ պաշտպանությունը տվյալ միավորման կոնկրետ նպատակների**

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

շրջանակում է: Այսպիսի դիրքորոշում է ըստ էության արտահայտված նաեւ Հայաստանի Հանրապետության դատական պրակտիկայում: Մասնավորապես, ՀՀ վճռաբեկ դատարանն իր՝ 30.10.2009թ. թիվ ՎԳ/3275/05/08 որոշմամբ արտահայտել է հետեւյալ իրավական դիրքորոշումը. «Սույն գործով «Էկոդար» բնապահպանական հասարակական կազմակերպությունն Օրիուսի կոնվենցիայի իմաստով «շահագրգիռ» կազմակերպություն է, հետեւաբար, օգտվում է այդ կազմակերպության կանոնադրական նպատակներից բխող, շրջակա միջավայրի պահպանությանը վերաբերող հարցով դատական պաշտպանության իրավունքից»:

Հասարակական կազմակերպությունների կամ այլ միավորումների կողմից կոլեկտիվ իրավունքների եւ օրինական շահերի դատական պաշտպանության հարցերին է անդրադարձել նաեւ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեն: Ըստ Եվրոպայի խորհրդի նախարարների կոմիտեի 2004 թվականի դեկտեմբերի 15-ի՝ «Վարչական ակտերի նկատմամբ դատական վերահսկողության մասին» (2004)20 հանձնարարականի՝ Եվրոպայի խորհրդի անդամ պետությունները խրախուսում են քննության առնել այն հարցը, թե արդյո՞ք դատական վերահսկողության մատչելիությունը պետք է երաշխավորվի նաեւ այն միավորումների կամ այլ անձանց կամ մարմինների համար, որոնք իրավասու են պաշտպանել կոլեկտիվ կամ համայնքային շահեր:

Բոլոր դեպքերում հիմնական մոտեցումն այն է, որ առանց իրավական շահի *actio popularis*-ը պետք է բացառվի:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ քաղաքացիական հասարակությունում հասարակական կազմակերպությունների գործառույթների իրականացման, ինչպես նաեւ հասարակական կազմակերպությունների միջոցով պետական կառավարման եւ տեղական ինքնակառավարման նկատմամբ հասարակական վերահսկողության արդյունավետության բարձրացման նկատառումներով հետագա օրենսդրական զարգացումները պետք է ընթանան վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումների հաշվառմամբ:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց.**

1. Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի առաջին մասի առաջին կետի՝ «խախտվել» բառից հետո «նրա» արտահայտությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ արտահայտված իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

7 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-906

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 23-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ
ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԿԻ ՄԻՋԵՎ ՎԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
(ԿԵՆՍԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՆԵՐԻ ԲԱՐԵԼԱՎԱՆ
ԾՐԱԳՐԻ ԵՐԿՐՈՐԴ ԼՐԱՑՈՒՑԻՉ ՖԻՆԱՆՍԱՎՈՐՈՒՄ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուդյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝ Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ տրանսպորտի և կապի նախարար Մ. Վարդանյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի հուլիսի 23-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջեւ վարկային համաձայնագրում (Կենսական նշանակության ճանապարհների բարելավման ծրագրի երկրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորում) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 21.08.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ ♦ 2(59)2011
46

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցող Ռ. Պապայանի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցչի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց .**

1. Վարկային համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010թ. հուլիսի 23-ին:

2. Համաձայնագրի նպատակն է՝ Սկզբնական ծրագրին առնչվող միջոցառումների համար (կենսական նշանակության ավտոճանապարհների ցանցի ընտրված հատվածների բարելավում եւ ավտոճանապարհների կառուցման ոլորտում ժամանակավոր աշխատատեղերի ստեղծում) լրացուցիչ ֆինանսավորում:

3. Համաձայնագիրը բաղկացած է հինգ հոդվածից եւ անբաժանելի մաս կազմող երեք առդիրից եւ հավելվածից, որոնցով սահմանված են Ծրագրի նկարագրությունն ու իրականացման կարգը, մարման ժամանակացույցը եւ սահմանումները:

4. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- վարկի մայր գումարը վերադարձնել մարման ժամանակացույցի համաձայն,
- հայտարարել Ծրագրի նպատակների հանդեպ իր պարտավորվածության մասին, իրականացնել Ծրագիրը տրանսպորտի եւ կապի նախարարության միջոցով՝ փոփոխված Իրականացման ծրագրի, Գործառնական ձեռնարկի դրույթների եւ Ընդհանուր պայմանների դրույթների համաձայն,
- պահպանել ԾԻԳ-ը (Ծրագրերի իրականացման գործակալություն) եւ ՀԱՃՏ-ն (Հայաստանի ավտոմոբիլային ճանապարհների տնօրինություն) մինչեւ Ծրագրի ավարտը՝ Բանկի պահանջները բավարարող աշխատակազմով, միջոցներով եւ տեխնիկական առաջադրանքներով,
- ապահովել տարեկան բյուջեից համարժեք միջոցների տրամադրումը ճանապարհաշինական ոլորտին՝ միջպետական եւ հանրապետական ավտոճանապարհների պահպանման աշխատանքների համար,
- Ծրագիրն իրականացնել Հակակոռուպցիոն ուղեցույցների դրույթների համաձայն,
- իրականացնել Ծրագրի առաջընթացի մոնիտորինգն ու գնահատումը եւ պատրաստել Ծրագրի վերաբերյալ հաշվետվություններ,
- վարել կամ հանձնարարել վարել ֆինանսական կառավարման հա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

մակարգ, ինչպես նաև պատրաստել եւ յուրաքանչյուր օրացուցային եռամսյակի ավարտից ոչ ուշ, քան քառասունհինգ օր հետո Բանկ ներկայացնել միջանկյալ աուդիտի չենթարկված Ծրագրի ֆինանսական հաշվետվություններ:

Համաձայնագրով սահմանված է նաև այն գործողության մեջ դնելու եւ դադարեցնելու ընթացակարգերը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի հուլիսի 23-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկի միջեւ վարկային համաձայնագրում (Կենսական նշանակության ճանապարհների բարելավման ծրագրի երկրորդ լրացուցիչ ֆինանսավորում) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-907**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ԱՊՐԻԼԻ 23-ԻՆ ՀՌՈՄՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ՄԻՋԵՎ ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՈԼՈՐՏՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի ապրիլի 23-ին Հռոմում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իտալիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ ոստիկանական ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 26.07.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՐ ♦ 2(59)2011

«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցող Ռ. Պապայանի գրավոր հարդորումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր ՀՀ ոստիկանության պետի տեղակալ Ա. Օսիկյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց .**

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010թ. ապրիլի 23-ին՝ Հռոմում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է հանցավորության եւ ահաբեկչության դեմ պայքարի բնագավառում ոստիկանության մարմինների միջեւ միջազգային համագործակցությունը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- համագործակցել հանցավորության կանխարգելման, պայքարի եւ հետաքննության ոլորտներում,
- տեղեկություններ փոխանակել հանցավորության, հանցագործների, հանցավոր կազմակերպությունների, դրանց գործելաձեւերի, կառուցվածքի եւ կապերի, ինչպես նաեւ միմյանց համապատասխան տարածքներում գործող ահաբեկչական խմբերի, դրանց գործունեության հետ կապված անձանց վերաբերյալ,
- տեղեկություններ փոխանակել ոստիկանության պաշտոնյաների ուսուցման եւ հանցավորության դեմ պայքարի հատուկ տեխնիկայի կիրառման, թմրամիջոցների, հոգեմեդրոնոն նյութերի եւ դրանց բաղադրիչների, մարդկանց թրաֆիկինգի եւ միգրանտների ապօրինի տեղափոխման դեմ պայքարում կիրառվող մեթոդների, անձնագրերի եւ այլ ճամփորդական փաստաթղթերի, մուտքի արտոնագրերի, մուտքի եւ ելքի կնիքների վերաբերյալ,
- հատուկ հետախուզական միջոցառումները համակարգելու նպատակով ձեռնարկել այնպիսի միջոցներ, ինչպիսիք են վերահսկվող առաքումները, հսկողությունը եւ գաղտնի օպերատիվ գործողությունները,
- հայտնաբերել եւ հետ ընդունել մյուս պետության տարածքում ներգաղթի համապատասխան կանոնների խախտմամբ գտնվող իրենց քաղաքացիներին:

Համաձայնագրով սահմանված են նաեւ աջակցության դիմումների կազմման կարգը, դիմումները մերժելու կամ բավարարելու կարգն ու պայմանները, համաձայնագրի մեկնաբանությունից կամ իրագործումից ծագող վեճերի լուծման կարգը, համաձայնագիրն ուժի մեջ մտնելու, դադարեցնելու եւ փոփոխելու կարգն ու պայմանները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանի կողմից

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի ապրիլի 23-ին Հռոմում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Իտալիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ ոստիկանական ոլորտում համագործակցության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԴՈ-908**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 17-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՉԵԽԻԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ
ՕԳԱՅԻՆ ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՉԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուկյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի մայիսի 17-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Չեխիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ օդային տրանսպորտի մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 2010 թվականի օգոստոսի 17-ին ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ կառավարության

րությանն առընթեր քաղաքացիական ավիացիայի գլխավոր վարչության պետի տեղակալ Ա. Մարությանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Չեխիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ օդային տրանսպորտի մասին համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010թ. մայիսի 17-ին՝ Երեւանում:

Համաձայնագրի նպատակը երկու պետությունների համապատասխան տարածքների միջեւ ու դրանցից դուրս օդային հաղորդակցությունները զարգացնելն է:

Պայմանավորվող կողմերն ստանձնել են հետեւյալ իրավունքները եւ պարտականությունները. յուրաքանչյուր Պայմանավորվող կողմ իրավունք ունի նշանակելու ավիաընկերություն կամ ավիաընկերություններ՝ տվյալ Պայմանավորվող կողմի կողմից համաձայնեցված հաղորդակցություններ շահագործելու նպատակով, եւ հետ վերցնելու ցանկացած ավիաընկերության նշանակումը կամ փոխարինելու նախկինում նշանակված ավիաընկերությունը մեկ այլ ավիաընկերությամբ: Նման նշանակումը կատարվում է դիվանագիտական ուղիներով՝ գրավոր ծանուցմամբ: Կողմերը միմյանց տրամադրում են համաձայնագրում սահմանված իրավունքները՝ համաձայնագրի անբաժանելի մասը կազմող հավելվածի համապատասխան բաժնում սահմանված երթուղիներով նշանակված ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների կողմից միջազգային օդային հաղորդակցությունների հաստատման եւ շահագործման նպատակով:

Պայմանավորվող կողմերից յուրաքանչյուրի նշանակած ավիաընկերությունը կամ ավիաընկերությունները սահմանված երթուղիներով համաձայնեցված հաղորդակցություններ շահագործելիս օգտվում են, ի թիվս այլնի, հետեւյալ իրավունքներից.

- մյուս Պայմանավորվող կողմի տարածքով անվայրէջք թռիչք կատարելու իրավունք,

- մյուս Պայմանավորվող կողմի տարածքում ոչ առետրային նպատակներով վայրէջքներ կատարելու իրավունք,

- մյուս Պայմանավորվող կողմի տարածքում՝ հավելվածում սահմանված կետերում առաջին Պայմանավորվող կողմի տարածքում գտնվող կետեր մեկնող կամ այդ կետերից ժամանող ուղեւորներ, ուղեբեռ եւ բեռ, ներառյալ՝ փոստ, առանձին կամ համակցված ձեով, օդանավ վերցնելու եւ իջեցնելու իրավունք եւ այլն:

Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը, ի թիվս այլնի, պարտավորվում է.

«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

- ապահովել, որպեսզի ըստ համաձայնագրի նշանակման մասին ծանուցում ստացած ավիացիոն իշխանությունները, պահպանելով համաձայնագրի 3-րդ հոդվածի 3-րդ եւ 4-րդ պարբերությունների դրույթները, անհապաղ անհրաժեշտ շահագործման թույլտվություն տրամադրեն Չեխիայի Հանրապետության նշանակած ավիաընկերությանը,

- ապահովել, որպեսզի Չեխիայի Հանրապետության տարածք մուտք գործելիս, տարածքում գտնվելիս կամ տարածքից մեկնելիս օդանավերի շահագործմանը եւ օդագնացությանը վերաբերող՝ նրա տարածքում գործող օրենքները, կանոնակարգերը եւ ընթացակարգերը կատարվեն Հաստատման Հանրապետության ավիաընկերությունների կողմից,

- իր մաքսային, միգրացիոն, համաճարակային եւ համանման կանոնակարգերը կիրարկելիս արտոնություն չտրամադրել համանման միջազգային օդային հաղորդակցությունների մեջ ներգրավված իր սեփական կամ ցանկացած այլ ավիաընկերության՝ մյուս Պայմանավորվող կողմի ավիաընկերության նկատմամբ,

- պաշտպանել, միջազգային իրավունքից բխող իր իրավունքներին եւ պարտավորություններին համապատասխան, անօրինական միջամտություններից քաղաքացիական ավիացիայի անվտանգությունը,

- Չեխիայի Հանրապետության կողմից հարցման դեպքում ցուցաբերել անհրաժեշտ օգնություն քաղաքացիական օդանավի անօրինական զավթման գործողությունները եւ այլ անօրինական գործողությունները կանխելու համար՝ ուղղված նման օդանավերի, դրանց ուղեւորների եւ անձնակազմի, օդանավակայանների ու օդագնացության միջոցների թռիչքային անվտանգության եւ քաղաքացիական ավիացիայի անվտանգությանն ուղղված որեւէ այլ սպառնալիքի դեմ,

- ապահովել, որ համարժեք միջոցներ ձեռնարկվեն իր տարածքում՝ օդանավը պաշտպանելու եւ ուղեւորների, նրանց ձեռքի իրերը զննելու եւ անձնակազմի, ուղեբեռի, բեռի ու օդանավի պահուստային մասի համապատասխան ստուգումներն իրականացնելու համար,

- դրական լուծում գտնել նաեւ բոլոր այն հարցումներին, որոնք ներկայացվել են մյուս Պայմանավորվող կողմի կողմից եւ վերաբերում են անվտանգության հիմնավորված միջոցների կիրառմանը՝ որոշակի սպառնալիք կանխելու համար,

- ազատել մյուս Պայմանավորվող կողմի նշանակած ավիաընկերությանը ներմուծման սահմանափակումներից, մաքսատուրքերից, անուղղակի հարկերից, տեսչական գանձումներից եւ այլ ազգային եւ տեղական տուրքերից եւ վճարումներից:

Համաձայնագրով հանգամանալից նախատեսված են նաեւ ավիաընկերության նշանակման եւ շահագործման թույլտվության, շահագործման

թույլտվությունը չեղյալ հայտարարելու եւ կասեցնելու պայմաններն ու կարգը, թռիչքային պիտանիության սերտիֆիկատների եւ լիցենզիաների ճանաչման կարգը, թռիչքային անվտանգության ապահովման կարգն ու պայմանները, մաքսային դրույթները, տուրքերը եւ հարկերը, օդանավակայանների եւ ավիացիոն միջոցների օգտագործման, ինչպես նաեւ տարանցման կարգն ու պայմանները եւ այլն:

Համաձայնագիրն ունի հավելված, որը կազմում է համաձայնագրի անբաժանելի մասը: Հավելվածում նախատեսված են Հայաստանի Հանրապետության եւ Չեխիայի Հանրապետության նշանակված ավիաընկերության կամ ավիաընկերությունների կողմից շահագործվող երթուղիները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**:

1. 2010 թվականի մայիսի 17-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Չեխիայի Հանրապետության կառավարության միջեւ օդային տրանսպորտի մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-909**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 17-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՉԵԽԻԱՅԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ ԱՌԱՆՑ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅԱՆ
ԲՆԱԿՎՈՂ ԱՆՁԱՆՑ ՀԵՏԸՆԳՈՒՆՄԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ
ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովմուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի մայիսի 17-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Չեխիայի Հանրապետության միջեւ առանց թույլտվության բնակվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 12.08.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցող Ռ. Պապայանի գրավոր հարորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացու-

56 ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎՈՒՄ ♦ 2(59)2011

ցիչ՝ ՀՀ տարածքային կառավարման նախարարության միգրացիոն ծառայության պետ Գ. Եգանյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010 թվականի մայիսի 17-ին՝ Երեւանում:

2. Համաձայնագրի նպատակն է առանց թույլտվության բնակվող անձանց հետընդունումը՝ ապահովելով միջազգային պայմանագրերով եւ ազգային օրենսդրությամբ երաշխավորվող իրավունքներն ու հիմնարար ազատությունները:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- փոխանցել անձնական տվյալներ, որոնք անհրաժեշտ են համաձայնագրի իրականացման համար, ինչպես նաեւ տրամադրել տեղեկություններ փոխանցած այդ տվյալների եւ դրանց միջոցով ձեռք բերած արդյունքների օգտագործման վերաբերյալ,
- տեղեկություններ տրամադրել իր օրենսդրությանը համապատասխան տվյալների ոչնչացման համար գործող ժամկետների մասին, ձեռնարկել այնպիսի միջոցներ, որոնք անհրաժեշտ կլինեն կանխելու համար տվյալների չարտոնված կամ պատահական օգտագործումը, դրանց կորուստը կամ չարտոնված կամ պատահական փոփոխումը կամ ոչնչացումը,
- համաձայնագրով նախատեսված դեպքերում կրել անձանց հետընդունման հետ կապված ծախսերը, պատշաճ կերպով իրականացնել անձանց հետընդունումը եւ տարանցումը՝ միջազգային իրավունքի եւ սովորութային ընթացակարգերի համաձայն:

Համաձայնագրով սահմանված են նաեւ այն ուժի մեջ մտնելու, կասեցնելու կարգն ու պայմանները:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի մայիսի 17-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Չեխիայի Հանրապետության միջեւ առանց

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

թույլտվության բնակվող անձանց հետընդունման մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՎ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-910**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2003 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 21-ԻՆ ԿԻԵՎՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
«ԱՆԴՐՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԿՈՆՏԵՔՍՏՈՒՄ ՇՐՋԱԿԱ ՄԻՋՎԱՅՐԻ
ՎՐԱ ԱԶԳԵՅՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ» ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅԻ
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲՆԱՊԱՀՊԱՆԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՍԻՆ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի (զեկուցող),

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդված 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց դատական նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2003 թվականի մայիսի 21-ին Կիեւում ստորագրված՝ «Անդրսահմանային կոնտեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիայի ռազմավարական բնապահպանական գնահատման մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 17.08.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հան-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

րապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ բնապահպանության նախարար Ա. Հարությունյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով Արձանագրությունը և գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց .**

1. Արձանագրությունն ստորագրվել է 2003թ. մայիսի 21-ին Կիեւում՝ երկրում բնապահպանական հարցերի քննարկման եւ արդյունավետ լուծման, ինչպես նաեւ հարեւան երկրների հետ բնապահպանական խնդիրների համատեղ լուծման հստակեցված եւ իրավական հիմքերով համագործակցություն ծավալելու նպատակով:

2. Արձանագրությունը «Անդրսահմանային կոնտեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիային կից արձանագրություն է: Այդ կոնվենցիային Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է 1996թ. մայիսի 14-ին՝ ՀՀ Ազգային ժողովի Ն-096-1 որոշմամբ:

3. Արձանագրության բաղկացուցիչ մաս են կազմում հինգ հավելված: Արձանագրությամբ Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է, մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.

- ձեռնարկել անհրաժեշտ օրենսդրական, կանոնակարգող եւ այլ համապատասխան միջոցներ՝ Արձանագրության դրույթները պարզ եւ թափանցիկ շրջանակներում իրագործելու համար,
- ապահովել այն ընկերակցությունների, կազմակերպությունների կամ խմբերի ճանաչումն ու աջակցումը, որոնք նպաստում են Արձանագրության համատեքստում շրջակա միջավայրի՝ ներառյալ առողջության պահպանմանը,
- ապահովել, որ իրենց բնապահպանական կոլեկտիվ իրավունքներն իրականացնող անձինք իրենց գործունեության համար չպատժվեն, չհետապնդվեն կամ հարձակման չենթարկվեն,
- ապահովել ռազմավարական բնապահպանական գնահատման իրագործումը,
- որոշել, թե արդյոք Արձանագրությամբ սահմանված պլաններն ու ծրագրերն զգալի ազդեցություն կունենան շրջակա միջավայրի՝ ներառյալ առողջության վրա՝ ցանկացած դեպքում հաշվի առնելով Արձանագրության հավելվածում սահմանված չափորոշիչները,
- սահմանել այն տեղեկությունների որոշման պայմանները, որոնք պետք է ընդգրկվեն շրջակա միջավայրի մասին հաշվետվության մեջ,

ինչպես նաև ապահովել բնապահպանական եւ առողջապահական մարմինների հետ խորհրդակցությունների անցկացումը,

- ապահովել շրջակա միջավայրի մասին հաշվետվության մշակումը՝ ռազմավարական բնապահպանական գնահատում պահանջող պլանների եւ ծրագրերի համար,
- ապահովել հանրության պատշաճ, ժամանակին եւ արդյունավետ մասնակցությունը պլանների եւ ծրագրերի՝ ռազմավարական բնապահպանական գնահատմանը,
- ապահովել, որ պլանը կամ ծրագիրն ընդունելիս պատշաճ կերպով հաշվի առնվեն շրջակա միջավայրի մասին հաշվետվության եզրակացությունները եւ շրջակա միջավայրի մասին հաշվետվության մեջ նշված վնասակար ներգործությունները կանխարգելող, նվազեցնող կամ մեղմացնող միջոցառումները,
- իրականացնել պլանների կամ ծրագրերի իրականացման արդյունքում շրջակա միջավայրի՝ ներառյալ առողջության վրա զգալի ազդեցությունների մոնիտորինգ,
- իրականացված մոնիտորինգի արդյունքները տրամադրել բնապահպանական եւ առողջապահական մարմիններին եւ հանրությանը՝ ՀՀ օրենսդրությանը համապատասխան:

4. Արձանագրությամբ սահմանված են նաև խորհրդակցությունների իրականացման, կողմերի քվեարկելու իրավունքի իրականացման, Արձանագրությունում փոփոխությունների կատարման, ստորագրման, վավերացման, ընդունման, հաստատման եւ միացման, ուժի մեջ մտնելու, դուրս գալու, ինչպես նաև վեճերի եւ աուտենտիկության կարգավորման կարգն ու պայմանները:

5. ՀՀ սահմանադրական դատարանն ուսումնասիրելով նաև Արձանագրության տեքստի անգլերեն բնօրինակը՝ գտնում է, որ անհրաժեշտ է հայերեն պաշտոնական տեքստի հասկացությային ապարատը համապատասխանեցնել անգլերեն բնօրինակին:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին և չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 և 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց .**

1. 2003 թվականի մայիսի 21-ին Կիեւում ստորագրված՝ «Անդրսահմա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նային կոնտեքստում շրջակա միջավայրի վրա ազդեցության գնահատման մասին» կոնվենցիայի ռազմավարական բնապահպանական գնահատման մասին արձանագրության մեջ ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-911**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՄԱՅԻՍԻ 20-ԻՆ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ
ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ
ԷՆԵՐԳԱՄԱՏԱԿԱՐԱՐՄԱՆ ՀՈՒՍԱԼԻՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ
ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ P4560-AM ԾՐԱԳՐԻ ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏԱՆ
ՀԱՄԱՐ ԿԱՆԽԱՎՃԱՐԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

10 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուկյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի մայիսի 20-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջեւ Էներգամատակարարման հուսալիության եւ Էներգետիկ արդյունավետության P4560-AM ծրագրի նախապատրաստման համար կանխավճարի համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի՝ 17.08.2010թ.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցող Ռ. Պապայանի գրավոր հարցումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ էներգետիկայի եւ բնական պաշարների նախարար Ա. Մովսիսյանի գրավոր բացատրությունը, հետազոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Կանխավճարի համաձայնագիրն ստորագրվել է 2010թ. մայիսի 20-ին:

2. Համաձայնագրի նպատակն է բարձրացնել էլեկտրական ցանցի կարողությունը եւ հուսալիությունը, ինչպես նաեւ կրճատել պետական սոցիալական շինությունների կողմից էներգիայի սպառումը:

3. Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնում է,

- մասնավորապես, հետեւյալ պարտավորությունները.
 - հայտարարել Գործողությունների նպատակների նկատմամբ իր պարտավորվածության մասին,
 - Գործողությունների իրականացմանը նպաստելու համար Իրականացնող մարմնի համար հասանելի դարձնել Կանխավճարի միջոցները,
 - իրականացնել Գործողությունների մոնիտորինգ եւ գնահատում, ապահովել ֆինանսական կառավարման համակարգի պահպանումը եւ Գործողությունների եռամսյակային աուդիտ չանցած միջնաժամկետ ֆինանսական հաշվետվությունների պատրաստումը եւ ուղարկումը Համաշխարհային բանկ՝ ոչ ուշ, քան յուրաքանչյուր օրացուցային եռամսյակի ավարտից քառասունհինգ օր հետո,
 - Գործողությունների համար պահանջվող եւ Կանխավճարի միջոցներից ֆինանսավորվելիք բոլոր ապրանքները եւ ծառայությունները ձեռք բերել սահմանված պահանջների համաձայն:

Համաձայնագրով սահմանված են նաեւ Կանխավճարի մասհանման կարգը եւ պայմանները, տոկոսագումարների վճարման կարգը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. 2010 թվականի մայիսի 20-ին ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության եւ Միջազգային զարգացման ընկերակցության միջեւ Էներգամատակարարման հուսալիության եւ Էներգետիկ արդյունավետության P4560-AM ծրագրի նախապատրաստման համար կանխավճարի համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**10 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-912**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՍԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ՝
«ՍԱՐԳՈՒՆ ՕՐԳԱՆՆԵՐ ԵՎ (ԿԱՄ) ՀՅՈՒՍՎԱԾՔՆԵՐ
ՓՈԽՊԱՏՎԱՍՏԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ» ՀՀ ՕՐԵՆՔԻ 7-ՐԳ ՀՈԳՎԱԾԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

14 սեպտեմբերի 2010թ.

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ♦ ՏԵՂԵԿՎԱԳԻՐ ♦ 2(59)2011

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Հ. Նազարյանի (զեկուցող), Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի ներկայացուցիչ Ա. Խաչատրյանի,

գործով որպես պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի խորհրդական Դ. Մելքոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 01.03.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, ՀՀ Հանրային խորհրդի Առողջապահության եւ սոցիալական հարցերի հանձնաժողովի եզրակացությունը, հետազոտելով «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

1. «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքը ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից ընդունվել է 2002 թվականի ապրիլի 16-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 2002 թվականի մայիսի 11-ին եւ ուժի մեջ է մտել 2002 թվականի նոյեմբերի 25-ից:

Օրենքի՝ սույն գործով վիճարկվող 7-րդ հոդվածը 2009 թվականի ապրիլի 6-ի ՀՕ-66-Ն օրենքով փոփոխվել է եւ լրացվել թվով 6 մասերով: «Դիակային դոնորից օրգաններ եւ հյուսվածքներ վերցնելու համաձայնության նախապայմանը» վերտառությամբ ներկայումս գործող այդ հոդվածը սահմանում է.

«Փոխպատվաստման նպատակով դիակից օրգաններ եւ հյուսվածքներ չեն կարող վերցվել միայն այն դեպքում, երբ տվյալ անձն իր կենդանության օրոք, Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, հրաժարվել է մահից հետո հանդես գալ որպես օրգանների եւ հյուսվածքների դոնոր:

Օրգանների եւ հյուսվածքների դոնորների եւ ռեցիպիենտների ռեեստրում նրա՝ որպես դիակային դոնոր հանդես գալու որոշման բացակայության դեպքում փոխպատվաստման նպատակով դիակից օրգաններ եւ հյուսվածքներ կարող են վերցվել նրա հարազատների (ազգականների) համաձայնությամբ հետեւյալ առաջնահերթությամբ.

- ա) ամուսինը,
- բ) չափահաս երեխան,
- գ) ծնողներից մեկը,
- դ) հարազատ եղբայրը կամ քույրը,
- ե) հայրական կամ մայրական կողմի պապը կամ տատը:

Միեւնույն առաջնահերթությամբ մի քանի հարազատների առկայության դեպքում բավարար են նրանցից մեկի տեղեկացվածությունը եւ համաձայնությունը:

Յուրաքանչյուր ոք մահից հետո դոնոր հանդես գալու իր գրավոր անհամաձայնությունը լիազոր մարմնի հաստատած կարգով ներկայացնում է իր ընտանեկան բժշկին կամ տեղամասային թերապեւտին, որը գրանցվում է նրա բժշկական փաստաթղթերում:

Անձի դիակային դոնոր հանդես գալու որոշման վերաբերյալ տեղեկությունը ընտանեկան բժիշկը կամ տեղամասային թերապեւտը լիազոր

մարմնի հաստատած կարգով փոխանցում է օրգանների ու հյուսվածքների դոնորների եւ ռեցիպիենտների ռեեստր:

Փոխապատվաստման նպատակով մինչեւ 18 տարեկան երեխաների կամ օրենքով սահմանված կարգով անգործունակ ճանաչված անձի դիակից օրգաններ եւ հյուսվածքներ կարող են վերցվել միայն նրա ծնողի կամ օրինական ներկայացուցչի համաձայնությամբ:

Լիազոր մարմնի սահմանած կարգով բնակչության շրջանում իրականացվում է տեղեկատվության տրամադրում օրգանների եւ հյուսվածքների փոխապատվաստման նշանակության, դոնորության նախապայմանների եւ փոխապատվաստմանն առնչվող այլ հարցերի շուրջ»:

Վերոհիշյալ օրենքի 3-րդ, 5-րդ եւ 10-րդ հոդվածների դրույթների կատարումն ապահովելու նպատակով ՀՀ կառավարությունն իր՝ 26.04.2007թ. թիվ 502-Ն, 26.04.2007թ. թիվ 551-Ն, 07.02.2008թ. թիվ 131-Ն եւ 07.02.2008թ. թիվ 132-Ն որոշումներով սահմանել է փոխապատվաստման ենթակա օրգանների եւ (կամ) հյուսվածքների ցանկը, դրանց ներմուծման կարգը, ինչպես նաեւ փոխապատվաստման, դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու հնարավորության եւ անհրաժեշտության վերաբերյալ եզրակացություն տալու հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման կարգը:

2. Դիմող կողմը գտնում է, որ մարդու արժանապատվության պաշտպանության կարեւոր նախադրյալներից է նրա իրավունքների ազատ եւ անարգել իրագործումը: Մարդու կամքի ազատ արտահայտումը՝ որպես նրա արժանապատվության իրավունքի անբաժանելի մաս, պետք է պաշտպանվի եւ հարգվի ինչպես մարդու կենդանության օրոք, այնպես էլ նրա մահից հետո: Վերոհիշյալը հավասարապես վերաբերում է նաեւ անձնական անձեռնմխելիության իրավունքին, որն անհրաժեշտ նախապայմաններ է ստեղծում մարդու մահից հետո նրա մարմնի նկատմամբ արժանապատիվ վերաբերմունքի եւ մահացածի մարմնի իրավական պաշտպանության համար: Մարդն ինքն է որոշում եւ տնօրինում իր մարմնի ճակատագիրը, այդ թվում՝ որոշում վերջինիս ճակատագիրը մահից հետո: Մինչդեռ, ինչպես գտնում է դիմող կողմը, վիճարկվող նորմը ելնում է այն տրամաբանությունից, համաձայն որի մարդն իր մահից հետո հանդիսանում է դիակային դոնոր, եթե չհրաժարվի որպես այդպիսին հանդես գալուց, այսինքն՝ մարդու մահից հետո նրա մարմնի ճակատագիրն արդեն որոշված է:

Ըստ դիմող կողմի՝ վիճարկվող նորմում նախատեսված են դիակային դոնորից օրգաններ եւ հյուսվածքներ վերցնելու հետ կապված հասարակական հարաբերությունների իրավական կարգավորման երկու իրարամերձ՝ «համաձայնության» եւ «անհամաձայնության» նախապայմանի սկզբունքներ, որի պարագայում «ակներեւ է իրավական անորոշությունը եւ խառնաշփոթը»՝ պայմաններ ստեղծելով իրավակիրառ պրակտիկայում վիճարկվող նորմի «կամայական մեկնաբանման, կիրառման եւ չարաշահման համար»:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գտնում է, որ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածը համապատասխանում է ՀՀ Սահմանադրությանը՝ հետեւյալ հիմնավորումներով:

Օրգանների եւ (կամ) հյուսվածքների փոխպատվաստման համար անհրաժեշտ համաձայնությունը կամ թույլտվությունը կանոնակարգող՝ արտասահմանյան երկրների օրենսդրության, միջազգային իրավական փաստաթղթերի ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս առանձնացնել իրավակարգավորման երկու հիմնական մոդել: Պետությունների գերակշիռ մասը նախքան օրգանների փոխպատվաստումը պարտադիր է համարում դոնորի համաձայնությունը, սակայն տարբեր են համաձայնության արտահայտման եղանակները.

ա) ենթադրյալ համաձայնություն (անձի համաձայնությունն առկա է այնքան ժամանակ, քանի դեռ հստակ չի հրաժարվել իր մահից հետո իր օրգաններն օգտագործելուց),

բ) պոզիտիվ համաձայնություն, երբ անձը կենդանության օրոք իր մահից հետո իր օրգաններն օգտագործելու հստակ համաձայնություն է տվել:

Ըստ պատասխանող կողմի եզրահանգման՝ մահացածի օրգանների եւ (կամ) հյուսվածքների փոխպատվաստումը մահացածի ենթադրյալ կամ նեգատիվ համաձայնության դեպքում եվրոպական եւ միջազգային չափանիշների տեսանկյունից չի դիտվում որպես նրա արժանապատվության եւ անձեռնմխելիության խախտում: «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքը, ըստ պատասխանողի, հիմնված է ենթադրյալ համաձայնության համակարգի կամ, այլ կերպ ասած՝ «համաձայնության կանխավարկածի» վրա, եւ նման կարգավորումը երաշխավորում է նաեւ կենդանության ժամանակ անձի անժվտանգությունը: Հետեւաբար, այդ օրենքը համապատասխանում է ինչպես միջազգային իրավական փաստաթղթերով առաջադրվող պահանջներին եւ սկզբունքներին, այնպես էլ իրավական որոշակիության սկզբունքին, քանի որ հստակ սահմանում է այն պայմանները, որոնք անհրաժեշտ եւ բավարար են դիակային դոնորի օրգանների եւ հյուսվածքների փոխպատվաստման համար:

4. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում վիճարկվող նորմի սահմանադրականությունը գնահատել.

ա) նախ՝ մարդու, նրա արժանապատվության, հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների՝ որպես բարձրագույն արժեքների, պաշտպանության եւ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան դրանց օրենսդրական երաշխավորման ապահովման համատեքստում՝ այնքանով, որքանով առնչվում են վիճարկվող նորմով կարգավորվող հարաբերություններին,

բ) երկրորդ՝ բժշկական օգնության եւ սպասարկման՝ անձի սահմա-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

նադրական իրավունքի (ՀՀ Սահմ. 38-րդ հոդված) իրացման մատչելիության ապահովման տեսանկյունից, հաշվի առնելով նաև բնակչության առողջության պահպանման նպատակային ծրագրեր իրականացնելու և արդյունավետ ու մատչելի բժշկական սպասարկման պայմաններ ապահովելու վերաբերյալ պետության սահմանադրական պարտականության (ՀՀ Սահմ. 48-րդ հոդված և 89-րդ հոդվածի 5-րդ կետ) երաշխավորված կատարումն ապահովելու անհրաժեշտությունը:

Մարդու և քաղաքացու իրավական կարգավիճակի կարելուրագույն բաղադրիչը նրա արժանապատվությունն է, որն իր սահմանադրաիրավական բովանդակությամբ առաջնային նշանակություն ունի մարդու և քաղաքացու հիմնական բոլոր իրավունքների ու ազատությունների ազատ, անարգել ու երաշխավորված իրականացման համար: Այն նաև ենթադրում է ինչպես սահմանադրորեն թույլատրելի շրջանակներում անձի կողմից որոշակի գործողությունների կատարում և կամահայտնության դրսևորում, այնպես էլ դրանք պաշտպանելու պետության համարժեք պարտականություն:

ՀՀ Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են: Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք, որը ենթադրում է պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների, պաշտոնատար անձանց գործունեություն միայն այդ իրավունքի և դրա անխախտելիության ապահովման շրջանակներում: ՀՀ Սահմանադրության 14-րդ հոդվածի համաձայն՝ մարդու արժանապատվությունը՝ որպես նրա իրավունքների ու ազատությունների անքակտելի հիմք, հարգվում և պաշտպանվում է պետության կողմից: Յուրաքանչյուր ոք ունի կյանքի, օրենքով սահմանված եղանակներով բժշկական օգնություն և սպասարկում ստանալու իրավունք (ՀՀ Սահմ. 15, 38-րդ հոդվածներ): Սահմանադրորեն երաշխավորված է նաև մարդու անձնական անձեռնմխելիության իրավունքը (ՀՀ Սահմ. 16-րդ հոդված), որի իրավական բովանդակությունից է բխում անձի նկատմամբ անօրինական ամեն տեսակ ֆիզիկական և հոգեբանական ներգործության արգելքը՝ ինչպես մարդու կենդանության օրոք, այնպես էլ մահից հետո՝ նրա դիակի նկատմամբ, այդ արգելքին համարժեք իրավական պաշտպանություն ապահովելու առումով, որպես նաև մարդու արժանապատվության իրավունքի առանձնահատուկ դրսևորում: Այդ իրավունքն օրենքով ենթակա է երաշխավորված պաշտպանության նաև ՀՀ Սահմանադրության 17-րդ հոդվածի իրավակարգավորման շրջանակներում, համաձայն որի՝ ոչ ոք չպետք է ենթարկվի խոշտանգումների, ինչպես նաև անմարդկային կամ նվաստացնող վերաբերմունքի, մարդուն չի կարելի առանց իր համաձայնության ենթարկել գիտական, բժշկական և այլ փորձերի:

5. «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքը սահմանելով փոխպատվաստման իրավական հիմքերը, դոնորի, ռեցիպիենտի (բուժական նպատակներով փոխպատվաստման կարիք ունեցող ֆիզիկական անձի) եւ բժշկական հաստատությունների հիմնական իրավունքներն ու պարտականությունները, կոչված է նաեւ երաշխավորելու ՀՀ Սահմանադրության վերոհիշյալ 3, 14, 15, 16, 17 եւ 38-րդ հոդվածներով նախատեսված իրավակարգավորման սկզբունքների եւ մարդու իրավունքների ու ազատությունների անմիջական գործադրման անխախտելիությունը, որոնց սահմանադրաիրավական բովանդակությունից ուղղակիորեն հետեւում է, որ հիշյալ օրենքի եւ վերջինիս սույն գործով վիճարկվող հոդվածի իրավակարգավորման հիմքում պետք է դրվեն.

- մի կողմից՝ մարդու արժանապատվության հարգման եւ պաշտպանության, մյուս կողմից՝ բժշկական օգնություն եւ սպասարկում ստանալու նրա սահմանադրական իրավունքների ներդաշնակումը,

- անձի անձեռնմխելիության, ազատության եւ որպես վերջինիս դրսեւորում՝ ազատ կամասարտահայտության երաշխավորված պաշտպանությունը,

- անհատի, նրա արժանապատվության, հիմնական իրավունքների եւ ազատությունների՝ որպես բարձրագույն արժեքների, գերակայությունը հասարակական շահի նկատմամբ,

- արդյունավետ, մատչելի, պետության սահմանադրաիրավական պարտավորությունների շրջանակներում բժշկական սպասարկման, այդ թվում՝ մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու պայմանների ստեղծումը,

- փոխպատվաստման բնագավառում կոռուպցիոն հնարավոր դրսեւորումների բացառումը:

«Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի (այսուհետ՝ օրենք) եւ վիճարկվող նորմի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ սույն գործով քննության առարկա հարաբերություններն օրենսդիրը կարգավորել է հետեւյալ հիմնական սկզբունքներով ու միջոցներով.

- կենդանի դոնորից կամ դիակից փոխպատվաստում կարող է կատարվել դրա անհրաժեշտության մասին բժշկական եզրակացության հիման վրա, համապատասխան լիցենզավորված բժշկական հաստատություններում, եւ միայն այն դեպքում, երբ բժշկական այլ միջոցառումները չեն կարող երաշխավորել հիվանդի կյանքի փրկությունը եւ առողջության վերականգնումը (օրենքի 2, 4 եւ 5-րդ հոդվածներ),

- փոխպատվաստումն իրականացվում է ռեցիպիենտի կամ վերջինիս ծնողների կամ օրինական ներկայացուցչի գրավոր համաձայնությամբ (18 տարին չլրանալու դեպքում), եւ նախազգուշացվում է սպասվելիք վիրահատական միջամտության հետ կապված հնարավոր բարդությունների մասին, առանց այդպիսի համաձայնության փոխպատվաստում կարող է

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

կատարվել այն դեպքում, երբ դրա հետաձգումն սպառնում է ռեցիպիենտի կյանքին եւ համաձայնության ստացումն անհնար է (օրենքի 6-րդ հոդված),

- փոխպատվաստման նպատակով դիակից օրգաններ եւ հյուսվածքներ չեն կարող վերցվել այն դեպքում, երբ տվյալ անձն իր կենդանության օրոք, ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով, հրաժարվել է մահից հետո հանդես գալ որպես օրգանների եւ հյուսվածքների դոնոր (օրենքի 7-րդ հոդվածի առաջին մաս),

- յուրաքանչյուր ոք մահից հետո դոնոր հանդես գալու իր գրավոր անհամաձայնությունը լիազոր մարմնի հաստատած կարգով ներկայացնում է իր ընտանեկան բժշկին կամ տեղամասային թերապեւտին, որը գրանցվում է նրա բժշկական փաստաթղթերում (օրենքի 7-րդ հոդվածի 4-րդ մաս),

- դիակային դոնոր հանդես գալու որոշման բացակայության դեպքում փոխպատվաստման նպատակով դիակից օրգաններ եւ հյուսվածքներ կարող են վերցվել նրա հարազատների (ազգականների) համաձայնությամբ՝ սահմանված առաջնահերթությամբ (օրենքի 7-րդ հոդվածի 2-րդ մաս),

- արգելվում է կենդանի կամ դիակային դոնորից վերցված օրգանների եւ հյուսվածքների առուվաճառքը եւ Հայաստանի Հանրապետությունից դրանց արտահանումը (օրենքի 2 եւ 10-րդ հոդվածներ):

Փոխպատվաստման հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման վերոհիշյալ սկզբունքների ու միջոցների իրավական բովանդակությունից հետեւում է, որ փոխպատվաստումն անձի կյանքի, բժշկական օգնություն եւ սպասարկում ստանալու սահմանադրական իրավունքների երաշխավորման բացառիկ միջոց է: Այն կոչված է ոչ թե մարդուն ենթարկելու գիտական, բժշկական եւ այլ փորձերի, այլ վերականգնելու ռեցիպիենտի առողջությունը, փրկել կյանքը՝ նրա (կամ նրա օրինական ներկայացուցչի) կամքի հիման վրա, միաժամանակ ապահովելով այդ անձի անձեռնմխելիությունը, ազատ կամաարտահայտության նրա իրավունքը: Հետեւաբար, փոխպատվաստման հարաբերությունները կարգավորող վերոնշյալ օրենքի նշված նորմերով սահմանված միջոցներն իրավակարգավորման նպատակի առումով համաչափ են եւ հետապնդում են սոցիալապես արդարացի, հետեւաբար՝ սահմանադրաիրավական նպատակ: Հիմնական խնդիրն այն է, թե ինչպիսի իրավական երաշխիքներ են ստեղծվում այդ սկզբունքային մոտեցումները կյանքի կոչելու համար:

Դիակային դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու հետ կապված հարաբերությունները վիճարկվող նորմում կարգավորվում են օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու վերաբերյալ դոնորի՝ իր կենդանության օրոք արտահայտած կամահայտնության՝ գրավոր արտահայտած անհամաձայնության, սկզբունքով: Մասնավորապես, օրենքի վիճարկվող 7-րդ հոդվածի առաջին մասում օրենսդիրն ամրագրել է, այսպես

կոչված՝ «Ենթադրյալ համաձայնության» սկզբունքը, համաձայն որի անձի օրգաններն ու հյուսվածքները նրա մահից հետո կարող են վերցվել փոխապատվաստման նպատակով, քանի դեռ կենդանության օրոք նա չի հայտնել իր անհամաձայնությունը: Իսկ նույն հոդվածի երկրորդ մասում, որոշակի սահմանափակմամբ, ամրագրված է, այսպես կոչված՝ «պոզիտիվ համաձայնության» սկզբունքը, համաձայն որի դիակի՝ որպես դոնոր հանդես գալը պայմանավորված է նրա հարազատների կամահայտնությամբ, եթե անձը կենդանության օրոք չի հստակեցրել մահից հետո դոնոր հանդես գալու իր որոշումը:

Այսպիսով, եթե մինչև օրենսդրական փոփոխությունը փոխապատվաստման նպատակով դիակային դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ կարող էին վերցվել բացառապես նրա նախապես տված գրավոր համաձայնության պայմաններում, ապա օրենսդրական փոփոխություններից հետո նախատեսվում են երկու պայմաններ. դիակային դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ կարող են վերցվել՝

1) եթե անձն իր կենդանության օրոք գրավոր անհամաձայնություն չի հայտնել,

2) եւ եթե տվյալ անձի հարազատները (ազգականները) փոխապատվաստման վերաբերյալ որոշման բացակայության պայմաններում այդ անձի մահից հետո համաձայնություն են հայտնել:

Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ նոր կարգը մինչև օրենսդրական փոփոխությունը գործող կարգի համեմատությամբ ավելի ռիսկային է եւ հնարավոր բացասական դրսեւորումների կանխարգելման լրացուցիչ երաշխիքներ է պահանջում: Այդ նպատակով է, որ օրենսդիրը, ի փոփոխումն օրենքի երկրորդ հոդվածի նախկին շարադրանքի, հստակ նորմ է սահմանել, որ «Արգելվում է կենդանի կամ դիակային դոնորից վերցված օրգանների եւ հյուսվածքների առուվաճառքը»:

Սակայն խնդիրն այն է, թե արդյո՞ք միայն առկա փոփոխությունները բավարար են փոփոխված սկզբունքի հիման վրա օրենքի գործողությունը ՀՀ Սահմանադրության արժեքանակական մոտեցումներին համապատասխան երաշխավորելու համար:

6. Սույն գործով վիճարկվող իրավանորմի սահմանադրականության հարցը լուծելիս սահմանադրական դատարանը կարելու է նաեւ միջազգային իրավակիրառական պրակտիկայում առկա սկզբունքային մոտեցումները:

Այսպես, ԵԽ Մարդու իրավունքների և բիոբժշկության վերաբերյալ կոնվենցիային կից Մարդու օրգանների և հյուսվածքների փոխապատվաստման վերաբերյալ Լրացուցիչ արձանագրությունում առանձին կարգավորման են ենթարկված դիակային դոնորից փոխապատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու հետ կապված հարաբերությունները (15-19-րդ հոդվածներ): Նշված դրույթների ուսումնասի-

րությունը վկայում է, որ դիակային դոնորից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելը կարող է տեղի ունենալ միայն հետևյալ պայմանների առկայության դեպքում.

1) եթե առկա է համաձայնություն (լիազորում), ըստ որի՝ «Մահացած անձի մարմնից օրգաններն ու հյուսվածքները չեն կարող հեռացվել, եթե օրենքով պահանջվող համաձայնությունն ու լիազորությունը չեն ստացվել: Օրգանների և հյուսվածքների հեռացումը չի կարող տեղի ունենալ, եթե մահացած անձն առարկել է դրա դեմ»: Եվ ինչպես նշված է վերոհիշյալ արձանագրության բացատրական զեկույցում՝ եթե անձն իր կենդանության օրոք հայտնել է իր ցանկությունը, իր համաձայնությունը փոխպատվաստման նպատակով իր օրգանը (հյուսվածքը) տալու կամ չտալու վերաբերյալ, ապա այդ կամքը պետք է հարգվի,

2) եթե մահացած անձի համաձայնությունը կամ անհամաձայնությունը՝ իր մահից հետո իր մարմնից փոխպատվաստման նպատակով օրգաններ և հյուսվածքներ հեռացնելու վերաբերյալ պարզ չէ, ապա պետությունները պետք է հնարավոր դարձնեն ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված ընթացակարգի հիման վրա այդ հարցի լուծումը: Եթե մահացած անձի կամքը բավարար չափով հստակ չէ, ապա օրգանների և հյուսվածքների փոխպատվաստման համար պարտականություն կրողները պետք է փորձեն ստանալ մահացած անձի հարազատների համաձայնությունը: Եթե ազգային օրենսդրությունն այլ բան չի նախատեսում, ապա մահացած անձի հարազատների կողմից տրվող համաձայնությունը պետք է հիմնվի ոչ թե նրանց անձնական նախընտրության, այլ մահացած անձի արտահայտած կամ ենթադրյալ ցանկության վրա:

ԵՄ Պառլամենտի և Խորհրդի կողմից 2004թ. մարտի 31-ին ընդունված՝ Մարդու օրգանների և հյուսվածքների նվիրաբերման, տրամադրման, թեստավորման, պահպանման և փոխպատվաստման իրականացման որակի և անվտանգության չափանիշների վերաբերյալ թիվ 2004/23/ԵՄ դեկավար որոշման 13-րդ հոդվածի համաձայն մարդու օրգանների և հյուսվածքների տրամադրումը պետք է թույլատրվի միայն այն բանից հետո, երբ բավարարվել են ԵՄ անդամ պետության օրենսդրությամբ սահմանված պահանջները համաձայնության և լիազորման վերաբերյալ: Եվ ինչպես նշված է այդ որոշման մեկնաբանություններում՝ մահացած անձի մարմնից օրգաններ հեռացնելու հետ կապված հարաբերությունների կարգավորման բնագավառում առաջադրվում է երկու սկզբունք.

1) «ակնհայտ համաձայնություն» («պոզիտիվ համաձայնություն»), որի դեպքում անձը մահից առաջ հստակ արտահայտել է իր համաձայնությունը նման հեռացման վերաբերյալ, կամ մահացած անձի ընտանիքի համապատասխան անդամը համաձայնություն է հայտնել, եթե մահացած անձը չի հստակեցրել իր որոշումը,

2) «ենթադրյալ համաձայնություն», համաձայն որի ենթադրվում է, որ

մահացած անձի մարմնից փոխապատվաստման նպատակով օրգաններ (հյուսվածքներ) կարող են հեռացվել, եթե տվյալ անձն իր կենդանության օրոք չի հայտնել իր առարկությունը կամ անհամաձայնությունը, կամ նրա հարազատները չեն հայտնել, որ անձն առարկել է իր մարմնից օրգաններ հեռացնելու դեմ:

Փոխապատվաստման նպատակով դիակալիկ դոնորից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու վերաբերյալ օտարերկրյա պետությունների օրենսդրության ուսումնասիրությունը նույնպես վկայում է, որ մահացած անձի մարմնից օրգաններ և (կամ) հյուսվածքներ հեռացնելու հետ կապված համաձայնության և լիազորման վերաբերյալ ընդհանուր առմամբ առկա են վերոհիշյալ մոտեցումները:

Իրավակարգավորման այդ սկզբունքներին համապատասխան է ձեռնվորվել նաև օտարերկրյա դատական պրակտիկան, օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում, Շվեյցարիայում, համաձայն որոնց.

- մարդու օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելը հանդիսանում է քաղաքացու կյանքը փրկելու եւ առողջությունը վերականգնելու միջոց եւ կարող է իրականացվել հումանիզմի այն սկզբունքներով, որպիսիք հռչակված են միջազգային հանրության կողմից, պայմանավորված չեն գիտության եւ հանրության շահերով (ՌԴ սահմանադրական դատարանի 2003թ. դեկտեմբերի 4-ի թիվ 459-0 որոշումից),

- եթե մահացած անձը չի հստակեցրել իր ցանկությունն օրգանների եւ հյուսվածքների հեռացման դեմ, ապա նրա մերձավոր ազգականը կարող է առարկել նման գործընթացի դեմ, հետեւաբար՝ այդպիսի օրենքը ծառայում է հասարակության շահերին, խրախուսում է օրգանների մվիրաբերումը եւ կանխում ցանկացած չարաշահում, հաշվի առնելով այս բոլորը՝ օրենքը կարող է կիրառվել սահմանադրությանը համապատասխան ձեռով (ՌուՖ Հիմներբերգերն ընդդեմ Ժնեւի կանտոնի խորհրդի գործով Շվեյցարիայի դաշնային դատարանի 16.04.1997թ. IP.354/1996 գործով):

Միջազգային պրակտիկան ակնհայտ վկայում է, որ երկու նշված մոտեցումներն էլ կյանքի իրավունք ունեն, խնդիրն այն է, թե ինչպես են դրանք իրացվում եւ օրենսդրորեն երաշխավորվում՝ տվյալ իրավահարաբերություններում հնարավոր բացասական դրսեւորումները կանխելու անհրաժեշտությունը նկատի ունենալով:

Հաշվի առնելով միջազգային առկա փորձը՝ ՀՀ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի ներկա իրավակարգավորման պայմաններում Հայաստանում նույնպես անձը երաշխավորված հնարավորություն ունի անարգել արտահայտել իր կամքը՝ կապված իր մահից հետո դիակալիկ դոնոր հանդես գալու խնդրի վերաբերյալ, որով երաշխավորվում է ՀՀ Սահմանադրության 3, 14, 16 եւ 17-րդ հոդվածներով նախատեսված նրա իրավունքների ու ազատությունների իրացվելիությունը, իսկ եթե այդպիսի որոշումը որեւէ պատճառով առկա (հստակ) չէ, ապա օրեն-

քի վիճարկվող նորմերն արգելում են դիակի օրգանների, հյուսվածքների փոխապատվաստում՝ առանց նրա հարազատների (ազգականների) համաձայնության, որը նույնպես հետապնդում է սոցիալապես արդարացի նպատակ:

Միաժամանակ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ մեր երկրում օրենքով նախատեսված առկա լուծումները եւ ենթաօրենսդրական իրավակարգավորումները, որպես մեկ միասնական համակարգ, թերի են ու ոչ լիարժեք:

7. Անդրադառնալով վիճարկվող նորմի եւ վերջինիս հետ համակարգային առումով փոխկապակցված այլ նորմերի իրավակարգավորման շրջանակներում բժշկական օգնության եւ սպասարկման՝ անձի սահմանադրական իրավունքի (ՀՀ Սահմ. 38-րդ հոդված) իրացման ապահովման, ինչպես նաեւ բնակչության առողջության պահպանման ծրագրեր եւ արդյունավետ ու **մատչելի բժշկական սպասարկման պայմաններ** ապահովելու պետության պարտականության՝ որպես սահմանադրաիրավական նպատակի իրացվելիության խնդրին եւ գնահատելով այդ նորմերի կիրառման պրակտիկան՝ սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ Հայաստանի Հանրապետությունում առկա են հետեւյալ հիմնախնդիրները.

ա) չի ձեւավորվել այդ հարաբերությունների իրավակարգավորման այնպիսի ամբողջական համակարգ (օրենքի եւ ենթաօրենսդրական ակտերի միջոցով), որը կերաշխավորի՝ առաջադրված նպատակի անթերի իրացումը եւ մարդու արժանապատվության եւ հիմնական իրավունքների հարգումն ու պաշտպանությունը, կբացառի կոռուպցիոն ռիսկը,

բ) օրենքն ուժի մեջ է մտել առանց դրա գործողության անհրաժեշտ ու բավարար իրավական երաշխիքների ապահովման,

գ) առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերում մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ պատվաստելը չներառելու պարագայում շարունակում է առկա մնալ կոռուպցիոն մեծ ռիսկի գործոնը,

դ) դիակային դոնորներից փոխապատվաստման ենթակա օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու հստակ կանոնների բացակայությունը, այդ գործողությունների թափանցիկ ու վերահսկելի կազմակերպման կառուցակարգերի բացակայությունը հասարակական անվստահության ու արդարացված մտահոգությունների պատճառ են դառնում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ ՀՀ կառավարությունը չկատարելով ՀՀ Սահմանադրության 85-րդ հոդվածի 2-րդ մասի, «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի, ինչպես նաեւ ՀՀ կառավարության 2004թ. ապրիլի 8-ի՝ «Հայաստանի Հանրապետության օրենքի, Հայաստանի Հանրապետության Ազգային ժողովի որոշման, Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրի կիրարկումն ապահովող միջոցառումների մասին» թիվ 541-Ն որոշման պահանջները, 2002 թվականի

ապրիլի 16-ից մինչ օրս չի ընդունել քննության առարկա օրենքով իրեն պատվիրակված բոլոր որոշումները՝ օրենքի կիրարկումն ապահովելու համար: Անցած ութ տարիների ընթացքում տվյալ օրենքի գործողության համար անհրաժեշտ եւ բավարար ենթաօրեննադրական երաշխիքներ չեն ստեղծվել, մասնավորապես, ՀՀ կառավարության կողմից դեռեւս չեն սահմանվել.

- օրգանների եւ հյուսվածքների դոնորների եւ ռեցիպիենտների ռեեստրի գործունեության, տեղեկությունների գրանցման եւ օգտագործման կարգը (օրենքի 2.1-րդ հոդված), այդ թվում՝ ՀՀ վարչապետի 2009թ. մայիսի 18-ի թիվ 397-Ն որոշումից բխող,

- արհեստական եւ կենդանիներից վերցված օրգանների ու հյուսվածքների փոխպատվաստման կարգը, պայմանները եւ սահմանափակումները (**օրենքի 3-րդ հոդված**),

- փոխպատվաստման օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու, մշակելու կանոնները, ինչպես նաեւ փոխպատվաստումն իրականացնելու կարգը (**օրենքի 4-րդ հոդված**),

- դիակից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելու թույլտվության կարգը եւ պայմանները:

Օրենքով հստակեցված չեն նաեւ փոխպատվաստման օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնող, մշակող, փոխպատվաստում թույլատրող եւ իրականացնող բժշկական հաստատությունների **լիցենզավորման իրավական սկզբունքները**, ինչպես նաեւ փոխպատվաստման՝ որպես բժշկական սպասարկման, **մատչելիության ապահովման տեսանկյունից** այդ գործընթացը ֆինանսավորելու (փոխպատվաստման դիմաց հատուցելու, պետական առողջապահական ծրագրերի շրջանակներում ֆինանսավորելու) հիմնական պայմանները, բացառությամբ այն դեպքերի, որոնք առնչվում են վիրահատության հետ կապված բարդություններին (օրենքի 12-րդ հոդվածի «բ» կետ),

«Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2009թ. մարտի 19-ին ընդունված օրենքով նախատեսվեցին լրացուցիչ իրավապայմաններ՝ արգելելու կենդանի կամ դիակային դոնորից վերցված օրգանների եւ հյուսվածքների առուվաճառքը, ապահովելու փոխպատվաստման ոլորտում տեղեկատվական միասնական համակարգի ու դրա օգտագործման սկզբունքների ներդրումը, սակայն դրան համապատասխան իրավական եւ կառուցակարգային համակարգեր չստեղծվեցին ապահովելու անհրաժեշտ եւ երաշխավորված վերահսկողություն փոխպատվաստման՝ որպես բժշկական սպասարկման ոլորտում պետության սահմանադրական խնդիրների կատարման ապահովման նկատմամբ, որոնց լուծումն օրենքի վերոհիշյալ փոփոխությունների ընդունման կապակցությամբ չի արտացոլվել նաեւ առողջապահական պետական նպատակային ծրագրերում:

ՀՀ-ում փոխապատվաստման պրակտիկայի ուսումնասիրությունը նաեւ վկայում է, որ այդ բնագավառի իրավակարգավորումը, մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության 2007թ. ապրիլի 26-ի թիվ 502-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկը, անհրաժեշտ է համապատասխանեցնել բժշկական կոնկրետ հաստատություններում փոխապատվաստման իրական գիտատեխնոլոգիական հնարավորություններին՝ ապահովելով այդ բնագավառում բնակչության բժշկական երաշխավորված սպասարկման կազմակերպումն այն ընդհանուր սկզբունքներով, որպիսիք, ի կատարումն ՀՀ Սահմանադրության 38-րդ, 48-րդ (4-րդ կետ) հոդվածների դրույթների, ամրագրված են «Բնակչության բժշկական օգնության եւ սպասարկման մասին» ՀՀ օրենքում: Կառավարության հիշյալ որոշումը համահունչ չէ քննության առարկա օրենքի պահանջին: Այն դեպքում, երբ օրենքով արգելվում է Հայաստանից դոնորական օրգանների ու հյուսվածքների արտահանումը, կառավարությունն իր այդ որոշմամբ սահմանել է թվով տասնչորս օրգանների ցանկ, երբ դրանցից միայն երկուսի գծով է Հայաստանում փոխապատվաստում իրականացվում: Այս առումով ՀՀ կառավարության 2007թ. ապրիլի 26-ի թիվ 502-Ն որոշմամբ հաստատված ցանկն օրենքի իրավակարգավորման սկզբունքներից չի բխում:

8. Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ քննության առարկա օրենքի եւ դրա կիրարկումն ապահովող իրավակարգավորման վերոհիշյալ պարտադիր պայմանների բացակայությամբ լիարժեք չեն կարող երաշխավորվել մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու եւ դրա հետ կապված բժշկական օգնության ու սպասարկման՝ անձի սահմանադրական իրավունքի (ՀՀ Սահմ. 38-րդ հոդված) իրացման **մատչելիությունը**, հետեւաբար՝ բնակչության առողջության պահպանման պետական ծրագրերի արդյունավետությունը:

Բացի դրանից, նկատի ունենալով, որ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխապատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածով նախատեսված՝ օրենքն հրապարակումից հարյուր ութսուն օր հետո այն պաշտոնական ուժի մեջ մտնելու մասին դրույթը գործնականում որեւէ իրավական հետեւանք չի ունեցել եւ չի երաշխավորել օրենքի գործողության համար անհրաժեշտ իրավակարգավորում, ՀՀ սահմանադրական դատարանը, ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածով ամրագրված իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից ելնելով, գտնում է, որ սույն օրենքը չի կարող կիրարկվել առանց դրանով իսկ նախատեսված ենթաօրենսդրական ակտերի ամբողջ փաթեթը «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի պահանջներին ու սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումներին համապատասխան մշակելու, նախկինում ընդունած որոշումները վերանայելու եւ գործողության մեջ դնելու:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63, 64 եւ 68 հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 7-րդ հոդվածն այն մասով, որով առնչվում է Հայաստանում չիրականացվող փոխպատվաստման հանգամանքներում դիակալին դոնորից օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ վերցնելուն, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3-րդ հոդվածի 1-ին մասին եւ 14-րդ հոդվածին հակասող եւ անվավեր:

2. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի հիման վրա՝ վիճարկվող դրույթի հետ համակարգային առումով փոխկապակցված՝ «Մարդուն օրգաններ եւ (կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» ՀՀ օրենքի 3-րդ հոդվածի 1-ին մասը, 4-րդ եւ 9-րդ հոդվածները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը՝ սույն որոշման մեջ սահմանադրական դատարանի արտահայտած իրավական դիրքորոշումների շրջանակներում:

3. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**14 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-913**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՀՀ ՍԱՐԳՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ
ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 228-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ ԵՐԿՐՈՐԳ
ՄԱՍԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՍՏՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ԳՈՐԾԻ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ԿԱՐՃԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ**

Քաղ. Երևան

14 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուդյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Հ. Նազարյանի, Վ. Պողոսյանի,

մասնակցությամբ՝

ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի աշխատակազմի ներկայացուցիչ Ա. Խաչատրյանի,

գործով որպես պատասխանող ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ Ազգային ժողովի նախագահի խորհրդական Դ. Մելքոնյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 25, 38 եւ 68-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի երկրորդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի՝ 02.04.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, դիմող եւ պատասխանող կողմերի գրավոր բացատրությունները, հետազոտելով Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Ձ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի հունիսի 17-ին, ՀՀ Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի օգոստոսի 7-ին եւ ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքի 75-րդ հոդվածով օրենսգրքի՝ «Վարույթը վճռաբեկ դատարանում» վերտառությամբ հիմնադրոդ բաժինը շարադրվել է նոր խմբագրությամբ:

Օրենսգրքի՝ «Դատավարական իրավունքի նորմերի խախտումը կամ սխալ կիրառումը» վերտառությամբ 228-րդ հոդվածի երկրորդ մասը, որը զետեղված է օրենսգրքի հիմնադրոդ բաժնում, սահմանում է. «Վճիռը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման, եթե՝

- 1) դատարանը գործը քննել է ոչ օրինական կազմով.
- 2) դատարանը գործը քննել է գործին մասնակցող անձանցից որեւէ մեկի բացակայությամբ, որը պատշաճ ձեւով չի տեղեկացվել նիստի ժամանակի եւ վայրի մասին.
- 3) վճիռը ստորագրել է ոչ այն դատավորը, որը կայացրել է այն.
- 4) վճիռը կայացրել է ոչ այն դատավորը, որը մտնում է գործը քննող դատարանի կազմի մեջ.
- 5) գործից բացակայում է դատական նիստի արձանագրությունը»:

2. Դիմումի ուսումնասիրությունից բխում է, որ դիմողը բարձրացնում է իրավակարգավորման բացի խնդիր: Մասնավորապես, դիմողի կարծիքով, օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներով սահմանված՝ վճռի բեկանման հիմքերի շարքում նախատեսված չէ այն հիմքը, երբ դատարանը վճիռ է կայացրել գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ: Վերը նշված փաստարկի հիման վրա դիմողը գտնում է, որ վճռի բեկանման հիմքերի շարքում վերոնշյալ հիմքը չնախատեսելը չի ապահովում գործին մասնակից չդարձած անձանց՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ ամրագրված դատական պաշտպանության իրավունքի իրականացումը: Ըստ այդմ էլ, դիմողը գտնում է, որ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները հակասում են ՀՀ Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի 1-ին մասին եւ 19-րդ հոդվածի 1-ին մասին:

3. Պատասխանող կողմը՝ առարկելով դիմողի փաստարկների դեմ, գտնում է, որ վիճարկվող օրինադրույթն անհրաժեշտ է դիտարկել «ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2007թ. նոյեմբերի 28-ի ՀՕ-277 ՀՀ օրենքով կատարված փոփոխությունների եւ քաղաքացիական դատավարությունում վճռաբեկությունը կարգավորող իրավանդորմների համատեքստում՝ հաշվի առնելով վճռաբեկ դատարանի՝ ՀՀ Սահմանադրությամբ նախատեսված գործառնական տեղը եւ դերը: ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 234-րդ հոդվածի 1-ին մասի 3-րդ կետը եւ 228-րդ հոդվածի 1-ին մասը բավարար իրավական հիմք են ստեղծում երաշխավորելու համար վճռաբեկ դատարանի կողմից՝ գործին մասնակից չդարձած անձի իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ դատական ակտի դեմ վճռաբեկ բողոքի ընդունումը եւ բողոքարկվող դատական ակտի բեկանումը: Դատական պրակտիկան եւս ընթանում է այս ճանապարհով:

Ըստ պատասխանողի՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի նորմերի վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ վճռաբեկ դատարանի՝ գործող սահմանադրական կարգավիճակի պայմաններում երաշխավորված է գործին մասնակից չդարձած անձանց դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման հնարավորությունը:

4. Սույն գործի քննության շրջանակներում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի վիճարկվող դրույթները դիտարկել օրենսգրքի մյուս դրույթների համատեքստում՝ հաշվի առնելով օրենսգրքի նախկին իրավակարգավորումը:

Մինչեւ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքով օրենսգրքում կատարված փոփոխությունները վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձանց շրջանակը եւ ստորադաս դատարանի վճռի բեկանման հիմքերը սահմանված էին ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխանաբար՝ 223 եւ 227-րդ հոդվածներով: 223-րդ հոդվածը սահմանելով վճռաբեկ բողոք բերելու իրավասություն ունեցող սուբյեկտների շրջանակը՝ դրանում ներառել էր նաեւ գործին մասնակից չդարձած անձանց, որոնց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ վճիռ է կայացվել: 227-րդ հոդվածի համաձայն՝ վճռաբեկ դատարան բողոքարկվող դատական ակտի պարտադիր բեկանման հիմք, ի թիվս այլնի, հանդիսանում էր **գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ դատարանի կողմից վճռի կայացման փաստը:**

Վերոհիշյալ դրույթների համեմատական վերլուծությունը վկայում է, որ մինչեւ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավա-

րության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքի ընդունումը գործող իրավակարգավորումը՝ գործին մասնակից չդարձած անձանց վերաբերյալ, ի թիվս այլնի, ամրագրել էր միմյանց հետ փոխկապակցված երկու դրույթ. դրույթներից մեկով վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք էր վերապահվում գործին մասնակից չդարձած անձանց, մյուս դրույթով նախատեսվում էր, որ վճիռը բոլոր դեպքերում ենթակա է բեկանման, եթե դատարանը վճիռ է կայացրել գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ:

«Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքի հիման վրա կատարված փոփոխություններից հետո օրենսգրքի՝ «Վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձինք» վերտառությամբ 223-րդ հոդվածը գործին մասնակից չդարձած անձանց վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձանց շրջանակում չի ներառել: Նույն օրենքով փոփոխության ենթարկվեցին նաեւ վճռաբեկ բողոքի հիման վրա բողոքարկվող դատական ակտի պարտադիր բեկանման հիմքերը՝ չներառելով այն դեպքը, երբ դատարանը վճիռ է կայացրել գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ:

Չնայած նրան, որ օրենսգրքի վերոհիշյալ 223-րդ հոդվածում գործին մասնակից չդարձած անձինք մատնանշված չեն որպես վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձինք, այնուամենայնիվ, նշված անձանց վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունքն ամրագրված է օրենսգրքի՝ «Վճռաբեկ բողոք բերելու ժամկետները» վերտառությամբ 229-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, որի համաձայն՝ գործին մասնակից չդարձած այն անձինք, որոնց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ կայացվել է գործն ըստ էության լուծող դատական ակտ, իրավունք ունեն վճռաբեկ բողոք բերելու սկսած այն օրվանից՝ երեք ամսվա ընթացքում, երբ իմացել են կամ կարող էին իմանալ նման դատական ակտի կայացման մասին:

Օրենսգրքի 223, 228-րդ հոդվածների եւ 229-րդ հոդվածի 3-րդ կետի ուսումնասիրությունից բխում է, որ գործին մասնակից չդարձած անձանց՝ դատարանի մատչելիության իրավունքն ամրագրված է ոչ թե օրենսգրքի՝ «Վճռաբեկ բողոք բերելու իրավունք ունեցող անձինք» վերտառությամբ 223-րդ հոդվածում, այլ «Վճռաբեկ բողոք բերելու ժամկետները» վերտառությամբ 229-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, իսկ օրենսգրքի վիճարկվող դրույթներով սահմանված՝ վճռի բեկանման հիմքերի շարքում նախատեսված չէ այն հիմքը, երբ դատարանը վճիռ է կայացրել գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

5. Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010թ. ապրիլի 20-ի աշխատակարգային որոշմամբ ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա սույն գործը քննության է ընդունել՝ ելնելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի կիրառման առնչությամբ ձեւավորված դատական պրակտիկայի վրա՝ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 28.11.2007թ. ՀՕ-277-Ն ՀՀ օրենքի հիման վրա ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում կատարված վերոհիշյալ փոփոխությունների ազդեցությունն ուսումնասիրելու անհրաժեշտության նկատառումներից: Նման ուսումնասիրությունը խնդիր ունի պարզելու, թե արդյո՞ք վերոհիշյալ օրենսդրական փոփոխությունները, մասնավորապես, խնդրո առարկա հիմքը դատական ակտի պարտադիր բեկանման հիմքերի շարքից բացառելը հանգեցրել է այնպիսի իրավակիրառ պրակտիկայի ձեւավորմանը, որի պայմաններում խախտվում է գործին մասնակից չդարձած անձի դատական պաշտպանության իրավունքը, եւ արդյո՞ք օրենսդրական նշված փոփոխության արդյունքում առաջացել է օրենսդրական բաց, որն ստեղծում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքի խախտման վտանգ կամ վերացնում է անձի դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման հնարավորությունը:

6. Գործը քննության նախապատրաստելու ընթացքում սահմանադրական դատարանի պահանջով Հայաստանի Հանրապետության դատական դեպարտամենտի՝ 29.07.2010թ. թիվ ԴԴ-1-Ե-5271 գրությամբ սահմանադրական դատարան են ներկայացվել սույն գործով քննության առարկայի վերաբերյալ դատական պրակտիկան ամփոփող տեղեկատվություն եւ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի համապատասխան դատական ակտերը:

«ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում փոփոխություններ եւ լրացումներ կատարելու մասին» 2007թ. նոյեմբերի 28-ի ՀՕ-227-Ն ՀՀ օրենքի ուժի մեջ մտնելուց հետո՝ գործին մասնակից չդարձած անձանց կողմից ՀՀ վճռաբեկ դատարան ներկայացված վճռաբեկ բողոքների քննության արդյունքում կայացված՝ ՀՀ վճռաբեկ դատարանի ըստ էության որոշումների եւ վճռաբեկ բողոքը վերադարձնելու մասին որոշումների ուսումնասիրության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդրական փոփոխություններից հետո թեկուզեւ գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ պարտականությունների վերաբերյալ վճիռ կայացնելն այլեւս վճռի պարտադիր բեկանման նորմատիվ հիմք չէ, այնուամենայնիվ, դատական պրակտիկայի արդյունքները վկայում են այն մասին, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը պարզել է, որ բողոքարկվող վճիռը շոշափում

է վճռաբեկ բողոք ներկայացրած՝ գործին մասնակից չդարձած անձի իրավունքները կամ պարտականությունները, բեկանել է տվյալ վճիռը՝ դատարանի կողմից գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքները կամ պարտականությունները շոշափող վճիռ կայացնելը դիտարկելով որպես **վճռի պարտադիր բեկանման հիմք**: Ընդ որում, նման դիրքորոշման համար իրավական հիմք են հանդիսացել ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածը եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածը, որոնք **անմիջականորեն կիրառվել են** ՀՀ վճռաբեկ դատարանի կողմից, եւ որոնց հիման վրա ՀՀ վճռաբեկ դատարանն արձանագրել է արդար դատաքննության, կողմերի իրավահավասարության եւ մրցակցության դատավարական սկզբունքների խախտումը: Նման իրավակիրառական պրակտիկան վկայում է, որ օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում օրենսգրքի՝ վճռի բեկանման պարտադիր հիմքերի ցանկից գործին մասնակից չդարձած անձանց առնչվող դրույթը բացառելը չի խոչընդոտում գործին մասնակից չդարձած անձանց իրավունքների եւ ազատությունների դատական պաշտպանությանը:

7. Օրենսդրական բացի սահմանադրականության հարց քննելիս սահմանադրական դատարանի խնդիրն է պարզել, թե տվյալ օրենսդրական բացը հանդիսանում է իրավակարգավորման թերությունը, թե՞ իրավաստեղծ մարմինը նման իրավակարգավորում սահմանելիս հաշվի է առել օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայությունը եւ ակնկալել այդ իրավական երաշխիքների հիման վրա համապատասխան իրավակիրառական պրակտիկայի ձեւավորումը:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010թ. փետրվարի 5-ի ՍԴՈ-864 որոշման մեջ անդրադառնալով իրավունքի բացի հաղթահարման գործում սահմանադրական դատարանի եւ օրենսդիր մարմնի իրավասությունների հարաբերակցությանը՝ նշել է «Իրավունքի բացը հաղթահարելու հարցում օրենսդիր մարմնի եւ սահմանադրական դատարանի իրավասությունները դիտարկելով իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի համատեքստում՝ սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ բոլոր դեպքերում, երբ իրավունքի բացը պայմանավորված է իրավակարգավորման ոլորտում գտնվող կոնկրետ հանգամանքների առնչությամբ **նորմատիվ պատվիրանի բացակայությամբ**, ապա նման բացի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է: Սահմանադրական դատարանը գործի քննության շրջանակներում անդրադառնում է օրենքի այս կամ այն բացի սահմանադրականությանը, եթե վիճարկվող նորմի բովանդակությամբ պայմանավորված իրավական անորոշությունն իրավակիրառական պրակտիկայում հանգեցնում է տվյալ նորմի այնպիսի

«ՏԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

մեկնաբանությանն ու կիրառմանը, որը խախտում է կամ կարող է խախտել կոնկրետ սահմանադրական իրավունք»:

Չարգացնելով իր վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական բացը կարող է հանդիսանալ սահմանադրական դատարանի քննության առարկա միայն այն դեպքում, երբ օրենսդրության մեջ առկա չեն այդ բացը լրացնելու այլ իրավական երաշխիքներ կամ օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայության պարագայում ձեւավորված է հակասական իրավակիրառական պրակտիկա, կամ երբ առկա օրենսդրական բացը չի ապահովում այս կամ այն իրավունքի իրացման հնարավորությունը: Հակառակ պարագայում, իրավակարգավորման բացի սահմանադրականության հարցը ենթակա չէ սահմանադրական դատարանի քննությանը:

8. «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ սահմանադրական դատարանը գործի քննությունն ամբողջությամբ կամ մասամբ մերժելու մասին որոշում է ընդունում, եթե դիմումում առաջադրված հարցերը ենթակա չեն սահմանադրական դատարանին: «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի համաձայն՝ «Սահմանադրական դատարանը կարճում է գործի վարույթը ... գործի քննության ցանկացած փուլում, եթե բացահայտվել են սույն օրենքի 32-րդ հոդվածով նախատեսված՝ գործի քննությունը մերժելու հիմքեր»:

Դատական պրակտիկայի ուսումնասիրության արդյունքներով սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ կոնկրետ դեպքում օրենսդրական փոփոխությունների արդյունքում իրավակարգավորման ենթադրյալ բացի առկայությունը պայմանավորված չէ օրենքի նորմի անորոշությամբ, առկա է իրավակարգավորման հստակություն՝ մասնավորապես նկատի ունենալով նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 19-րդ հոդվածի եւ Մարդու իրավունքների եւ հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին եվրոպական կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի պահանջները եւ Հայաստանում ձեւավորված իրավակիրառական պրակտիկան: Ընդ որում, ՀՀ վճռաբեկ դատարանն օրենսդրության միատեսակ կիրառությունն ապահովելու նպատակով քննության առարկա հարցի վերաբերյալ արտահայտել է միասնական եւ ստորադաս դատարանների կողմից պարտադիր կատարման ենթակա իրավական դիրքորոշում:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 8-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Հանրապետության օրենքի 32-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 60-րդ հոդվածի 1-ին կետի պահանջներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. «ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի դիմումի հիման վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 228-րդ հոդվածի երկրորդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործի վարույթը կարճել:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**14 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-914**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**1947 ԹՎԱԿԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐԻ 21-ԻՆ ՆՅՈՒ ՅՈՐՔՈՒՄ
ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝ ՄԱՍ- ՆԱԳԻՏԱՅՎԱԾ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԱՐՏՈՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԱՆՉԵՌՆՄԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԱՍԻՆ ԿՈՆՎԵՆՑԻԱՅՈՒՄ (ԿԻՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄՈՎ) ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի (զեկուցող), Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թոփուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Վ. Պողոսյանի,

համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «1947 թվականի նոյեմբերի 21-ին Նյու Յորքում ստորագրված՝ Մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների եւ անձեռնմխելիությունների մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը Հանրապետության Նախագահի դիմումն է՝ մուտքագրված 2010 թվականի օգոստոսի 27-ին:

Ուսումնասիրելով սույն գործով զեկուցողի հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ արտաքին գոր-

ծերի նախարարի տեղակալ Ա. Կիրակոսյանի բացատրությունները, հետազոտելով կոնվենցիան եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. ՄԱԿ-ի Մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների եւ անձեռնմխելիությունների մասին կոնվենցիան ստորագրվել է 1947 թվականի նոյեմբերի 21-ին՝ Նյու Յորքում: Կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 1948 թվականի դեկտեմբերի 2-ին: 2010թ. օգոստոսի 10-ի դրությամբ կոնվենցիային անդամակցել է 118 պետություն:

Հայաստանի Հանրապետության կողմից կոնվենցիան ստորագրվել է վերապահումով, ըստ որի՝ կոնվենցիայի VI հոդվածի 20-րդ բաժնի դրույթները չեն տարածվում Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների վրա:

2. Կոնվենցիան բաղկացած է 11 հոդվածներից՝ 49 բաժիններով եւ դրա անբաժանելի մաս կազմող 18 հավելվածներից: Յուրաքանչյուր հավելված վերաբերում է ՄԱԿ-ի մասնագիտացված գործակալություններից մեկին: Դրանք են՝ Աշխատանքի միջազգային կազմակերպությունը, Պարենի եւ գյուղատնտեսության կազմակերպությունը, Քաղաքացիական ավիացիայի միջազգային կազմակերպությունը, ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն, Արժույթի միջազգային հիմնադրամը, Վերակառուցման եւ զարգացման միջազգային բանկը, Առողջապահության համաշխարհային կազմակերպությունը, Համաշխարհային փոստային միությունը, Հեռահաղորդակցության միջազգային միությունը, Փախստականների միջազգային կազմակերպությունը, Համաշխարհային օդերեուծաբանական կազմակերպությունը, Միջազգային ծովային կազմակերպությունը, Ֆինանսների միջազգային կազմակերպությունը, Չարգացման միջազգային ընկերակցությունը, Մտավոր սեփականության միջազգային կազմակերպությունը, Գյուղատնտեսության զարգացման միջազգային հիմնադրամը, ՄԱԿ-ի արդյունաբերության զարգացման կազմակերպությունը, Տուրիզմի համաշխարհային կազմակերպությունը, ցանկացած այլ գործակալություն, որը Կանոնադրության 57 եւ 63-րդ հոդվածներին համապատասխան առնչվում է ՄԱԿ-ին:

3. Կոնվենցիայով սահմանվում է, որ ՄԱԿ-ի մասնագիտացված գործակալություններն ունեն իրավաբանական անձի կարգավիճակ, իրավասու են կնքելու պայմանագրեր, ձեռք բերելու եւ տնօրինելու շարժական ու անշարժ գույք, ներկայացնելու դատական հայցեր: Մասնագիտացված գործակալությունները, նրանց շինությունները, սեփականությունը եւ ակտիվները, արխիվներն ու փաստաթղթերն օգտվում են անձեռնմխելիությունից, ներառյալ՝ դատական միջամտության ցանկացած տեսակից, ազատվում են բոլոր տեսակի ուղղակի հարկումներից կամ մաքսային

«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

տուրքերից, ներմուծման եւ արտահանման արգելքներից եւ սահմանափակումներից: Մասնագիտացված գործակալությունների աշխատակիցներն ու նրանց ընտանիքների անդամներն օգտվում են նույնպիսի արտոնություններից ու անձեռնմխելիություններից, որոնք տրամադրվում են դիվանագիտական առաքելությունների անդամներին: Մասնագիտացված գործակալությունների պաշտոնյաներն ու նրանց ընտանիքների անդամներն օգտվում են նույնպիսի արտոնություններից ու անձեռնմխելիություններից, որոնցից օգտվում են ՄԱԿ-ի պաշտոնյաները:

4. Հայաստանի Հանրապետությունն անդամակցելով կոնվենցիային՝ ստանձնում է հետեւյալ պարտավորությունները.

- մասնագիտացված գործակալությունների, դրանց շինությունների, սեփականության եւ ակտիվների, արխիվների ու փաստաթղթերի նկատմամբ, անկախ դրանց գտնվելու վայրից եւ տնօրինողից, ապահովել կոնվենցիայով նախատեսված արտոնություններն ու անձեռնմխելիությունը, ներառյալ՝ դատական ցանկացած միջամտությունից, խուզարկությունից, բռնագրավումից, սեփականագրկումից եւ ցանկացած այլ միջամտությունից զերծ պահելը, բացառությամբ որեւէ հատուկ դեպքի, երբ նրանք հստակորեն հրաժարվում են այդ անձեռնմխելիությունից,

- մասնագիտացված գործակալությունների պաշտոնյաներին ու նրանց ընտանիքների անդամներին օժտել նույնպիսի արտոնություններով ու անձեռնմխելիությամբ, ինչպիսիք տրամադրվում են դիվանագիտական ներկայացուցչությունների անդամներին կամ ՄԱԿ-ի պաշտոնյաներին ու նրանց ընտանիքների անդամներին,

- մասնագիտացված գործակալությունների անդամների ներկայացուցիչներին (պատվիրակությունների անդամներին, նրանց փոխարինողներին, խորհրդատուներին, տեխնիկական փորձագետներին ու քարտուղարներին) եւ նրանց ամուսիններին ու խնամակալության տակ գտնվող անձանց օժտել կոնվենցիայով նախատեսված արտոնություններով ու անձեռնմխելիությամբ, ներառյալ՝ դատական ցանկացած միջամտությունից զերծ պահելը,

- մասնագիտացված գործակալությունները, նրանց ակտիվները, եկամուտը եւ այլ սեփականությունը, ինչպես նաեւ դրանց պաշտոնյաներին, անդամների ներկայացուցիչներին ու ընտանիքների անդամներին ազատել բոլոր տեսակի ուղղակի հարկումներից կամ մաքսային տուրքերից, ներմուծման եւ արտահանման արգելքներից եւ սահմանափակումներից, մասնագիտացված գործակալությունների կողմից վճարվող աշխատավարձն ու վարձատրությունը՝ հարկերից նույն պայմաններով, որոնցից օգտվում են ՄԱԿ-ի պաշտոնյաները, ապահովել նրանց գույքի, ունեցվածքի եւ այլ սեփականության անձեռնմխելիությունը,

- երաշխավորել մասնագիտացված գործակալությունների պաշտոնյաների իրավունքը՝ օգտագործելու ՄԱԿ-ի անցագրերը՝ որպես ուղեւորական վավեր փաստաթուղթ, նրանց տրամադրել ուղեւորության համար նախատեսված նույն պայմանները, ինչպիսիք տրամադրվում են դիվանագիտական ներկայացուցչությունների անդամներին,

- մասնագիտացված գործակալություններին իրենց պաշտոնական հաղորդակցությունների համար ՀՀ տարածքում տրամադրել ոչ պակաս քարենպաստ պայմաններ, քան այն պայմանները, որոնք Հայաստանի Հանրապետության կառավարությունը տրամադրում է ցանկացած այլ պետության կառավարությանը, ներառյալ՝ վերջինիս դիվանագիտական ներկայացուցչություններին,

- մասնագիտացված գործակալությունների պաշտոնական գրությունները եւ այլ հաղորդակցությունները չենթարկել գրաքննության եւ այլն:

5. Կոնվենցիայով նախատեսվում է արտոնությունների շարաշահման եւ սույն կոնվենցիայի մեկնաբանման կամ կիրառման հետ կապված տարածայնությունների դեպքում Մասնակից պետության եւ համապատասխան մասնագիտացված գործակալության միջեւ խորհրդակցությունների անցկացում կամ վեճերի կարգավորում՝ Արդարադատության միջազգային դատարան դիմելու միջոցով:

6. Կոնվենցիայում նախատեսված են եզրափակիչ դրույթներ՝ Մասնակից պետության համար կոնվենցիայի կամ դրա հավելվածների ուժի մեջ մտնելու, կոնվենցիայի վերանայման վերաբերյալ:

7. Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է նաեւ, որ քննության առարկա կոնվենցիայի մի շարք դրույթներ արդեն իսկ պարտադիր իրավաբանական ուժ են ձեռք բերել Հայաստանի Հանրապետության համար այն փաստի ուժով, որ ՀՀ մասնակցությամբ մի շարք այլ միջազգային պայմանագրերում, մասնավորապես՝ «Ադետի մեղմացման եւ օգնության ցուցաբերման նպատակով հեռահաղորդակցական ռեսուրսների տրամադրման մասին» Տամպերեի 1998 թվականի հունիսի 18-ի կոնվենցիայով, ՀՀ կառավարության եւ ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի միջեւ 2005 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ «2005-2009թթ. համագործակցության ծրագրի գործողությունների պլանով» Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվել է կոնվենցիայով նախատեսված արտոնություններն ու անձեռնմխելիությունների գործողությունը տարածել որոշակի իրավահարաբերությունների վրա:

ՀՀ կառավարության եւ ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի միջեւ 2005 թվականի փետրվարի 24-ին ստորագրված՝ «2005-2009թթ. համագործակցության ծրագրի գործողությունների պլանի» համաձայն, մասնավորապես, Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվել է կիրառել քննության

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

առարկա կոնվենցիայի դրույթները ՄԱԿ-ի Չարգացման ծրագրի սեփականության, միջոցների եւ գույքի, ինչպես նաեւ պաշտոնյաների եւ խորհրդատուների նկատմամբ՝ չանդրադառնալով վերջիններիս քաղաքացիության հիմնահարցին: Այս առումով, ՀՀ կողմից քննության առարկա կոնվենցիայի հոդված VI-ի բաժին 20-ի նկատմամբ նման վերապահում կատարելու մտադրությունը սահմանադրաիրավական տեսանկյունից առավել քան հիմնավորված է եւ թույլ է տալիս ապագայում խուսափել հնարավոր հակասահմանադրական իրավիճակների առաջացումից:

Միաժամանակ, սահմանադրական դատարանը նպատակահարմար է համարում արձանագրել, որ ՀՀ մասնակցությամբ վերը հիշատակված միջազգային պայմանագրերի վավերացմամբ քննության առարկա կոնվենցիայով ստանձնած պարտավորությունների ծավալն ավելի լայն է, քան բուն կոնվենցիայով (կից վերապահմամբ) ստանձնելիք պարտավորությունների ծավալը:

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 1947 թվականի նոյեմբերի 21-ին Նյու Յորքում ստորագրված՝ Մասնագիտացված գործակալությունների արտոնությունների եւ անձեռնմխելիությունների մասին կոնվենցիայում (կից վերապահումով) ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-915**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**2010 ԹՎԱԿԱՆԻ ՀՈՒՆԻՍԻ 25-ԻՆ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ ՍՏՈՐԱԳՐՎԱԾ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ՔՈՒՎԵՅԹԻ ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋԵՎ
ՆԵՐԴՐՈՒՄՆԵՐԻ ԽՐԱԽՈՒՍՄԱՆ ԵՎ ՓՈԽԱԳԱՐՁ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐՈՒՄ ԱՄՐԱԳՐՎԱԾ
ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԸ
ՈՐՈՇԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի (գեկուցող), Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի, Վ. Պողոսյանի, համաձայն Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 25, 38 եւ 72-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «2010 թվականի հունիսի 25-ին Երևանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Քուվեյթի Պետության կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունների՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթ է հանդիսացել Հանրապետության Նախագահի՝ 27.08.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումը:

Ուսումնասիրելով սույն գործով գեկուցողի գրավոր հաղորդումը, Հանրապետության Նախագահի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարի տեղակալ Մ. Թումասյանի գրավոր բացատրությունը, հե-

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

տագոտելով համաձայնագիրը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Զ Ե Ց**.

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Քուվեյթի Պետության կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին համաձայնագիրը (այսուհետ՝ համաձայնագիր) ՀՀ-ի կողմից ստորագրվել է 2010 թվականի հունիսի 25-ին՝ Երեւանում:

2. Նշված համաձայնագրի նպատակն է բարենպաստ պայմաններ ստեղծել Կողմերի միջեւ տնտեսական համագործակցության զարգացման եւ, մասնավորապես, մի Պայմանավորվող կողմի տարածքում մյուս Պայմանավորվող կողմի ներդրողների կողմից ներդրումների իրականացման համար:

Համաձայնագիրը կիրառվում է Քուվեյթի կողմի եւ հայկական կողմի բոլոր ներդրումների նկատմամբ, որոնք գոյություն ունեն կամ կկատարվեն համաձայնագրի ուժի մեջ մտնելու պահին կամ դրանից հետո (հոդված 12):

Համաձայնագրով Հայաստանի Հանրապետությունը պարտավորվում է, մասնավորապես՝

· խրախուսել ներդրումները եւ ՀՀ տարածքում ստեղծել բարենպաստ պայմաններ Քուվեյթի կողմի ներդրողների կողմից ներդրումներ կատարելու համար եւ ընդունել այդ ներդրումները ՀՀ օրենսդրությամբ իրեն վերապահված իրավունքների համաձայն (հոդված 2, կետ 1),

· ՀՀ տարածքում Քուվեյթի կողմի ներդրողների նկատմամբ ցանկացած ժամանակ ապահովել արդար եւ հավասար վերաբերմունք, ինչպես նաեւ լիակատար պաշտպանություն եւ ապահովություն՝ համաձայն միջազգային իրավունքի ընդունած սկզբունքների եւ համաձայնագրի դրույթների (հոդված 2, կետ 2),

· անհիմն կամ խտրական միջոցներով չխոչընդոտել Քուվեյթի կողմի ներդրողների ներդրումների կառավարմանը, պահպանմանը, օգտագործմանը, իրականացմանը կամ տնօրինմանը, ինչպես նաեւ կատարել Քուվեյթի կողմի ներդրողների ներդրումների հանդեպ ստանձնած ՀՀ բոլոր պարտավորությունները եւ հանձնառությունները (հոդված 2, կետ 2),

· ՀՀ տարածքում Քուվեյթի կողմի տրամադրել ներդրումների օգտագործման, կառավարման, վարման, շահագործման, ընդլայնման, վաճառքի կամ այլ կերպ տնօրինման նկատմամբ այնպիսի ռեժիմ, որը կլինի ոչ պակաս բարենպաստ, քան այն ռեժիմն է, որը նման իրավիճակներում ՀՀ-ն տրամադրում է իր կամ ցանկացած երրորդ երկրի ներդրողների ներդրումներին՝ ընտրելով այդ ներդրումների համար ամենաբարենպաստ ռեժիմը (հոդված 3, կետ 1),

· ՀՀ տարածքում պատերազմի կամ այլ զինված հակամարտության, պետական արտակարգ իրավիճակների, հեղափոխության, քաղաքացիական խռովությունների, ապստամբության կամ նման այլ իրադարձություն-

ների պատճառով Քուվեյթի կողմի վնասներ կրելու դեպքում կորուստների վերադարձման, փախհատուցման, վնասի հատուցման կամ նման որևէ այլ կարգավորման մասով ներդրողին տրամադրել ոչ պակաս բարենպաստ ռեժիմ, քան այն ռեժիմն է, որը ՀՀ-ն տրամադրում է իր ներդրողներին կամ որևէ երրորդ կողմի ներդրողներին՝ ընտրելով ներդրողի համար ամենաբարենպաստ ռեժիմը (բացառությամբ համաձայնագրի 6-րդ հոդվածի կիրառման դեպքերի) (հոդված 4, կետ 1),

• ապահովել, որպեսզի Քուվեյթի կողմի ներդրողների կատարած ներդրումները ՀՀ տարածքում չազգայնացվեն, չսեփականագրվեն, չօտարվեն կամ բռնազավթվեն կամ էլ ենթարկվեն ազգայնացմանը, սեփականագրվմանը, օտարմանը կամ բռնազավթմանը համարժեք՝ ուղղակի կամ անուղղակի գործողությունների, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ դա արվում է հանրային նպատակներով՝ ելնելով ՀՀ-ի ներքին կարիքներից՝ արագ, պատշաճ եւ արդյունավետ փոխհատուցման դիմաց եւ պայմանով, որ այդ միջոցառումներն իրականացվում են անխտրականության հիման վրա եւ ընդհանուր կիրառության համապատասխան օրինական գործընթացների համաձայն (հոդված 5, կետ 1, ենթակետ «ա»),

• ապահովել, որպեսզի վերոնշյալ փոխհատուցումը համարժեք լինի սեփականագրված կամ օտարված ներդրումների փաստացի արժեքին եւ սահմանվի ու հաշվարկվի գնահատման միջազգայնորեն ընդունված սկզբունքներին համապատասխան՝ օտարման իրականացման պահից անմիջապես առաջ կամ դրա հանրորեն հայտնի դառնալուց առաջ սեփականագրված կամ օտարված ներդրումների արդար շուկայական արժեքի հիման վրա՝ կախված նրանից, թե որն է ավելի վաղ տեղի ունեցել: Այդ փոխհատուցումը հաշվարկել ներդրողի կողմից ընտրված ազատ փոխարկելի արժույթով՝ գնահատման օրը այդ արժույթի փոխանակման համար գործող գերակայող շուկայական փոխարժեքի հիման վրա, եւ ներառել օտարման իրականացման պահից մինչեւ վճարման օրն ընկած ժամանակահատվածի համար շուկայում ձեւավորված առետրային տոկոսադրույքը, որը ամեն դեպքում չպետք է պակաս լինի, քան գերակայող ԼԻԲՈՐ-ի գործող տոկոսադրույքը կամ համարժեքը (հոդված 5, կետ 1, ենթակետ «բ»),

• երաշխավորել Քուվեյթի կողմի ներդրողներին ներդրումների եւ դրանց հետ կապված բոլոր վճարումների ազատ փոխանցումները դեպի ՀՀ տարածք եւ դրանից դուրս, եւ այդ փոխանցումներն իրականացնել առանց անհիմն ուշացումների կամ սահմանափակումների եւ, բացառությամբ բնեղենով վճարումների, ազատ փոխարկելի արժույթով (հոդված 6, կետ 1, 2),

• Քուվեյթի կողմի կամ նրա նշանակած գործակալության կողմից ՀՀ տարածքում կատարված ներդրումների առնչությամբ ստանձնած փոխհատուցման կամ երաշխավորման դիմաց վճարում կատարելու դեպքում ճանաչել փոխհատուցող կողմին՝ այդ ներդրումից բխող բոլոր իրավունք-

«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՎԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ»

ների եւ պահանջների փոխանցումը՝ օրենքով կամ այլ իրավական գործառնությանը, ինչպես նաեւ փոխհատուցող կողմի իրավունքը՝ իրականացնել բոլոր այդ իրավունքները եւ կիրառել այդպիսի պահանջները եւ ստանձնել ներդրումների հետ կապված բոլոր պարտավորությունները սուբբոգացիայի իրավունքով (հոդված 7, կետ 1),

· փոխհատուցող կողմին բոլոր հանգամանքներում տրամադրել այն ռեժիմը, որը տրամադրվում է՝ համաձայնագրի 7-րդ հոդվածի 1-ին կետում նշված փոխանցման իրավունքով ձեռք բերված իրավունքների ու պահանջների եւ ստանձնած պարտավորությունների նկատմամբ, ցանկացած վճարման նկատմամբ, որն ստացվել է՝ համաձայն այդ իրավունքների եւ պահանջների, որն սկզբնապես ներդրողը լիազորված էր ստանալ, համաձայնագրին համապատասխան, տվյալ ներդրման նկատմամբ (հոդված 7, կետ 2),

· Կողմերի միջեւ ծագած վեճերը՝ կապված ներդրումների հետ, հնարավորության սահմաններում կարգավորել բարեկամաբար (հոդված 8, կետ 1),

· եթե նման վեճերը հնարավոր չէ կարգավորել վեճը բարեկամաբար լուծելու վերաբերյալ Քուվեյթի կողմին գրավոր ծանուցում ուղարկելու օրվանից վեց ամսվա ընթացքում, ապա վեճը կարող է կարգավորվել հետեւյալ եղանակներից մեկով՝

- ա) վեճերի կարգավորման կիրառելի, նախապես համաձայնեցված ընթացակարգերին համապատասխան,
- բ) միջազգային միջնորդ դատարանի միջոցով (հոդված 8, կետ 2):

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 2-րդ կետով, 102-րդ հոդվածի առաջին եւ չորրորդ մասերով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 63 եւ 64-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. 2010 թվականի հունիսի 25-ին Երեւանում ստորագրված՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարության եւ Քուվեյթի Պետության կառավարության միջեւ ներդրումների խրախուսման եւ փոխադարձ պաշտպանության մասին համաձայնագրում ամրագրված պարտավորությունները համապատասխանում են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ- 916**

**ՀԱՆՈՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ**

**ՔԱՂԱՔԱՅԻ ՍՎԵՏԱ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ ԳԻՄՈՒՄԻ ՀԻՄԱՆ ՎՐԱ
ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՅԻԱԿԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔԻ 1217-ՐԴ ՀՈԳՎԱԾԻ՝
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱՆԸ
ՀԱՄԱՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԸ ՈՐՈՇԵԼՈՒ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԳՈՐԾՈՎ**

Քաղ. Երևան

18 սեպտեմբերի 2010թ.

Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը՝ կազմով. Գ. Հարությունյանի (նախագահող), Կ. Բալայանի, Հ. Դանիելյանի, Ֆ. Թոխյանի, Մ. Թովուզյանի, Վ. Հովհաննիսյանի (զեկուցող), Վ. Պոդոյանի,

մասնակցությամբ՝ դիմող Ս. Հարությունյանի, գործով որպես պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական ներկայացուցիչ՝ ՀՀ ԱԺ նախագահի խորհրդական Դ. Մելքոնյանի,

համաձայն ՀՀ Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետի, 101-րդ հոդվածի 1-ին մասի 6-րդ կետի, «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 19, 25, 38 եւ 69-րդ հոդվածների,

դռնբաց նիստում գրավոր ընթացակարգով քննեց «Քաղաքացի Սվետա Հարությունյանի դիմումի հիման վրա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը համապատասխանության հարցը որոշելու վերաբերյալ» գործը:

Գործի քննության առիթը քաղ. Ս. Հարությունյանի՝ 23.02.2010թ. ՀՀ սահմանադրական դատարան մուտքագրված դիմումն է:

Ուսումնասիրելով գործով զեկուցողի գրավոր հաղորդումը, կողմերի գրավոր բացատրությունները, որպես փորձագետ ներգրավված՝ իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Տ. Բարսեղյանի փորձագիտական եզրակացությունը, հետազոտելով ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքը եւ գործում առկա մյուս փաստաթղթերը, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Պ Ա Ր Չ Ե Ց**.

ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ • ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ • 2(59)2011
97

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգիրքն ընդունվել է ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 1998 թվականի մայիսի 5-ին, Հայաստանի Հանրապետության Նախագահի կողմից ստորագրվել՝ 1998 թվականի հուլիսի 28-ին եւ ՀՀ Ազգային ժողովի կողմից 17.06.1998թ. ընդունված՝ «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգիրքը գործողության մեջ դնելու մասին» ՀՀ օրենքի համաձայն, ուժի մեջ է մտել 1999 թվականի հունվարի 1-ից:

Օրենսգրքի վիճարկվող հոդվածը՝ «Երկրորդ հերթի ժառանգներ» վերտառությամբ, սահմանում է.

«Երկրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի հարազատ եղբայրները եւ քույրերը: Ժառանգատուի եղբայրների եւ քույրերի երեխաները ժառանգում են ներկայացման իրավունքով»:

2. Գործի դատավարական նախապատմությունը հանգում է հետեւյալին: Դիմողը հանդիսանում է ժառանգատու Ա. Մողոմոնյանի չորրորդ հերթի ժառանգ: Հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ ժառանգատուն առաջին հերթի ժառանգներ չունի՝ Երեսանի Կենտրոն նոտարական գրասենյակը որպես ժառանգատուի երկրորդ հերթի ժառանգ է ճանաչել նրա համամայր քրոջը: Դիմող Ս. Հարությունյանը դիմել է ՀՀ վարչական դատարան՝ նոտարական գրասենյակի կողմից տրված ժառանգության իրավունքի վկայագրերի առոչինչ լինելը ճանաչելու եւ ժառանգության իրավունքի վկայագրեր տալուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ հայցապահանջներով՝ այն հիմնավորմամբ, որ ժառանգատուի համամայր քույրը չի կարող հանդես գալ որպես երկրորդ հերթի ժառանգ՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի իմաստով: ՀՀ վարչական դատարանն իր՝ 23.04.2009թ. վճռով հայցը մերժել է: Վարչական դատարանն իր վճռի պատճառաբանական մասում վկայակոչել է ՀՀ վճռաբեկ դատարանի 13.02.2009թ. նախադեպային նշանակության որոշման մեջ առկա՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածի մեկնաբանությունը, ըստ որի՝ այդ նորմով սահմանված՝ երկրորդ հերթի ժառանգների մեջ մտնում են նաեւ ոչ հարազատ (համամայր եւ համահայր) եղբայրներն ու քույրերը:

3. Դիմողը, որպես օրենսգրքի վիճարկվող՝ 1217-րդ հոդվածի հակասահմանադրականության հիմնական փաստարկ, մատնանշում է այդ նորմի անհամապատասխանությունն իրավական որոշակիության սկզբունքին: Դիմողը գտնում է՝ սահմանելով միայն, որ «Երկրորդ հերթի ժառանգներն են ժառանգատուի հարազատ եղբայրները եւ քույրերը»՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածով սահմանված դրույթը չի հստակեցնում նշված հարաբերությունների կիրառելիության սահմանները եւ իր ոչ բավարար ճշգրտության պատճառով իրավակիրառողին հնարավորություն չի ընձեռում առաջնորդվել այդ նորմի կիրառելիության իրավաչափության միանշանակ եւ անվիճելի չափանիշներով, ինչն էլ հիմք է ծառայել, որպեսզի դատարանը նորմի բովանդակությունը բացահայտելու հա-

մար հղում կատարի մեկ այլ իրավական ակտի՝ ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքին՝ գույքային հարաբերությունները մեկնաբանելով ամուսնաընտանեկան հարաբերությունների սկզբունքների եւ անձանց ազգակցական կապի ընկալման տեսանկյունից: Ըստ դիմողի՝ վիճարկվող դրույթի անորոշությունը թույլ է տվել ՀՀ վճռաբեկ դատարանին տալ նշված նորմի այնպիսի մեկնաբանություն, որը հանգեցրել է իր՝ ժառանգություն ստանալու իրավունքի, հետեւաբար՝ նաեւ ՀՀ Սահմանադրության 8 եւ 31-րդ հոդվածներով սահմանված սեփականության իրավունքի խախտմանը:

4. Պատասխանողը գտնում է, որ ըստ օրենքի ժառանգների հերթականությունը, ինչպես նաեւ կոնկրետ հերթի ժառանգների սահմանումը (այդ թվում ժառանգների շրջանակի ավելացումը կամ սահմանափակումը) որեւէ պարագայում չի կարող դիտվել որպես ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ հոդվածով նախատեսված սեփականության կամ 31-րդ հոդվածով երաշխավորված՝ իր սեփականությունը կտակելու իրավունքի խախտում, քանի որ օրենսդրությամբ երաշխավորված է կենդանության օրոք կտակի միջոցով իր սեփականության ճակատագիրը որոշելու քաղաքացու իրավունքը: Ներկայացված դիմումում դիմողն ըստ էության վիճարկվող դրույթի հակասահմանադրականության որեւէ հիմնավորում չի ներկայացրել: Դիմողը ձեռնկանորեն վիճարկելով օրենքի դրույթի սահմանադրականության հարց՝ ըստ էության բարձրացնում է այդ դրույթի կիրառման իրավաչափության եւ կիրառման արդյունքում ընդունված դատական ակտերի օրինականության հարց: Դիմողն ըստ էության ներկայացրել է վիճարկվող իրավադրույթի սեփական, կամայական, պաշտոնական (դատական) մեկնաբանությունից տարբերվող մեկնաբանություն, չի ներկայացրել ՀՀ Սահմանադրության 8-րդ եւ 31-րդ հոդվածներին դրա հակասության որեւէ հիմնավորում:

Պատասխանողը նաեւ եզրակացնում է, որ եղբայրների ու քույրերի հարազատ կամ համահայր կամ համամայր լինելը ժառանգական իրավահարաբերություններում իրավաբանական նշանակություն չպետք է ունենա:

Պատասխանող կողմ ներգրավված՝ ՀՀ Ազգային ժողովն իր բացատրություններում սահմանադրական դատարանին տեղեկացրել է նաեւ, որ Ազգային ժողովում շրջանառության մեջ է դրվել «Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական օրենսգրքում փոփոխություն կատարելու մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, որի համաձայն՝ երկրորդ հերթի ժառանգներ են նախատեսվում ճանաչել «...ժառանգատուի հարազատ, համահայր կամ համամայր եղբայրները եւ քույրերը»:

5. Սահմանադրական դատարանի 22.06.2010թ. ՍԴԱՌ-69 աշխատակարգային որոշմամբ որպես փորձագետ ներգրավված՝ ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետի քաղաքացիական իրավունքի ամբիոնի վարիչ,

ի.գ.դ., պրոֆեսոր Տարիել Բարսեղյանի ներկայացրած փորձագիտական եզրակացության համաձայն՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածը չի բխում ժառանգման իրավունքի էությունից եւ դոկտրինայում ընդունված մոտեցումներից, ինչպես նաեւ հաշվի չի առնում հայ ժառանգման իրավունքի պատմությունը: Փորձագետը եզրահանգում է, որ համամայր եւ համահայր քույրերին ու եղբայրներին ըստ օրենքի ժառանգների շրջանակից բացառելիս միեւնոյն կատեգորիային պատկանող անձանց իրավունքների նկատմամբ ցուցաբերվում է տարբերակված մոտեցում:

6. ՀՀ սահմանադրական դատարանը կարելու է համարում վեճի առարկա օրինադրույթի սահմանադրականության հարցի լուծման շրջանակներում պարզել «հարազատ քույր եւ եղբայր» եւ «ոչ հարազատ (համահայր կամ համամայր) քույր եւ եղբայր» եզրույթների սահմանադրաիրավական ընդհանրություններն ու տարբերությունները:

ՀՀ գործող օրենսդրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ ազգակցական հարաբերությունների համատեքստում այդ հասկացությունները ներառվում են միեւնոյն խմբում եւ դիտարկվում են որպես մերձավոր հարազատներ: Օրինակ, ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի բ) կետով սահմանվում է, որ արգելվում է ամուսնություն կնքել **«մերձավոր ազգականների** (ուղիղ վերընթաց ու վայրընթաց ազգականների՝ ծնողների ու զավակների, պապի, տատի ու թոռների, ինչպես նաեւ **հարազատ եւ համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի**, մորաքրոջ, հորաքրոջ, հորեղբոր եւ մորեղբոր զավակների) միջեւ»:

Բացի դրանից, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածի 39 եւ 40-րդ կետերում տրվում են հասկացութային հետեւյալ կոնկրետ ձեւակերպումները. «39) **ազգականներ**՝ ազգակցական կապի մեջ գտնվող եւ մինչեւ նախապապը կամ նախատատն ընդհանուր նախնիներ ունեցող անձինք.

40) **մերձավոր ազգականներ**՝ ծնողները, զավակները, որդեգրողները, որդեգրվածները, հարազատ եւ ոչ **հարազատ (համահայր կամ համամայր)** եղբայրները եւ քույրերը, պապը, տատը, թոռները, ինչպես նաեւ ամուսինը եւ ամուսնու ծնողները, վերջիններիս համար՝ փեսան եւ հարսը»:

ՀՀ օրենսդրության համալիր ուսումնասիրությունը վկայում է նաեւ, որ ՀՀ գործող տարբեր իրավական ակտերում տեղ են գտել հետեւյալ երեք տարբեր հասկացությունները. **«քույրեր եւ եղբայրներ»**, **«հարազատ քույրեր եւ եղբայրներ»** եւ **«ոչ հարազատ (համամայր կամ համահայր) քույրեր եւ եղբայրներ»**:

Այսպես, **«քույրեր եւ եղբայրներ»** ընդհանրական հասկացությունը (որն ըստ էության ներառում է ինչպես հարազատ, այնպես էլ ոչ հարազատ (համամայր կամ համահայր: քույրերին եւ եղբայրներին: տեղ է գտել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում (հոդվ. 1219), «Քաղաքացիական ծառա-

յության մասին» (հոդվ. 24), «Օտարերկրացիների մասին» (հոդվածներ 8, 15), «Քաղաքացիական կացության ակտերի մասին» (հոդվ. 74.1), «Հայաստանի փրկարար ծառայության մասին» (հոդվածներ 39, 94), «Զինծառայողների եւ նրանց ընտանիքների անդամների սոցիալական ապահովության մասին» (հոդվ. 16), «Զինապարտության մասին» (հոդվ. 11), «Վարչարարության հիմունքների եւ վարչական վարույթի մասին» (հոդվ. 24) եւ ՀՀ այլ օրենքներում:

«**Հարազատ քույրեր եւ եղբայրներ**» հասկացությունը տեղ է գտել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (հոդվ. 6), ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում (հոդվ. 1217), ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում (հոդվ. 11), «Մարդուն օրգաններ եւ(կամ) հյուսվածքներ փոխպատվաստելու մասին» (հոդվ. 7), «Սահմանված կարգի խախտմամբ պարտադիր զինվորական ծառայություն չանցած քաղաքացիների մասին» (հոդվ. 2), «Քաղաքացիական կացության ակտերի մասին» (հոդվ. 6), «Փախստականների եւ ապաստանի մասին» (հոդվ. 7), «Զինվորական ծառայություն անցնելու մասին» (հոդվածներ 16, 51), «Զինապարտության մասին» (հոդվ. 12) եւ ՀՀ այլ օրենքներում:

«**Ոչ հարազատ (համամայր կամ համահայր) քույրեր եւ եղբայրներ**» հասկացությունը տեղ է գտել ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (հոդվ. 6), ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքում (հոդվ. 11), ինչպես նաեւ «ՀՀ կառավարությանն առընթեր Ազգային անվտանգության ծառայության համակարգում գործող ձերբակալված անձանց պահելու վայրի ներքին կանոնակարգը հաստատելու մասին» (կետ 38), «ՀՀ ոստիկանության համակարգում գործող ձերբակալված անձանց պահելու վայրի ներքին կանոնակարգը հաստատելու մասին» (կետ 58) ՀՀ կառավարության որոշումներում:

Ընդ որում, հիշյալ իրավական ակտերի մեծ մասում կիրառվում են նշված հասկացություններից առնվազն երկուսը: Օրինակ՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդվածում կիրառվում է «հարազատ» եւ «ոչ հարազատ (համամայր կամ համահայր) եղբայրները եւ քույրերը» հասկացությունները: Նույնը վերաբերում է նաեւ ՀՀ վարչական եւ վճարքեկ դատարանների կողմից մատնանշված ՀՀ ընտանեկան օրենսգրքի 11-րդ հոդվածին: Կամ՝ «Քաղաքացիական կացության ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 74.1-րդ հոդվածում կիրառվում է «եղբայրներ եւ քույրեր» ընդհանրական հասկացությունը, իսկ 6-րդ հոդվածում՝ «հարազատ եղբայր եւ քույր» հասկացությունը:

Նույնը կարելի է արձանագրել ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ըստ օրենքի ժառանգության ինստիտուտը կարգավորող՝ վիճարկվող 1217-րդ հոդվածի եւ 1219-րդ հոդվածի առնչությամբ: Այս դեպքում օրենսդիրը երկրորդ հերթի ժառանգներին սահմանելիս օգտագործում է «հարազատ եղբայրները եւ քույրերը» հասկացությունը, իսկ չորրորդ հերթի ժառանգներին նշելիս՝ «եղբայրները եւ քույրերը» հասկացությունը:

Գործող օրենսդրության վերլուծությունը վկայում է նաեւ, որ այն իրա-

վահարաբերություններում, որում կարելի է գեներալական ներդաշնակության առաջնությունը՝ օրենսդիրը տարանջատել է հարազատ եղբայրներ ու քույրեր եւ համահայր կամ համամայր եղբայրներ ու քույրեր հասկացությունները՝ դրանց հավասար իրավունքների ու պարտականությունների շեշտադրման նկատառումներով, իսկ ժառանգական իրավահարաբերություններում ընդհանրապես առանձին անդրադարձ չի եղել համահայր կամ համամայր եղբայրներին ու քույրերին:

Հիմք ընդունելով այն հանգամանքը, որ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքում ըստ օրենքի ժառանգության ինստիտուտին առնչվող տարբեր դեպքերի համար օրենսդիրն օգտագործում է տարբեր հասկացություններ. մի դեպքում՝ «հարազատ եղբայրներ եւ քույրեր» հասկացությունը, մյուս դեպքում՝ «եղբայրներ եւ քույրեր» հասկացությունը, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ **օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածում օրենսդիրը նկատի է ունեցել բացառապես հարազատ քույրերին եւ եղբայրներին:** Ընդ որում, այդպիսի տարանջատումն սկզբունքորեն վերապահված է օրենսդրի հայեցողությանը, եթե այն իրականացվում է **բավարար առարկայական հիմնավորվածությամբ եւ հետետղականությամբ՝ հիմնվելով համակարգային ընդհանուր սկզբունքների վրա:**

7. Սույն գործի շրջանակներում սահմանադրական դատարանն անհրաժեշտ է համարում անդրադառնալ ժառանգության ինստիտուտի սահմանադրաիրավական բովանդակության բացահայտմանը, ինչպես նաեւ այն հարցի պարզաբանմանը, թե օրենսդրի կողմից հարազատ եւ համահայր կամ համամայր քույրերի եւ եղբայրների միջեւ տարանջատում կատարելու հայեցողությունն արդյո՞ք իրականացվել է բավարար առարկայական հիմնավորվածությամբ եւ հետետղականությամբ՝ հիմնվելով համակարգային ընդհանուր սկզբունքների վրա:

Այս նպատակով «Սահմանադրական դատարանի մասին» ՀՀ օրենքի 68-րդ հոդվածի 9-րդ մասի պահանջները հաշվի առնելով՝ սահմանադրական դատարանը քննության առարկա հարցի վերաբերյալ հստակ իրավական դիրքորոշում կարող է արտահայտել վիճարկվող նորմը դրա հետ համակարգային փոխկապակցվածության մեջ գտնվող՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ գլխի՝ տարբեր հերթի ժառանգների շրջանակը որոշող դրույթների հետ համադրության մեջ դիտարկելով միայն:

Ժառանգության բովանդակությունը եւ, հետեւաբար, ժառանգման իրավունքը սահմանված են օրենսգրքի 1184-րդ հոդվածով: Ըստ այդ հոդվածի 1-ին կետի՝ ժառանգության դեպքում մահացածի գույքը (ժառանգությունը) անփոփոխ վիճակում, որպես միասնական ամբողջություն, **անցնում է այլ անձանց** (համապարփակ իրավահաջորդություն):

Ժառանգման իրավունքն ուղղակիորեն ամրագրված էր նաեւ ՀՀ Սահմանադրության նախորդ խմբագրությամբ տեքստի 28-րդ հոդվածում: Միեւնույն ժամանակ, ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 1-ին մասը

սահմանում է, որ՝ «Սահմանադրությամբ ամրագրված մարդու եւ քաղաքացու հիմնական իրավունքները եւ ազատությունները չեն բացառում օրենքներով եւ միջազգային պայմանագրերով սահմանված այլ իրավունքներ եւ ազատություններ»: Այսինքն՝ ՀՀ Սահմանադրության 42-րդ հոդվածի 1-ին մասի ուժով պետությունը ճանաչում է նաեւ ժառանգման իրավունքը, որը ներառում է ոչ միայն ժառանգություն տալու, այլ նաեւ ժառանգություն ստանալու իրավունքները:

Ժառանգական իրավունքն ապահովում է սեփականատիրոջ իրավունքների պաշտպանությունը նաեւ նրա մահից հետո՝ հնարավոր դարձնելով նրա սեփականատիրական իրավագործությունների հաջորդայնությունը: Միեւնույն ժամանակ, այն ժառանգի համար առաջացնում է ժառանգատուի սեփականության հանդեպ իրավահաջորդության սահմանադրորեն պաշտպանված հնարավորություն: Ժառանգական սուբյեկտիվ իրավունքը, այսպիսով, պաշտպանում է թե ժառանգություն տալու, թե ժառանգություն ընդունելու (ստանալու) իրավունքները: Ըստ օրենքի՝ ժառանգումը հիմնված է այն ենթադրության վրա, որ ժառանգորդների շրջանակը, դրանց ժառանգության հրավիրելու հերթերը, ժառանգական գույքի չափը սահմանող օրենքը **համապատասխանում են ժառանգատուի կամքին**, որը չի ցանկացել կամ չի կարողացել արտահայտել իր կամքը այլ կերպ, օրինակ՝ կտակի միջոցով:

Սեփականությունն ըստ օրենքի ժառանգություն ընդունելու իրավունքը խարսխվում է, որպես կանոն, ժառանգատուի եւ ժառանգի միջեւ **ազգակցական կապի** կանխավարկածի վրա, չնայած որ ժառանգատուն ազատ է իր գույքը կտակելու ցանկացած անձի, այլ ոչ միայն իր ազգականներին: Սակայն ժառանգական իրավունքի գործառույթը կայանում է նաեւ նրանում, որ ապահովվի ժառանգատուի ընտանիքի անդամների տնտեսական զարգացման հնարավորությունը՝ առնվազն գոնե նրա հետ առավել սերտորեն փոխկապակցված ազգականների հարադրությամբ: Այս իմաստով ժառանգատուի ընտանիքը կազմում են ոչ միայն այն անձինք, որոնց նա իր կենդանության ժամանակ տրամադրել է ապրուստի միջոցներ, **այլեւ այն տնտեսական միավորումը, որն ունեցել է եւ ունի ժառանգական գույքով պայմանավորված տնտեսական եւ սոցիալական համատեղ շահեր**: Դրանով է կանխորոշվում ժառանգության ինստիտուտի բովանդակությունը:

Ժառանգատուի եւ ժառանգների միջեւ ազգակցական հարաբերություններում, իր հերթին, առաջանում է գենետիկ գործոններով պայմանավորված աստիճանակարգություն, որը ենթադրում է ժառանգման հարցում ժառանգատուի ուղղակի ժառանգների նախապատվությունն այլ ժառանգների համեմատ: Որքան ավելի մերձ է ժառանգատուի եւ ժառանգի ազգակցական կապը, այնքան ավելի մեծ է ըստ օրենքի ժառանգման առաջնահերթությունը տվյալ ժառանգի համար:

8. Օրենսգրքի վիճարկվող՝ 1217-րդ հոդվածով ժառանգատուի երկրորդ հերթի ժառանգներ են համարվում ժառանգատուի հարազատ քույրերը եւ եղբայրները: Այսինքն՝ օրենսդիրը երկրորդ հերթի ժառանգների թվին է դասում երկրորդ աստիճանի կողային ազգականներին: Ընդ որում, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ կողային ազգակցություն է համարվում ընդհանուր նախնիից անձանց սերված լինելու արյունակցական կապը: Այս տեսակետից եւ՝ հարազատ, եւ՝ համահայր կամ համամայր քույրերն ու եղբայրները ժառանգատուի հանդեպ կարող են դիտվել միեւնույն՝ երկրորդ աստիճանի ազգակցական կապի մեջ, **հետեւաբար՝ նաեւ միեւնույն կատեգորիայի մեջ**, քանի որ նրանք ունեն ընդհանուր նախնի՝ հայր եւ/կամ մայր:

Միեւնույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ ժառանգատուի համահայր կամ համամայր քույրերը եւ եղբայրները ժառանգատուի հարազատ քույրերի եւ եղբայրների համեմատությամբ ժառանգատուի նկատմամբ գտնվում են միայն մասնակի մերձավոր ազգակցական կապի մեջ, ինչը թույլ է տալիս արձանագրել, որ **վերջիններս նույն կատեգորիայի շրջանակներում գտնվում են տարբեր ենթակատեգորիաների մեջ, ինչը, իր հերթին, համակարգային ընդհանուր սկզբունքների վրա հիմնված որոշակի առարկայական տարբերակման հիմք կարող է հանդիսանալ**, եւ այդ առումով կարող է նաեւ ներգործել ժառանգման հերթականության վրա: Սակայն համամայր եւ համահայր քույրերին եւ եղբայրներին ժառանգման հերթից ընդհանրապես դուրս թողնելը չի կարող բավարար չափով հիմնավորվել հիշյալ օբյեկտիվ տարբերությամբ, եւ անհրաժեշտ ու իրավաչափ չէ ժառանգման նպատակին հասնելու համար:

Այս առումով, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսգրքի 72-րդ գլխում առկա է այնպիսի օրենսդրական բաց, որը չի կարող լրացվել այլ իրավական երաշխիքներով եւ որի պայմաններում չի ապահովվում անձի ժառանգման իրավունքի իրացման հնարավորությունը: Նման օրենսդրական բացը հանգեցնում է արյունակցական ավելի թույլ կապի պատկանող անձանց մի մասի իրավունքների արգելափակման, ինչը չի կարող օբյեկտիվորեն արդարացված նպատակ հետապնդել:

Միեւնույն ժամանակ, սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ օրենսդիրն իրավասու է հաշվի առնելով հարազատ եւ համահայր կամ համամայր քույրերի եւ եղբայրների միջեւ առկա օբյեկտիվ տարբերությունը՝ համահայր կամ համամայր քույրերին եւ եղբայրներին դասել մեկ այլ՝ հաջորդ հերթի ժառանգների թվին /ինչն ընդունված է մի շարք երկրների ժառանգական իրավունքում/: Սակայն օրենսդիրն իրավասու չէ այդ տարբերությունն օգտագործել համահայր կամ համամայր քույրերին եւ եղբայրներին ժառանգությունից օրենքի ուժով ընդհանրապես բացառելու համար: Այդչափ լայն սահմանափակումն օրենսգրքի՝ ըստ օրենքի ժառանգությանը վերաբերող գլխում **բավարար չափով** հիմնավորված չէ առարկայական չափանիշներով: Այն ժառանգություն ստանալու սահմա-

նադրական իրավունքի ոչ համաչափ սահմանափակում է՝ Սահմանադրության 1-ին հոդվածից (իրավական պետության սկզբունք) բխող համաչափության սկզբունքի եւ իրավահավասարության սկզբունքի (Սահմանադրության 14.1-րդ հոդվ.) տեսանկյունից:

9. Տարբեր երկրների (Ռուսաստանի Դաշնություն, Ֆրանսիա, Գերմանիա, Մեծ Բրիտանիա, Շվեյցարիա, Վրաստան, Մոլդովա եւ այլն) քաղաքացիական իրավահարաբերությունները կարգավորող օրենսդրության ուսումնասիրությունը վկայում է, որ ժառանգական իրավահարաբերություններում, որում իրավահաջորդության եւ անձի սեփականության իրավունքի հարցեր են շոշափվում, խտրականություն չի դրվում հարազատ եւ համահայր կամ համամայր քույրերի ու եղբայրների միջեւ կամ առնվազն համահայր կամ համամայր եղբայրներն ու քույրերը դուրս չեն թողնվում այդ իրավահարաբերություններից:

Հայ իրավունքում եւս, այդ թվում խորհրդային տարիների, ժառանգման իրավահարաբերություններում երբեւէ տարբերակում չի դրվել հարազատ եւ համահայր ու համամայր քույրերի ու եղբայրների միջեւ: Դատական պրակտիկան նույնպես ընթացել է այս ճանապարհով: Նույնիսկ այն բանից հետո, երբ 1999թ. հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 1217-րդ հոդվածով ամրագրվեց «հարազատ եղբայրները եւ քույրերը» արտահայտությունը, դատական պրակտիկան շարունակեց ընթանալ ավանդաբար ձեւավորված կարգով: Այդ մասին է վկայում նաեւ ՀՀ դատական դեպարտամենտի կողմից 2010թ. հուլիսի 6-ին ՀՀ սահմանադրական դատարան ներկայացված տեղեկանքը:

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի եզրահանգումն այն է, որ «... ժառանգական իրավահարաբերություններում ժառանգատուի հարազատ եղբայրներին եւ քույրերին հավասարեցված են նաեւ ժառանգատուի հետ համահայր կամ համամայր քույրերը եւ եղբայրները»:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրում է, որ ՀՀ վճռաբեկ դատարանը վերոնշյալ որոշման մեջ հետեւողականություն չի դրսեւորել «Իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 86-րդ հոդվածի 1-ին մասի պահանջների ապահովման առումով: Վերջինս, մասնավորապես, սահմանում է, որ «Իրավական ակտը մեկնաբանվում է դրանում պարունակվող բառերի եւ արտահայտությունների տառացի նշանակությամբ՝ հաշվի առնելով օրենքի պահանջները»:

Մյուս կողմից՝ ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ գլխի նորմերի համադրված վերլուծությունը վկայում է, որ ժառանգատուի համահայր կամ համամայր եղբայրների ու քույրերի իրավունքների պաշտպանությունը տվյալ հարաբերություններում կարող է ապահովվել միայն ժառանգման իրավունքի իրացման հնարավորության օրենսդրական երաշխավորմամբ, եւ նման դիրքորոշումը բխում է իրավունքի գերակայության ապահովման անհրաժեշտությունից:

ՀՀ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

Ելնելով գործի քննության արդյունքներից եւ ղեկավարվելով Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 1-ին կետով, 102-րդ հոդվածով, «Սահմանադրական դատարանի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 19, 63, 64 եւ 69-րդ հոդվածներով, Հայաստանի Հանրապետության սահմանադրական դատարանը **Ո Ր Ո Շ Ե Ց**.

1. ՀՀ քաղաքացիական օրենսգրքի 72-րդ գլուխն այն մասով, որով բացառում է համամայր եւ համահայր քույրերի եւ եղբայրների՝ ժառանգատուի հետ իրենց ազգակցական փոխկապակցվածության աստիճանին համարժեք ժառանգման իրավունքը, ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ հոդվածներին եւ 14.1-րդ հոդվածի երկրորդ մասին հակասող եւ անվավեր:

2. Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 102-րդ հոդվածի երկրորդ մասի համաձայն սույն որոշումը վերջնական է եւ ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից:

ՆԱԽԱԳԱՀՈՂ

Գ. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

**18 սեպտեմբերի 2010 թվականի
ՍԳՈ-917**

**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ
ԴԱՏԱՐԱՆՈՒՄ**

**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ-15
Հոբելյանական օրերի խորհիկա**

Փեպրվարի 4-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի 15-ամյակին նվիրված ընդունելությանը ներկա էին Հանրապետության վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը, գլխավոր դատախազ Ադվան Հովսեփյանը, ՀՀ ոստիկանապետ Ալիկ Սարգսյանը, Երեւանի քաղաքապետ Կարեն Կարապետյանը, ԵԱՀԿ երեւանյան գրասենյակի ղեկավար, դեսպան Սերգեյ Կապիճոսը, ՀՀ ԱԺ պատգամավորներ, դատարանների նախագահներ, իրավաբաններ:

ՍԳ շենքի հարկերում եւ նիստերի սրահում բացված էր «**ՍԱՀՄԱՆԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԱՐՎԵՍ**» ցուցահանդեսը, ուր ներկայացված էին ճանաչված նկարիչներ Գառգուի (Գառնիկ Ջուլյուսյան), Հակոբ Հակոբյանի եւ երիտասարդ ավանգարդիստների կտավներ: Նիստերի սրահում բացելով հանդիսությունը, Սահմանադրական դատարանի նախագահ, իրավագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր Գագիկ Հարությունյանը հանդես եկավ հակիրճ խոսքով, կարեւորեց ՀՀ սահմանադրական դատարանի դերը՝ որպես երկրում սահմանադրական նոր մտածողության ձեւավորման ու զարգացման առաջամարտիկ, որը կյանքի կոչեց սահմանադրագիտության իրավափիլիսոփայական հայեցակարգային նոր մոտեցումներ, դրեց սահմանադրական դատավարության հիմնաքարը, մեծ ավանդ ունեցավ սահմանադրական արդարադատության գիտամեթոդաբանական հիմնախնդիրների լուծման գործում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանի հետ ակտիվ գործակցության, երկրում իրավական մշակույթի զարգացման գործին բերած նպաստի համար եւ Սահմանադրական դատարանի 15-ամյակի կապակցությամբ ՍԳ ոսկե մեդալով պարգևատրվեցին՝ ԵՊՀ իրավաբանական ֆակուլտետի ղեկան, ՀՀ իրավաբանների միության նախագահ Գ. Դազինյանը, ԵԱՀԿ երեւանյան գրասենյակի ղեկավար Ս. Կապիճոսը, ՀՀ փաստաբանների պալատի նախագահ Ռ. Սահակյանը, գերմանական միջազգային համագործակցության Իրավական համակարգի ամրապնդման համար խորհրդատվության հայաստանյան ընկերության ղեկավար Վարդան Պողոսյանը:

Սահմանադրական դատարանի կազմավորման 15-ամյակի կապակցությամբ եւ սահմանադրական դատարանի գործունեության կազմակերպման գործում ունեցած նպաստի համար ՍԳ ոսկե մեդալով պարգևատրվեց ՍԳ աշխատակազմի ղեկավար Առուշան Հակոբյանը:

Ընդունելության շրջանակներում կայացավ **Սահմանադրական դատարանի տեղեկագրի** հոբելյանական համարի (ուր գետեղված է ՄԳ-2010թ. ընդունած որոշումների կատարման վիճակի վերաբերյալ տարեկան **հաղորդումը**) եւ «**ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումներն օրենքների եւ այլ իրավական ակտերի նորմերի սահմանադրականության վերաբերյալ (1996-2010թթ.)**» 995 էջանոց ժողովածուի շնորհանդեսը: Այս գրքում ներառված է ՀՀ սահմանադրական դատարանի հազար որոշումներից 99-ը: Դրանք վերաբերում են օրենքների եւ այլ իրավական ակտերի սահմանադրականությանը, որոնց ուսումնասիրությունը օգտակար կարող է լինել իրավաստեղծ գործունեության ընթացքում՝ որպես իրավունքի աղբյուր, ինչպես նաեւ իրավակիրառողների, իրավունքի հիմնահարցերն ուսումնասիրողների, գիտակրթական ոլորտում աշխատողների, ՀՀ սահմանադրական դատարանի դիմող քաղաքացիների համար:

Հընթացս հանդիսության, մասնակիցները դիտեցին ցուցահանդեսը:

«Այս ցուցահանդեսների բացումը խորհրդանշական բնույթ ունի, - ասաց ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը, - ցանկացանք շեշտել, որ մեր օրերում ավելի մեծ ուշադրություն պետք է դարձվի սահմանադրության արժեքանությանը: Իրավական պետությունը, սահմանադրական ժողովրդավարությունը

նր բնորոշ են այն երկրին, որտեղ կա որոշակի սահմանադրական մշակույթ»: Պարոն Հարությունյանը շնորհակալություն հայտնեց բոլոր նրանց, ովքեր աջակցեցին ու նպաստեցին ցուցահանդեսի բացմանը: Առաջին հերթին Հակոբ Հակոբյանին, ով շատ կարեւորեց այս ցուցահանդեսը եւ սիրահոժար տրամադրեց իր կտավները: Տիկին Վիկի Շողակ Հովհաննիսյանին, ով ոչ միայն ԱՄՆ-ում ունեցած իր հավաքածուից ներկայացրեց Գառզուի կտավերը, այլեւ աջակցեց «Սահմանադրություն եւ արվեստ» ալբոմը հրատարակելուն, որն այդ օրը բաժանվեց հանդիսության մասնակիցներին: Իր այդ նախանձախնդիր վերաբերմունքի համար պարոն Հարությունյանը տիկին Վիկի Շողակ Հովհաննիսյանին հանձնեց ՀՀ սահմանադրական դատարանի շնորհակալագիրը: Հուզիչ էր տիկին Հովհաննիսյանի պատասխան խոսքը. «Հարույկ շնորհակալություն այս անզուգական առիթի համար, որ ինչ վարսիվեց սույն ցուցահանդեսը համադրելու եւ ներկայացնելու Սահմանադրական դատարանի 15-ամյակի առիթով: Գեղանկարչական աշխատանքներն իրենց բովանդակությամբ շողկապում են սահմանադրություն եւ արվեստ գաղափարախոսությունը, քանի որ արվեստը եւ արհեստը սրեղծող ժողովրդի սահմանադրական

իրավունքը ժամանակակից հարցերի անդրադարձումն է մեր կյանքի մեջ, եւ այս ցուցահանդեսը արվեստագետների եւ իրավարեր քաղաքացու հոգեւոր կապի վառ վկայությունն է»:

Փետրվարի 5-ին ՄԳ 15-ամյակի տոնակատարությունների շրջանակում ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանը հանրաճանաչ դաշնակահար Արթուր Փափազյանի հյուրընկալ հարկի տակ էր հրավիրել տոնակատարության մի շարք մասնակիցների: Մաեստրոյին ունկնդրելու էին եկել Հանրապետության Առաջին Տիկին

Ռիտա Սարգսյանը, վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը, ԵԱՀԿ երեսնյան գրասենյակի ղեկավար Ս. Կապինոսը, ՄԳ անդամներ, դատարաններ նախագահներ, բարձրաստիճան այլ հյուրեր: Մաեստրոն մեկ ժամ հյուրերին պահեց Կոմիտասի, Շոպենի գմայլելի երաժշտության միջավայրում:

Փետրվարի 7-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի 15-ամյակի առիթով, Հանրապետության Նախագահ Սերժ Սարգսյանի մասնակցությամբ, կառավարության ընդունելությունների տանը կազմակերպվեց պաշտոնական ընդունելություն:

Ընդունելությանը մասնակցում էին Վեհափառ Հայրապետը, ԱԺ նախագահ Հ. Աբրահամյանը, վարչապետ Տ. Սարգսյանը, սահմանադրական դատարանի անդամներ, նախարարներ, ԱԺ պատգամավորներ, ծառայությունների պետեր, Հայաստանում հավատարմագրված օտարերկրյա դիվանագետներ:

Շնորհակալություն հայտնելով մասնակցության համար, Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը համառոտ ներկայացրեց սահմանադրական արդարադատության կայացման գործընթացը: «Վստահ եմ, - վերջում ասաց պարոն Հարությունյանը, - որ ՀՀ սահմանադրական դատարանը՝ անցած տարիների դասերն ու ժամանակի մարտահրավերները խորապես հաշվի առնելով, հեղաշուռ նույնպես հաջողությամբ կիրականացնի իր բացառիկ կարեւոր առաքելությունը»:

ԱՊԱԳԱ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՍԱՀՄԱՆԱԳՐԱԿԱՆ ԳԱՏԱՐԱՆՈՒՄ

Փետրվարի 19-ին ՀՀ Սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանը հյուրընկալեց հեռուստահաղորդավարների և լրագրողների «TV ideal» մասնագիտացված դպրոց-ստուդիայի ավագ խմբերի սաներին: Սաներին ներկայացրեց դպրոց-ստուդիայի համահիմնադիր և ղեկավար, լրագրող Գայանե Փայտյանը՝ շեշտելով, թե որպես ավագա լրագրողներ, նրանք վաղուց էին փափագում այս հանդիպումը՝ լսելու ՄԳ նախագահի տեսակետները երկրի դատաիրավական համակարգի, Սահմանադրության, գործող օրենքների, պետություն-հասարակություն փոխհարաբերությունների վերաբերյալ:

Մեր երկրի ներկա կացությունը, հաջողություններն ու առկա խնդիրները լուսաբանել պատրաստվող ավագա լրագրողները հետաքրքրությամբ լսեցին պարոն Հարությունյանի ուսանելի դասախոսությունը, որը հետո վերածվեց մտերմիկ զրույցի: ՄԳ նախագահը պատասխանեց նաև սաների բազմաթիվ հարցերին:

Պարոն Հարությունյանը ստուդիայի գրադարանին նվիրեց ՄԳ 15-ամյակի կապակցությամբ վերջերս հրատարակված «Սահմանադրություն և արվեստ» գրքի օրինակներ:

ՄԻՋ ՀԻՄՆԱԳՐԱՄԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՄԳ-ՈՒՄ

Միջազգային իրավական համագործակցության գերմանական հիմնադրամը (IRZ-Stiftung/ ՄԻՋ հիմնադրամ) նպատակ ունի Գերմանիայի Դաշնային կառավարության հանձնարարությամբ Հայաստանում աջակցություն ցուցաբերել իրավական համակարգի եւ արդարադատության ոլորտի բարեփոխումներին:

Փետրվարի 24-ին ՀՀ ՄԳ նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց հետագա ծրագրերի իրականացման նախապատրաստության նպատակով Հայաստանում գտնվող՝ ծրագրի պատասխանատու, տիկին Բրիտտա Շվարցին եւ պարոն Ֆալկ Բոմադորֆին:

Ջրույցն ընթացավ Հայաստանում իրականացվող իրավական բարեփոխումների ոլորտում ՄԻՀ հիմնադրամի հետ հնարավոր համագործակցության վերաբերյալ:

Հյուրերն այնուհետև դիտեցին Սահմանադրական դատարանի շենքում ՄԳ-15-ամյակի կապակցությամբ բացված ցուցահանդեսը:

ԸՆԴՈՒՆԵՑ ՀՀ ՄԳ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Մարտի 16-ին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահ Գ. Հարությունյանն ընդունեց Հայաստանում Ռուսաստանի Դաշնության արտակարգ եւ լիազոր դեսպան Վյաչեսլավ Կովալենկոյին: Քննարկման առարկան ՌԴ սահմանադրական դատարանի կազմավորման 20-ամյակին նվիրված միջոցառումներին ՀՀ սահմանադրական դատարանի նախագահի պաշտոնական հրավերին առնչվող հարցերն էին: Դեսպանը կարեւորեց, որ տոնակատարությունների շրջանակներում Մոսկվայի Կրեմլի մեծ պալատում, ՌԴ Նախագահի, բարձրաստիճան անձանց ու հանրային լայն մասնակցությամբ, կայանալու է հանդիսավոր նիստ, որին պաշտոնապես հրավիրվում է նաև ՀՀ ՄԳ նախագահը: Նույն օրը երեկոյան նիստի մասնակիցները հատուկ ինքնաթիռով կմեկնեն Սանկտ-Պետերբուրգ, ուր կոնգրեսների Պալատում կկայանա «Սահմանադրական վերահսկողություն. դոկտրինա եւ պրակտիկա» միջազգային երկօրյա գիտաժողով:

Դեսպանը հատուկ շեշտեց այն առանձնահատուկ վերաբերմունքը, որ Կրեմլում կայանալիք հանդիսավոր նիստին նախատեսված է ՀՀ ՄԳ նախագահի ողջույնի խոսքը, ինչպես նաև նրա զեկույցը Սանկտ-Պետերբուրգում կայանալիք միջազգային գիտաժողովում:

Պարոն Հարությունյանը շնորհակալությամբ ընդունեց հրավերը:

ՄԳ մամուլի ծառայություն

Գրանցվել է ՀՀ արդարադատության նախարարության
20 դեկտեմբերի 1996թ. կոլեգիայի թիվ 37/2-14 որոշմամբ

Խմբագրության հասցեն՝
Երևան Բաղրամյան 10
Հեռախոս՝ 58-81-71
E-mail: armlaw@concourt.am.
<http://www.concourt.am>.

Ստորագրված է տպագրության՝ 04.04.2011 թ.
Դասիչ՝ 77754
Գրաչափը՝ 70x100 1/16
Տպաքանակը՝ 500

*ՀՀ ՄԳ փեղեկագիրը ՀՀ
քառօրյա գույնի որակավորման
հանձնաժողովի որոշմամբ ընդգրկված է
սարկոմիոստոսթոմիոսի արդյունքների
տպագրման համար ընդունելի
պարբերականների ցանկում*

Вестник Конституционного Суда Республики Армения N 2(59) 2011
Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Armenia N 2(59) 2011
Bulletin de la Cour constitutionnelle de la République d'Arménie. N 2(59) 2011